เขตแดนจีน–รัสเซีย–มองโกเลีย

4

พวงทอง ภวัครพันธุ์ | รณพล มาสันติสุข
Puangthong Pawakapan | Ronnaphol Masuntisuk

เขตแดนจีน-รัสเซีย-มองโกเลีย
Boundaries of China-Russia and Mongolia

พวงทอง ภวัครพันธุ์ | Puangthong Pawakapan
รณพล มาสันติสุข | Ronnaphol Masuntisuk

กองบรรณาธิการ และจัดการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ | พิภพ อุดร | ศุภลักษณ์ เลิศแก้วศรี | อานันท์ บัวแสงธรรม | กิตสุนี่ รุจิชานันทกุล | สุริยาพร โสกันต์ | ฉัตรศิริ เพี่ยรพยุห์เขตต์ | พยงค์ ทับสกุล

พิมพ์ครั้งแรก : มกราคม 2554

จำนวนพิมพ์ : 3,000 เล่ม

ออกแบบปกและรูปเล่ม : DREAM CATCHER GRAPHIC CO., LTD.
Tel. 0 2455 3932, 0 2455 3995

ISBN : 978-616-7202-22-8

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
The Foundation for The Promotion of Social Science and Humanities Textbooks Project
413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทร/โทรสาร 0 2433 8713
413/38 Arun-amarin Road, Bangkoknoi, Bangkok, Siam 10700
Tel./Fax. 0 2433 8713
http://www.textbooksproject.com

ผลงานค้นคว้าและวิจัยทางวิชาการชุด
“เขตแดนของเรา-เพื่อนบ้านอาเซียนของเรา” นี้
ถือเป็นความคิดเห็นและบทวิเคราะห์ส่วนบุคคลของผู้วิจัยแต่ละท่าน

สารบัญ

คำนำ (6)

การเมืองและการแก้ไขข้อพิพาทเหนือดินแดนระหว่างจีนและรัสเซีย **1**

พวงทอง ภวัครพันธุ์

บทนำ **2**

พื้นที่พิพาท **4**

สงครามเย็นและชาตินิยมคอมมิวนิสต์ **10**

การรบที่ดาแมนสกี/เซนเปา (Damansky/Zhenbao) **17**

การเจรจาที่ชะงักงัน **18**

การเมืองเบื้องหลังภาวะชะงักงัน **29**

เมื่อลมเปลี่ยนทิศในยุคปลายสงครามเย็น **31**

การประนีประนอมย่อมเป็นไปได้ **34**

การแก้ไขปัญหาพื้นที่ละเอียดอ่อน **38**

การเมืองท้องถิ่นกับชาตินิยม (อีกครั้ง) **39**

บทสรุป :
เมื่อนิยามผลประโยชน์ของชาติเปลี่ยน นโยบายก็เปลี่ยน **52**

จีนกับเพื่อนบ้าน : กรณีศึกษาจีน-มองโกเลีย **59**
รณพล มาสันติสุข

1. ข้อมูลพื้นฐาน **62**

2. ความสัมพันธ์ของมองโกเลียและจีนในภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ **64**
2.1 จักรวรรดิมองโกล 64
2.2 การประกาศเอกราชของประเทศมองโกเลีย 71

3. ปัญหาและกรณีพิพาทที่สำคัญ **76**
3.1 ด้านเชื้อชาติ 76
3.2 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 82
3.3 ข้อพิพาททางเขตแดน 84

4. การแก้ไขปัญหาและกรณีพิพาทตามเขตแดน **87**
4.1 สนธิสัญญาเขตแดนระหว่างจีน-มองโกเลีย 88
4.2 เมืองที่สำคัญตามแนวเขตแดนจีนกับมองโกเลีย 91
4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและมองโกเลียในปัจจุบัน 100
4.4 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 105

5. บทสรุป **106**

คำแถลงมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 111
รายนามคณะกรรมการบริหาร 113
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ใบอนุญาตจัดตั้ง 114
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ประวัติผู้วิจัย 115

คำนำ

หนังสือ ***"เขตแดนจีน-รัสเซีย-มองโกเลีย*** *(Boundaries of China-Russia and Mongolia)* ***โดย พวงทอง ภวัครพันธุ์ และรณพล มาสันติสุข"*** เล่มนี้ รวบรวมขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในโครงการศึกษาและวิจัยเรื่อง "เขตแดนของเรา-เพื่อนบ้านอาเซียนของเรา" (Our Boundaries-Our ASEAN Neighbors) หรือที่มีชื่ออย่างเป็นทางการว่า "โครงการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณชน เรื่องเขตแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสารคดี การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการฝึกอบรม" ซึ่งมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนสถาบันการศึกษาต่างๆ การดำเนินงานเริ่มจากกลางปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) ถึงต้นปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) โดยมี ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ดร. พิภพ อุดร เป็นหัวหน้าและรองหัวหน้าโครงการฯ ตามลำดับ

โครงการดังกล่าวนี้ มีหลักการและเหตุผล คือ ในปัจจุบันประชาชนทั่วไปได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานะ และปัญหาของเขตแดนระหว่างไทยของเรากับประเทศเพื่อนบ้าน จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและแตกต่างกันอย่างมาก ทั้งในด้านความถูกต้อง และความครบถ้วนของข้อมูล จนบางครั้งทำให้เกิดความสับสน ไม่แน่ใจ

ไม่เข้าใจ รวมถึงอาจเกิดความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วนรอบด้าน และนำมาซึ่งความวิตกกังวลกับการสูญเสียดินแดนในเขตอธิปไตยของประเทศ รวมไปถึงการเกิดอคติต่อประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งส่งผลต่อเนื่องให้เกิดอุปสรรคต่อความก้าวหน้าในการดำเนินความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านในกรอบของ “อาเซียน”

ปัญหาสำคัญที่ตามมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องครบถ้วน รอบด้านดังกล่าว ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในหลายส่วน ที่พยายามกดดันการทำงานของภาครัฐและภาคเอกชนโดยปราศจากพื้นฐานความเข้าใจ การยอมรับข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ได้มีการดำเนินการมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และเมื่อสถานการณ์ดังกล่าวประสมกับความพยายามในการปลุกเร้ากระแสชาตินิยมโดยใช้ความรู้สึกเป็นปัจจัยในการชักนำ มากกว่าการใช้เหตุผลข้อเท็จจริง ก็ยิ่งทำให้สาธารณชนมีแนวโน้มที่จะเรียกร้องและ/หรือดำเนินการไปในทิศทางที่อาจนำไปสู่การสร้างปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมถึงการสูญเสียผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยรวม และมีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศในสายตาของนานาอารยประเทศได้ในที่สุด

ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องปรามปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่มีแนวโน้มจะตามมาจากความเคลื่อนไหวที่ขาดความรู้ความเข้าใจในสถานะ และปัญหาเขตแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน มูลนิธิโครงการตำราฯ ร่วมกับหลายหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น จึงมีดำริที่จะสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับสถานะ และแนวทางการแก้ไขปัญหาเขตแดนระหว่างประเทศ ให้เกิดขึ้นกับสาธารณชนในวงกว้าง ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย และในมุมมองที่ปราศจากอคติ โดยตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ครบถ้วน และรอบด้านทั้งในทางกฎหมายและประวัติศาสตร์ ซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานด้านเขตแดนระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่องเท่านั้น หากแต่ยังจะเป็นการให้การศึกษาที่เหมาะสมแก่ประชาชนทั่วประเทศ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีระหว่างกัน และสานต่อความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในกรอบของอาเซียนต่อไปในอนาคต

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในฐานะองค์กรทางวิชาการที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2509 (ค.ศ. 1966) โดย ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นหน่วยงานที่ไม่ประสงค์จะแสวงหากำไรที่ได้ผลิตหนังสือ สื่อ ตลอดจนกิจกรรมวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านอุษาคเนย์ และอาเซียนอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จึงได้ดำเนินการเป็นหน่วยงานวิชาการที่รับผิดชอบในโครงการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณชนเรื่องเขตแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการฯ นี้ คือ

1. เพื่อผลิตงานวิชาการในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ที่ตั้งอยู่บนข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนเกี่ยวกับสถานะและแนวทางการแก้ไขปัญหาเขตแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งกรณีศึกษาที่น่าสนใจของประเทศต่างๆ ที่มีเขตแดนติดต่อกัน ทั้งในทวีปเอเชียและทวีปยุโรป โดยครอบคลุมตัวอย่างทั้งที่ประสบความสำเร็จ และล้มเหลวในการแก้ปัญหา

2. เพื่อนำผลงานวิชาการที่ผลิตขึ้นเผยแพร่ผ่านสื่อ และกิจกรรมที่สามารถเข้าถึงสาธารณชนในวงกว้างได้อย่างมีประสิทธิผล เพื่อจัดฝึกอบรมในการสร้างความรู้ความเข้าใจจากผลงานวิชาการที่ผลิตขึ้นให้กับบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้สามารถไปขยายผลต่อแก่เยาวชนผ่านสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ

3. เพื่อตอกย้ำภาพลักษณ์ที่ดี และสร้างความตื่นตัวถึงบทบาทการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชน กับสถาบันการศึกษา ในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านให้กับสาธารณชนผ่านกิจกรรมต่างๆ ข้างต้น

ขอบเขตการดำเนินงานของเราในครั้งนี้ ครอบคลุมการผลิตผลงานวิชาการ ซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นหนังสือและสิ่งพิมพ์ (และยังมีอีกส่วนหนึ่งที่เป็นสื่อสารคดี หรือวีซีดี ซึ่งมี อดิศักดิ์ ศรีสม และ สมฤทธิ์ ลือชัย รับผิดชอบจัดทำนั้น) ก็เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านสถานะและแนวทางการแก้ไขปัญหาเขตแดนระหว่างประเทศ จำนวน 6 เรื่องหลัก คือ

1. ประมวลสนธิสัญญา อนุสัญญา ความตกลง บันทึกความเข้าใจ และแผนที่ ระหว่างสยามประเทศไทยกับประเทศอาเซียนเพื่อนบ้าน : กัมพูชา-ลาว-พม่า-มาเลเซีย (Collected Treaties-Conventions-Agreements- Memorandum of Understanding and Maps Between Siam Thailand-Cambodia-Laos-Burma-Malaysia) โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

2. ศาลโลก-ศาลประจำอนุญาโตตุลาการกับข้อพิพาทระหว่างประเทศ (International Court of Justice-Permanent Court of Arbitration) โดย พนัส ทัศนียานนท์, ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช และวิพล กิติทัศนาสรชัย

3. เขตแดนเวียดนาม-จีน-กัมพูชา-ลาว (Boundaries of Vietnam-China-Cambodia-Laos) โดย พิเชฐ สายพันธ์ และสุริยา คำหว่าน

4. เขตแดนจีน-รัสเซีย-มองโกเลีย (Boundaries of China-Russia and Mongolia) โดย พวงทอง ภวัครพันธุ์ และรณพล มาสันติสุข

5. เขตแดนเบลเยียม-ฝรั่งเศส-เนเธอร์แลนด์-แม่น้ำดานูบ (Boundaries of Belgium-France-The Netherlands and The Danube River) โดย มรกต เจวจินดา ไมยเออร์ และอัครพงษ์ ค่ำคูณ

6. เขตแดนสยามประเทศไทย-มาเลเซีย-พม่า-ลาว-กัมพูชา (Boundaries of Siam/Thailand-Malaysia-Burma-Laos-Cambodia) โดย อรอนงค์ ทิพย์พิมล, ธนศักดิ์ สายจำปา, ดุลยภาค ปรีชารัชช, สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี และอัครพงษ์ ค่ำคูณ

สำหรับหนังสือเล่มนี้ “เขตแดนจีน-รัสเซีย-มองโกเลีย (Boundaries of China-Russia and Mongolia)” แบ่งออกเป็น 2 ภาค ดังต่อไปนี้

สำหรับภาคแรกโดย พวงทอง ภวัครพันธุ์ นั้น กล่าวถึงประเด็นของยุคสงครามเย็น ที่เส้นเขตแดนอันยาวเหยียดระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตรัสเซีย เป็นปัญหาที่ทำให้สองมหาอำนาจคอมมิวนิสต์ต้องรบพุ่งกันมาแล้ว ความขัดแย้งในแนวทางปฏิวัติและการแย่งชิง

การเป็นผู้นำโลกคอมมิวนิสต์ ทำให้ผู้นำของสองประเทศโจมตีกันอย่างรุนแรง ผู้นำจีนยังใช้เรื่องเขตแดนเพื่อโจมตีความเป็นจักรวรรดินิยมของโซเวียตรัสเซีย และปลุกกระแสชาตินิยม เพื่อปกป้องการปฏิวัติของตน ความเกลียดชังเป็นศัตรูระหว่างผู้นำจีนและโซเวียตเป็นอุปสรรคขัดขวางการเจรจาเพื่อยุติปัญหาเขตแดน ที่แทบไม่มีความคืบหน้าเลยตลอดช่วงสงครามเย็น

แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในของทั้งจีนและโซเวียตในปลายทศวรรษ 1980 เมื่อโซเวียตประสบภาวะล้มละลาย จนนำไปสู่การประกาศนโยบายปฏิรูปทั้งการเมืองภายในและนโยบายต่างประเทศ ท่าทีของผู้นำโซเวียตต่อจีนได้เปลี่ยนจากศัตรูกลายมาเป็นพันธมิตร การค้าและการลงทุนกับจีนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของโซเวียต ในส่วนของรัฐบาลจีน นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจที่เปิดรับระบบตลาดเสรีนับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1970 หรือยุคเติ้ง เสี่ยว ผิง การสถาปนาสันติภาพกับเพื่อนบ้านย่อมเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งจีนมองโซเวียตเป็นคู่ค้าที่สำคัญ การค้าระหว่างสองประเทศเติบโตอย่างรวดเร็วแทบจะทุกด้าน นอกจากนี้ จีนและรัสเซียยังมียุทธศาสตร์ร่วมกันคือ ความพยายามป้องกันไม่ให้สหรัฐอเมริกาผูกขาดการเป็นมหาอำนาจเดี่ยวในการเมืองโลก

เงื่อนไขทั้งการเมืองภายในและการเมืองโลกในยุคหลังสงครามเย็นที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นปัจจัยผลักดันให้การแก้ไขข้อพิพาทเหนือดินแดนระหว่างมหาอำนาจทั้งสอง ประสบผลสำเร็จได้ในเวลาอันรวดเร็ว ดินแดนที่เคยเป็นปัญหาคอขาดบาดตาย ถึงขั้น “ถึงตายก็ไม่ยอมสูญเสียดินแดนแม้แต่ตารางนิ้วเดียว” ก็ไม่ได้สำคัญมากขนาดนั้นอีกต่อไป เมื่อคำนิยามเรื่องเป้าหมายและผลประโยชน์ของชาติเปลี่ยนไป การยอมสูญเสียดินแดนบางส่วนเพื่อแลกกับความมั่นคงและผลประโยชน์ของประเทศโดยรวมกลับเกิดขึ้นได้ ทั้งสองพร้อมจะยืดหยุ่นเพื่อให้ข้อพิพาทยุติลง และเป็นการปูทางไปสู่ความร่วมมือในด้านอื่นๆ ที่สำคัญกว่าเรื่องเขตแดน

สำหรับภาคที่สองว่าด้วย “จีนกับเพื่อนบ้าน : กรณีศึกษาจีน-มองโกเลีย” โดย รณพล มาสันติสุข นั้น กล่าวได้ว่าประเทศจีน-

มองโกเลีย มีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ต่างฝ่ายต่างเคยมีอำนาจในการปกครองดินแดนประเทศจีนในปัจจุบัน ชนเผ่ามองโกลในอดีตถือเป็นชาติที่มีความสามารถในการทำสู้รบ จนกระทั่งสามารถครอบครองดินแดนที่กว้างใหญ่ไพศาลในชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงของความตกต่ำ ต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนกว่าพันปี จนกระทั่งเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากโซเวียต ให้สามารถประกาศเอกราชจากจีนได้ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองกลับต้องอยู่ในสภาวะที่หนักหนาสาหัส โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องเขตแดนระหว่างประเทศที่จีนเองไม่ยอมรับการประกาศเอกราช และพยายามอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนประเทศมองโกเลียตลอดมา

เขตแดนระหว่างประเทศจีนและมองโกเลีย ที่ทอดยาวกว่า 4,700 กิโลเมตร กรณีปัญหาข้อพิพาทเขตแดนระหว่างประเทศได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อมีการลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยเขตแดนระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย ในวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) ซึ่งเนื้อหาของสนธิสัญญาฉบับนี้ ได้มีการกำหนดวิธีการปักปันเขตแดน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน รวมถึงวิธีการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างกันขึ้น ภายหลังจากการลงนามในสนธิสัญญานี้แล้ว จีน-มองโกเลียได้มีการลงนามในสนธิสัญญาฉบับอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันในหลากหลายมิติและทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ปัจจุบันนี้ ภายใต้บริบทสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป พื้นที่ตามแนวชายแดนระหว่างประเทศจีน-มองโกเลีย ที่เคยมีปัญหาในอดีตนั้น ได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจกับทั้งสองประเทศ โดยการเปิดเมืองตามแนวชายแดนให้เป็นเมืองท่าทั้งถาวรและชั่วคราว และสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการค้าขายระหว่างกันมากขึ้น การเดินทางไปมาหาสู่กันด้วยความสะดวกสบาย และที่สำคัญที่สุดคือประชาชนที่อาศัยตามแนวชายแดนดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข กิจกรรมทั้งหมดนี้

ได้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลของทั้งสองประเทศมีความตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทตามแนวชายแดนให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม อันนำมาซึ่งความผาสุกของประชาชนทั้งสองประเทศอย่างแท้จริง

พวงทอง ภวัครพันธุ์
รณพล มาสันติสุข
24 ธันวาคม 2553

การเมือง และการแก้ไข ข้อพิพาท เหนือดินแดน ระหว่าง จีนและรัสเซีย

พวงทอง ภวัครพันธุ์

การเมืองและการแก้ไข ข้อพิพาทเหนือดินแดน ระหว่างจีนและรัสเซีย

บทนำ

เมื่อกองทัพประชาชนที่นำโดยเหมา เจ๋อ ตุง สามารถมีชัยในการปฏิวัติและเข้าปกครองประเทศจีนได้ในปี ค.ศ. 1949 ได้สร้างความหวั่นวิตกให้กับบรรดาประเทศที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ไปทั่วโลก โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงการเป็นพันธมิตรระหว่างสองยักษ์ใหญ่แห่งโลกคอมมิวนิสต์ คือ สาธารณรัฐประชาชนจีนและสหภาพโซเวียตรัสเซีย* ได้ทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นฝ่ายได้เปรียบดุลอำนาจในการเมืองโลก แต่หลังจากนั้นไม่ถึงทศวรรษ ประเทศต่างๆ ทั่วโลกก็ต้องประหลาดใจ เมื่อพบว่าสัมพันธภาพระหว่างสองพี่เบิ้มแห่งโลกคอมมิวนิสต์ตกต่ำลงอย่างรวดเร็ว นับแต่ปลายทศวรรษ 1950 จนนำไปสู่สงครามชายแดนจีน-โซเวียตในปี

---

*ในบทความนี้ ในยุคที่รัสเซียปกครองด้วยระบอบกษัตริย์ จะเรียกชื่อประเทศว่ารัสเซีย ส่วนคำว่าสหภาพโซเวียตรัสเซีย หรือโซเวียต จะหมายถึงยุคที่ยังปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ และสำหรับยุคหลังคอมมิวนิสต์ หรือเมื่อสหภาพโซเวียตรัสเซียล่มสลายลงในปี ค.ศ. 1991 ชื่อประเทศคือ สหพันธรัฐรัสเซีย หรือเรียกสั้นๆ ว่า รัสเซีย

ค.ศ. 1969 ส่งผลให้จีนตัดสายสัมพันธ์อย่างเด็ดขาดกับสหภาพโซเวียต แล้วหันไปจับมือเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาในยุคของประธานาธิบดี ริชาร์ด นิกสัน ในปี ค.ศ. 1972

เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนและโซเวียตเริ่มปรากฏรอยร้าวฉานขึ้น ปัญหาข้อพิพาทเรื่องเขตแดนก็ปรากฏตัวควบคู่ไปพร้อมกับความขัดแย้งด้านอุดมการณ์-แนวทางคอมมิวนิสต์ ประธานเหมา เจ๋อ ตุง ยื่นหนังสือต่อโซเวียต อ้างว่าพื้นที่กว่า 1.5 ล้านตารางกิโลเมตร ทางฝั่งตะวันออกไกลของโซเวียตเป็นของจีน ที่ได้ถูกยึดครองไปนับแต่ศตวรรษที่ 17 หรือในยุคของราชวงศ์ซาร์ (Czar) แห่งจักรวรรดิรัสเซีย

เส้นเขตแดนระหว่างรัสเซียและจีนมีความยาวทั้งสิ้น 4,380 กิโลเมตร สนธิสัญญาที่เกี่ยวกับเขตแดนประกอบด้วย สนธิสัญญาไอกุน (Aigun) ปี ค.ศ. 1858, สนธิสัญญาปักกิ่ง ปี ค.ศ. 1860, สนธิสัญญาเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก ปี ค.ศ. 1881 แต่จีนมองว่าสนธิสัญญาเหล่านี้เป็นสัญญาที่ไม่มีความเสมอภาค เพราะถูกเพื่อนบ้านที่มีอำนาจเหนือกว่ากดดัน-บังคับให้จีนยกดินแดนทางด้านเหนือของแม่น้ำเอมูร์ (Amur) และด้านตะวันออกของอุสซูรี (Ussuri) ให้กับรัสเซีย ผลจากสนธิสัญญาเหล่านี้ทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนถูกครอบครองโดยรัสเซียและต่อมาก็ญี่ปุ่น (Iwashita 2004, 2) มีเพียงสนธิสัญญาเนอร์ชิงสค์ (Nerchinsk) ที่ทำในปี ค.ศ. 1689 เท่านั้นที่จีนยอมรับว่าเสมอภาค โดยสนธิสัญญาเนอร์ชิงสค์ กำหนดให้ชายแดนด้านตะวันออกไกลของรัสเซียหยุดอยู่แค่ทะเลโอคอตสก์ จีนมองว่าจักรวรรดิรัสเซียเป็นจักรวรรดิที่มีพื้นฐานอยู่ในยุโรป แต่ได้เริ่มแผ่ขยายอำนาจและอาณาเขตของตนเข้าสู่ตะวันออกไกลและเอเชียกลางตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 และเข้ามายึดครองดินแดนอันกว้างใหญ่ที่ครั้งหนึ่งเป็นของจักรวรรดิจีน ด้วยการบังคับให้จีนต้องทำสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค (Bakshi 2001, 3) ในขณะที่ฝ่ายโซเวียตก็ไม่ยอมรับสนธิสัญญาเนอร์ชิงสค์

การเจรจาเพื่อยุติข้อพิพาทเหนือดินแดนเกิดขึ้นหลายครั้งในปี ค.ศ. 1964 และระหว่างปี ค.ศ. 1969-1978 แต่ก็ไม่สามารถหาข้อยุติใดๆ ได้ จนกระทั่งเมื่ออาณาจักรโซเวียตประสบกับวิกฤติเศรษฐกิจ-การเมืองภายในประเทศ และในปี ค.ศ. 1986 นายมิคาอิล กอร์บาชอฟ ขึ้นดำรง

ตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียต อันเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจสูงสุดในโซเวียต เขาได้ประกาศนโยบายกราสนอสต์ (Grassnost) เพื่อปฏิรูปการเมืองภายใน และใช้นโยบายเปเรสตรอยกา (Perestroika) ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นายกอร์บาชอฟได้กล่าวสุนทรพจน์ ณ เมืองวลาดีวอสตอค ที่อยู่ใกล้ชายแดนจีน โดยเอ่ยถึงการแก้ไขปัญหาชายแดนจีน-โซเวียตโดยเฉพาะช่วงแม่น้ำที่กั้นระหว่าง 2 ประเทศว่า ควรยึดถือร่องน้ำลึก ประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นข้อเรียกร้องที่จีนยืนยันมาโดยตลอด ในขณะที่รัฐบาลโซเวียตที่ผ่านมาต่างยืนยันให้ใช้แนวทางที่กำหนดในสนธิสัญญาว่า ตลิ่งริมแม่น้ำทางฝั่งจีนคือเส้นเขตแดน ท่าทีใหม่ที่ปรากฏในสุนทรพจน์ของนายกอร์บาชอฟนี้เองที่นำมาสู่ศักราชใหม่ของการเจรจาเพื่อยุติข้อพิพาทระหว่าง 2 ประเทศ และสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ในกลางทศวรรษ 1990 และเมื่อความตึงเครียดตลอดชายแดนลดลง ทั้งฝ่ายตกลงลดกำลังทหารประจำการบริเวณชายแดนลงจำนวนมาก ความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาล และระหว่างประชาชนกับประชาชน ในรูปของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวระหว่าง 2 ประเทศเติบโตอย่างรวดเร็ว

จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าอะไรคือปัจจัยที่ในยุคหนึ่ง เรื่องเขตแดนสามารถนำไปสู่การเผชิญหน้าและสงครามบริเวณชายแดน การเจรจาเรื่องเขตแดนก็ตกอยู่ในภาวะชะงักงันกว่า 3 ทศวรรษ แต่ในอีกยุคหนึ่ง เขตแดนกว่า 4,000 กิโลเมตร กลับได้รับการแก้ไขได้จนสำเร็จภายในระยะเวลาไม่ถึงทศวรรษ

พื้นที่พิพาท

ก่อนปี ค.ศ. 1858 หากยึดถือตามสนธิสัญญาเนอร์ชิงสค์ ค.ศ. 1689 แม่น้ำอุสซูรีและเอมูร์ถือเป็นเส้นทางเดินเรือภายในของจีน เพราะสนธิสัญญากำหนดว่าเส้นเขตแดนระหว่างจีน-รัสเซียคือสันเขาของเทือกเขาซิงอัน/สแตนโนวอย (Xing'an/Stanovoy) ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของแม่น้ำเอมูร์ แต่นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา คณะสำรวจ

แผนที่เส้นเขตแดนระหว่างจีนและรัสเซีย

และกองทัพรัสเซียได้มุ่งหน้าสู่ทางใต้ของไซบีเรียและตะวันออกไกล เพื่อแสวงหาอาณานิคมและจัดตั้งดินแดน รวมทั้งพัฒนาเมืองการค้าในแถบนี้ ต่อมา เมื่อราชวงศ์ชิงต้องเผชิญกับแรงกดดันจากอังกฤษและฝรั่งเศสที่ส่งกองกำลังของตนเข้ายึดครองปักกิ่งในเดือนมีนาคม 1858 ราชสำนักซาร์แห่งรัสเซียจึงฉวยโอกาสบีบบังคับให้จีนลงนามในสนธิสัญญาไอกุน ที่เปิดโอกาสให้รัสเซียยึดครองพื้นที่ 6 แสนตารางกิโลเมตรทางด้านเหนือของแม่น้ำเอมูร์ รัสเซียยังสร้างอาคารที่พักอาศัยเหนือพื้นที่ 4 แสนตารางกิโลเมตร ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอุสซูรีอีกด้วย นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 1860 รัสเซียบีบบังคับให้จีนลงนามในสนธิสัญญาปักกิ่ง ที่อนุญาตให้รัสเซียครอบครองดินแดนทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอุสซูรี มีผลทำให้ภาคตะวันออกของจีนไม่มีทางออกสู่ทะเลญี่ปุ่น จีนจึงถือว่าสนธิสัญญาไอกุนและปักกิ่ง เป็นเสมือนคำประกาศการรุกรานของระบอบซาร์แห่งรัสเซีย (**Chung** 2004, 63-64)

นักวิชาการรัสเซียตอบโต้ว่า ก่อนที่รัสเซียจะแผ่ขยายเข้ายึดครองดินแดนตะวันออกไกล จีนไม่เคยผนวกดินแดนแถบนี้เข้ามาเป็นของตนได้อย่างแท้จริง ในศตวรรษที่ 16 ดินแดนฝั่งตะวันออกของไซบีเรียและตะวันออกไกลของรัสเซียในปัจจุบัน ยังเป็นดินแดนที่ไม่มีใครรู้จักด้วยซ้ำ ไม่ว่าจะเป็นชาวรัสเซีย จีน หรือญี่ปุ่น ต่างก็ไม่รู้จักดินแดนแถบนี้ ต่อมานักสำรวจและล่าอาณานิคมของรัสเซียได้เข้ามาค้นพบและยึดครองดินแดนเหล่านี้ ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีคนจีนหรือพวกฮั่นอาศัยอยู่แม้แต่คนเดียว รัสเซียโต้ตอบว่า หากจีนกล่าวหาว่ารัสเซียคือพวกแย่งชิงดินแดนผู้อื่น จีนเองก็ไม่ต่างอะไรกับรัสเซีย เพราะจักรวรรดิจีนขยายดินแดนของตนออกมาเกินกำแพงเมืองจีนไปตั้งมากมาย (**Bakshi** 2001, 2)

นักวิชาการรัสเซียอธิบายอย่างประชดประชันเกี่ยวกับนโยบายของจีนต่อประเด็นเขตแดนว่า เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิด “จีนเดียว” (**a single Chinese nation**) ในขณะที่มีประชากรร้อยละ 60 ที่อาศัยอยู่ในดินแดนประเทศจีนไม่ได้เป็นชาวฮั่น แต่จีนก็พอใจที่จะเรียกพวกเขาว่าเป็นคนจีนและดินแดนที่พวกเขาอาศัยอยู่ว่าเป็นดินแดนของจีน ฉะนั้น รัฐบาลจีนมักจะมีความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาว่า หากดินแดนใดของประเทศเพื่อนบ้าน เคยมีทหารจีนเหยียบย่ำไปถึง ดินแดนเหล่านั้นล้วนต้องเป็นของ

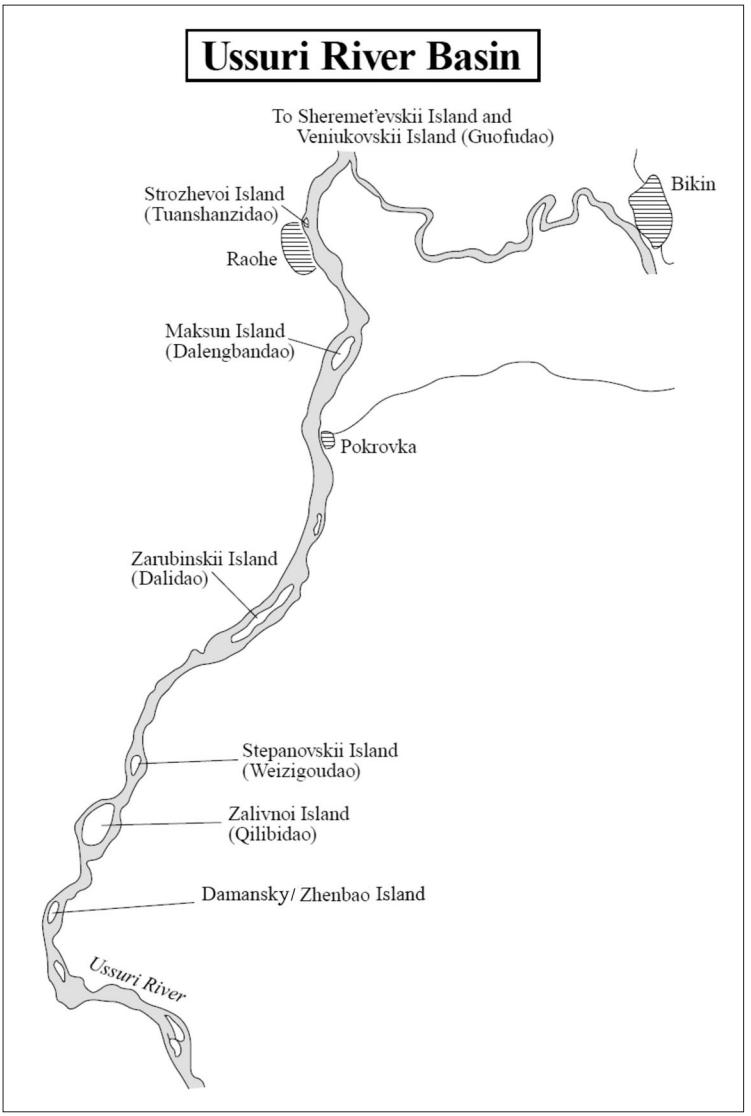

แผนที่แสดงเกาะต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำอุสซูรี

จีนทั้งสิ้น แม้ว่ามันจะเกิดขึ้นเมื่อพันปีที่แล้วก็ตาม ในทางกลับกัน หากเพื่อนบ้านโจมตีจีน พวกเขาก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนจีน และดินแดนของพวกเขาก็จะกลายเป็นดินแดนของจีน การส่งบรรณาการให้กับจีนโดยรัฐเล็กๆ ได้กลายเป็นมูลฐานให้จีนอ้างอำนาจอธิปไตยเหนือรัฐเหล่านั้น (Bakshi 2001, 2) อย่างไรก็ดี ผลจากสนธิสัญญาดังกล่าวทำให้แม่น้ำอุสซูรีและแม่น้ำเอมูร์กลายมาเป็นเส้นเขตแดนระหว่างประเทศที่ยอมรับกัน กระนั้นปัญหาข้อพิพาทของเส้นเขตแดนด้านตะวันออกของจีนและรัสเซียดูจะอยู่ที่การอ้างสิทธิเหนือเกาะราว 700 แห่ง ที่ตั้งอยู่บนแม่น้ำทั้งสองนี้เป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเส้นเขตแดนของทั้ง 2 ประเทศจะมีความยาวถึง 4,380 กิโลเมตร และจีนอ้างว่าตนเสียดินแดนมากมายมหาศาลให้กับโซเวียตถึง 1.5 ล้านตารางกิโลเมตร แต่เมื่อการเจรจาเริ่มขึ้น ก็พบว่าพื้นที่พิพาทมีอาณาเขตเพียงแค่ 35,000 ตารางกิโลเมตร ในจำนวนนี้ 28,000 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตพาเมียร์ (Pamir) อันเป็นส่วนหนึ่งของรัฐทาจิกิสถานของโซเวียต อีกราว 6,000 ตารางกิโลเมตร กระจายอยู่หลายจุดทางฝั่งตะวันตกตั้งแต่พาเมียร์จนถึงชายแดนมองโกเลีย ส่วนเขตแดนทางฝั่งตะวันออก ซึ่งเป็นเขตแดนส่วนใหญ่ของจีน-รัสเซีย ประกอบด้วยแม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำอาร์กุน (Argun), แม่น้ำเอมูร์ (Amur) และแม่น้ำอุสซูรี (Ussuri) มีพื้นที่พิพาทอยู่ราว 1,000 ตารางกิโลเมตร (Bakshi 2001, 4)

แม่น้ำอุสซูรีมีต้นกำเนิดจากทะเลสาบซินไก (Xinkai) หรือคันกา (Khanka) ไหลจากเหนือลงใต้ ลงมาบรรจบกับแม่น้ำเอมูร์ ก่อนที่แม่น้ำเอมูร์จะเบี่ยงขึ้นไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ และไปหยุดอยู่ที่ชายฝั่งทะเลโอคอตสก์ (Okhotsk) ปกติแม่น้ำจะกลายเป็นน้ำแข็งในช่วงหน้าหนาวเป็นระยะเวลา 4-5 เดือน จึงทำให้การเดินทางไปยังเกาะต่างๆ สะดวกง่ายดายสำหรับประชาชนของทั้ง 2 ฝ่าย แต่ในช่วงหน้าร้อนก็สามารถเดินทางได้ด้วยแพ แม่น้ำอุสซูรีเต็มไปด้วยปลาหลากหลายสายพันธุ์ ที่มีมากที่สุดคือ ปลาค็อดและปลาแซลมอน ฉะนั้น ผู้คนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ใกล้แม่น้ำของทั้งจีนและโซเวียตจึงอาศัยแม่น้ำเหล่านี้เพื่อยังชีพ อย่างไรก็ตาม ไม่มีผู้คนตั้งบ้านเรือนถาวรอยู่บนเกาะต่างๆ ในแม่น้ำอุสซูรีและ

เอมูร์

แม่น้ำอุสซูรีเป็นที่ตั้งของเกาะดาแมนสกี (Damansky) ในภาษารัสเซีย หรือเชนเปา (Zhenbao) ในภาษาจีน อันเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางสัญลักษณ์ เพราะเป็นบริเวณพิพาทที่กลายเป็นสนามรบระหว่าง 2 ประเทศในเดือนมีนาคม 1969 เกาะดาแมนสกี/เชนเปามีขนาดกว้างราว 500 เมตร ยาว 1,000 เมตร หรือเท่ากับพื้นที่น้อยกว่า 1 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในแม่น้ำอุสซูรี ซึ่งกั้นระหว่างจังหวัดเฮย์หลงเจียง (Heilongjiang) ของจีน กับจังหวัดพรีมอเรีย ไกร (Primorye Krai) ของโซเวียต *(ดูแผนที่ 1)* หากใช้ร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์ เกาะดาแมนสกี/เชนเปาอยู่ค่อนไปทางชายแดนจีน (Chung 2004, 62)

นอกจากเกาะดาแมนสกี/เชนเปาแล้ว ยังมีเกาะอื่นๆ อีก 122 เกาะในแม่น้ำอุสซูรีที่อยู่ในข้อพิพาทระหว่างจีน-โซเวียต ตามเอกสารของทางการจีนระบุว่า ในจำนวนนี้ จีนอ้างว่า 82 เกาะเป็นของจีน ส่วนที่เหลืออีก 40 เกาะเป็นของโซเวียต (Iwashita 2004, 62)

บริเวณปากแม่น้ำที่แม่น้ำอุสซูรีและแม่น้ำเอมูร์มาบรรจบกัน มีเกาะขนาดใหญ่ชื่อบอลชอย อุสซูรีสกี (Bol'shoi Ussuriiski) ซึ่งมีชื่อเสียงก้องโลกในเรื่องความงาม นี่เป็นอีกจุดหนึ่งที่จะต้องถูกผนวกไว้ในการเจรจาเรื่องเขตแดนด้วย (Iwashita 2004, 69)

เขตแดนระหว่างจีน-รัสเซียตรงบริเวณแม่น้ำเอมูร์มีความยาวประมาณ 2,000 กิโลเมตร หรือเกือบครึ่งหนึ่งของพรมแดนด้านตะวันออก มีเกาะอยู่ทั้งสิ้น 1,680 เกาะ ในจำนวนนี้ 902 เกาะเป็นของจีน และ 778 เกาะเป็นของรัสเซีย แม้จะมีเกาะอยู่จำนวนมาก แต่ปรากฏว่าข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะในแม่น้ำเอมูร์มีน้อยกว่าที่เกิดขึ้นในแม่น้ำอุสซูรี แต่ไม่ได้หมายความว่าการเจรจาเรื่องเขตแดนบริเวณนี้จะง่ายดาย (Iwashita 2004, 92)

ในส่วนของพื้นที่พิพาทบริเวณแม่น้ำอาร์กุน เป็นส่วนที่กั้นระหว่างดินแดนชีตะ โอบลาสต์ (Chita Oblast) ของรัสเซีย กับเขตปกครองตนเองมองโกเลียใน (Inner Mongolia) ของจีน ดินแดนแถบนี้มีประวัติความสัมพันธ์ระหว่างจีนและรัสเซียที่ยาวนานกลับไปถึงศตวรรษที่ 17 เมื่อราชสำนักรัสเซียส่งคนเข้าไปเจรจาทำการค้าในดินแดนฝั่งแม่น้ำเอมูร์ แต่

จักรพรรดิจีนปฏิเสธไม่ยอมรับความสัมพันธ์แบบรัฐที่เท่าเทียมกันตามแบบคติตะวันตก จึงไม่ยอมให้รัสเซียเข้ามาทำการค้าในเขตของตน ในที่สุดก็นำไปสู่สงครามในปี ค.ศ. 1683 เป็นเวลาถึง 6 ปี ทั้ง 2 ฝ่ายจึงทำข้อตกลงสนธิสัญญาเนอร์ชิงสค์ (Nerchinsk) สนธิสัญญานี้ได้แบ่งเขตอิทธิพลของแต่ละฝ่าย และเป็นจุดเริ่มต้นให้มีการค้าระหว่างจีนและรัสเซีย เขตแดนระหว่าง 2 ประเทศ คือ จากต้นแม่น้ำอาร์กุน ต่อไปยังแม่น้ำกอร์บิตซา (the Gorbitsa River) ที่บรรจบกับแม่น้ำชิลกะ (the Shilka River) ไปจนถึงเทือกเขาเว่ยซิงกัน (the Weixingan Mountains) (Iwashita 2004, 156)

แต่เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 19 รัสเซียก็ค่อยๆ ทำให้เขตอิทธิพลของจีนในบริเวณแม่น้ำอาร์กุนลดน้อยถอยลง โดยรัสเซียอ้างว่าตนถูกบังคับให้ทำสนธิสัญญาเนอร์ชิงสค์ และว่าฝั่งแม่น้ำเอมูร์ไม่เคยเป็นของจีน ด้วยอำนาจทางทหารที่เหนือกว่า รัสเซียกดดันให้จีนยอมรับสนธิสัญญาไอกุน (the Aigun Treaty) ปี ค.ศ. 1858 และสนธิสัญญาปักกิ่ง (the Beijing Treaties) ปี ค.ศ. 1860 ตามลำดับ ซึ่งมีผลให้รัสเซียสามารถขยายดินแดนของตนออกไปทางตะวันออกได้อย่างกว้างขวาง และสร้างวลาดีวอสตอคขึ้นมาเป็นเมืองศูนย์กลางในเขตตะวันออกไกล จีนอ้างว่าตนเสียดินแดนราว 1,400 ตารางกิโลเมตร ในบริเวณนี้ให้กับรัสเซีย บริเวณแม่น้ำอาร์กุนนี้ มีเกาะจำนวน 280 เกาะ ที่จะต้องรวมเข้าไว้ในการเจรจาปักปันเขตแดนของจีนและรัสเซีย เกาะสำคัญที่เป็นข้อพิพาทระหว่าง 2 ประเทศ คือ เกาะบอลชอย (the Bol'shoi Island) ซึ่งรัสเซียยืนยันว่าเป็นของตน และเกาะเมนเคเซลิ (the Menkeseli Island) เกาะต่างๆ ที่อยู่ในแม่น้ำอาร์กุนสร้างความยากลำบากในการแก้ไขข้อพิพาทระหว่าง 2 ประเทศไม่น้อย เพราะผืนดินจำนวนมากกลายเป็นโคลนตมในช่วงน้ำหลาก และแม่น้ำยังเปลี่ยนทิศทางการไหลบ่อยๆ (Iwashita 2004, 157, 160-165)

สงครามเย็นและชาตินิยมคอมมิวนิสต์

นับแต่ปลายทศวรรษ 1950 ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของประเทศคอมมิวนิสต์ทั้งสองเริ่มปรากฏตัวขึ้นเมื่อจีนปฏิเสธการเป็น

ผู้นำโลกคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต ผู้นำจีนมีความรู้สึกว่าโซเวียตปฏิบัติต่อตนอย่างไม่เสมอภาค เสมือน "ลูกน้อง" ตลอดเวลา ในช่วงที่จีนเพิ่งผ่านพ้นการปฏิวัติไปหมาดๆ จีนยังสามารถทนต่อท่าทีดังกล่าวของโซเวียตได้ แต่เมื่อสตาลินเสียชีวิต และ นิกิตา ครุสชอฟ (Nikita Khrushchev) ขึ้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตแทน เหมา เจ๋อ ตุงเห็นว่าตนไม่จำเป็นต้องรับสภาพดังกล่าวอีกต่อไป ต่อมาจีนยังประกาศตนเป็นผู้นำของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายเพื่อต่อสู้กับจักรวรรดินิยม

เขตแดนระหว่างจีนและรัสเซียเริ่มกลายเป็นข้อพิพาทในปี ค.ศ. 1962 เมื่อชาวอุยเกอร์ (Uigher) ในเขตมณฑลซินเจียงกว่า 60,000 คน พากันอพยพหนีความยากแค้นเข้าไปในดินแดนสหภาพโซเวียต รัฐบาลคอมมิวนิสต์จีนกล่าวหาว่านี่เป็นแผนการของสหภาพโซเวียตที่ต้องการลดจำนวนประชากรอุยเกอร์ เมื่อความตึงเครียดขึ้นสูง ทั้ง 2 ฝ่ายได้ตั้งโต๊ะเจรจาขึ้น ในต้นเดือนมีนาคม 1963 หนังสือพิมพ์*พีเพิล เดลี่*ของทางการจีน ได้กล่าวถึงประเด็นสนธิสัญญาไม่เสมอภาคที่จีนถูกบังคับให้ยอมรับในยุคของกษัตริย์ซาร์ และตั้งคำถามเกี่ยวกับเขตแดนจีน-โซเวียตทั้งหมด (Bakshi 2001, 3)

ในเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1962 ผู้นำโซเวียตโกรธเกรี้ยวกับคำวิจารณ์ของจีนที่โจมตีว่าโซเวียตอ่อนปวกเปียกให้กับสหรัฐอเมริกา ในเหตุการณ์ที่สหรัฐทำการปิดล้อมคิวบาในช่วงวิกฤติการณ์อ่าวหมู (the Bay of Pig Crisis) ครุสชอฟตอบโต้ด้วยการประณามจีนอย่างรุนแรงว่า จีนทำตัวเป็นอันธพาลข่มเหงรังแกอินเดียในกรณีพิพาทเหนือเขตแดนจีน-อินเดียในช่วงปลายปี ค.ศ. 1962 แต่จีนกลับนิ่งเฉย ปล่อยให้จักรวรรดินิยมอังกฤษครอบครองฮ่องกงต่อไป เมื่อถูกโจมตีเช่นนี้ จีนย่อมไม่ยอมเป็นรอง ในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1963 รัฐบาลจีนกล่าวในคำแถลงถึงสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค ที่จีนถูก "จักรวรรดินิยม" บังคับให้ยอมรับ ซึ่งรวมถึงสนธิสัญญาที่จีนทำกับกษัตริย์ซาร์แห่งรัสเซีย จีนกล่าวว่าสนธิสัญญาเหล่านี้จะต้องถูกทบทวนและเจรจากันใหม่ (Chung 2004, 64)

ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1964 ณ กรุงปักกิ่ง ทั้ง 2 ฝ่ายเริ่มการเจรจาปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาเขตแดน ตัวแทนของทั้ง 2 ฝ่ายเห็นตรง

เหมา เจ๋อ ตุง และ สตาลิน *(ภาพจาก http://en.wikipilipinas.org/index.php?title=Sino-Soviet_split)*

การพบกันครั้งสุดท้ายระหว่างเหมา เจ๋อ ตุง และ นิกิตา ครุสชอฟ ก่อนที่จีนและโซเวียตรัสเซียจะแตกหักกัน *(ภาพจาก http://en.wikipilipinas.org/index.php?title=Sino-Soviet_split)*

กันว่าจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนเส้นเขตแดนบางส่วน โดยเฉพาะบริเวณเกาะในแม่น้ำรวมทั้งอาจมีการพิจารณาร่างสนธิสัญญาเขตแดนใหม่ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลจีนซึ่งพยายามแสดงท่าทีแข็งกร้าว เป็นฝ่ายรุกต่อครุสชอฟ ยืนยันว่าจีนเห็นว่าสนธิสัญญาเก่าเป็นสิ่งที่ใช้ไม่ได้ เพราะมันเป็นสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค โดยเส้นเขตแดนตลอดแม่น้ำอามูร์และอุสซูรี ควรเป็นไปตามร่องน้ำลึกตามกฎหมายระหว่างประเทศ แน่นอนว่าฝ่ายโซเวียตย่อมไม่อาจยอมรับการตีความเช่นนี้ของจีนได้ โซเวียตยืนยันว่าเขตแดนบริเวณแม่น้ำ คือริมตลิ่งทางฝั่งจีน ตามที่ระบุไว้ในแผนที่ปี ค.ศ. 1861 ที่แนบอยู่กับสนธิสัญญาปักกิ่ง สนธิสัญญานี้ส่งผลให้เกาะในแม่น้ำราว 600-700 เกาะในแม่น้ำอุสซูรีซึ่งมีพื้นที่รวมกันราว 1,000 ตารางกิโลเมตร ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของโซเวียตแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้ว่าการประชุมครั้งนี้จะหาข้อยุติไม่ได้ แต่ทั้ง 2 ฝ่ายก็ตกลงที่จะให้มีการพบปะกันครั้งต่อไปในเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1964 แต่เมื่อถึงเวลา กลับไม่สามารถจัดการประชุมได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะครุสชอฟล้มป่วย แต่ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะโซเวียตไม่พอใจคำพูดของเหมา เจ๋อ ตุง ที่กล่าวต่อผู้แทนญี่ปุ่นที่ไปเยือนจีนในเดือนกรกฎาคม ปีเดียวกันว่า จีนสนับสนุนการอ้างสิทธิของญี่ปุ่นเหนือหมู่เกาะคูริล (Kurile) ที่ถูกโซเวียตยึดครองตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง (Chung 2004, 65) เหมายังใช้โอกาสนี้โจมตีว่าโซเวียตใช้นโยบายขยายดินแดนเข้าไปยังประเทศเพื่อนบ้านทั้งหลายของตน โดยยกกรณีความขัดแย้งกับฟินแลนด์ การยึดครองรัฐในคาบสมุทรบอลข่าน การยึดครองภาคตะวันตกของยูเครน ภาคตะวันตกของเบโลรัสเซีย และบางส่วนของปรัสเซียตะวันออก (Bakshi 2001, 4)

นับแต่ปี ค.ศ. 1964 เป็นต้นมา จีนจงใจ หรืออย่างน้อยก็ทำเป็นเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ ปล่อยให้ชาวบ้านจีนและชาวประมงจีนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนจีน-โซเวียต รุกล้ำเข้าไปในเขตแดนภายใต้การครอบครองของโซเวียต เพื่อแสดงการไม่ยอมรับอำนาจอธิปไตยของอีกฝ่ายหนึ่ง หลังจากมีการปะทะกันบริเวณชายแดนในปี ค.ศ. 1969 หนังสือพิมพ์และวารสารในฮ่องกงได้รับภาพถ่ายจากรัฐบาลจีนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 ที่ตั้งใจแสดงให้เห็นว่า เรือประมงของชาวจีนถูกไล่ล่าโดยเรือตรวจการณ์ชายฝั่งของโซเวียต และชาวประมงจีนถูกทำร้ายโดย

ทหารและสุนัขของโซเวียต (**Chung** 2004, 65)

ต่อมาเมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นในจีนในปี ค.ศ. 1966 พฤติกรรมของจีนต่อโซเวียตก็ยิ่งเพิ่มความเป็นปฏิปักษ์มากยิ่งขึ้น พวกยุวชนแดง **(the Red Guard)** จัดการเดินขบวนประท้วงโซเวียตบริเวณชายแดนหลายครั้ง โดยเฉพาะเมื่อโซเวียตเพิ่มกำลังทหารเข้ามาประจำการบริเวณชายแดนมากขึ้น และกองทัพโซเวียตบุกเข้ายึดครองเชโกสโลวะเกียในวันที่ 21 สิงหาคม ค.ศ. 1968 นอกจากนี้ เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต ลีโนนิด เบรซเนฟ **(Leonid Brezhnev)** ยังได้ประกาศหลักการเบรซเนฟ **(the Brezhnev Doctrine)** ว่าสหภาพโซเวียตมีสิทธิที่จะแทรกแซงกิจการภายในของประเทศสังคมนิยมเพื่อช่วยพิทักษ์ "ระบบสังคม" ของประเทศนั้นๆ หลังเหตุการณ์นี้ รัฐบาลจีนก็ประกาศสนับสนุนประชาชนเชโกสโลวะเกียให้ต่อต้านโซเวียต และเรียกร้องให้แอลเบเนียถอนตัวจากกลุ่มประเทศสนธิสัญญาวอร์ซอ นับแต่ปี ค.ศ. 1969 เป็นต้นมา ผู้นำจีนยังสนับสนุนให้ประชาชนจัดเดินขบวนประท้วงบริเวณชายแดนจีน-รัสเซียบ่อยครั้ง เพื่อส่งสัญญาณไปยังโซเวียตว่าจีนไม่ใช่เชโกสโลวะเกียที่โซเวียตนึกจะรุกรานก็สามารถทำได้อย่างง่ายดาย หลักการเบรซเนฟไม่สามารถนำมาใช้กับจีน เอกสารของฝ่ายโซเวียตที่เปิดเผยในภายหลังระบุว่า เฉพาะปี ค.ศ. 1969 มีเหตุการณ์ราว 300 ครั้งที่ชาวจีนรุกล้ำเขตแดนของโซเวียต (**Chung** 2004, 65-66) เห็นได้ว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมทำให้ผู้นำสายเหยี่ยวของจีน คือ เหมา เจ๋อ ตุง และหลินเปียว ขึ้นมามีบทบาทในนโยบายทั้งภายในและระหว่างประเทศของจีน ท่าทีที่แข็งกร้าวของรัฐบาลจีนยังเป็นการปลุกกระแสชาตินิยมเพื่อแสดงให้เห็นความจำเป็นที่จีนจะต้องมีผู้นำที่เข้มแข็งเพื่อปกป้องความมั่นคงและอธิปไตยของชาติ

ในขณะเดียวกัน ด้านโซเวียตเองก็ไม่ได้มีท่าทีที่พร้อมจะอ่อนข้อให้กับจีนแต่อย่างใด เพราะเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ผู้นำสายเหยี่ยว เช่น เบรซเนฟและคณะขึ้นมากุมอำนาจ ผู้นำกลุ่มนี้ไม่พอใจอย่างยิ่งกับการที่จีนท้าทายภาวะผู้นำโลกสังคมนิยมของโซเวียต พวกเขาต้องการลงมือกระทำการบางอย่างเพื่อเป็นการสั่งสอนจีนในบริเวณเขตแดนด้านตะวันออกไกล และให้หยุดท้าทายโซเวียตอย่างก้าวร้าว นอกจากนี้ ผู้นำ

โปสเตอร์จัดทำในช่วงทศวรรษ 1950 เมื่อครั้งที่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและโซเวียตรัสเซียยังหวานชื่น “ขอให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและกองทัพของจีนและสหภาพโซเวียตจงเจริญ” *(ภาพจาก http://chineseposters.net/themes/soviet-union.php)*

“ลุกขึ้นสู้” ประชาชนทั่วโลกร่วมกันโค่นล้มจักรวรรดินิยมอเมริกา, ลัทธิแก้โซเวียต, พรรคปฏิกิริยาทั่วโลก โปสเตอร์โฆษณาชวนเชื่อของจีนในปี ค.ศ. 1969 *(ภาพจาก http://en.wikipilipinas.org/index.php?title=Sino-Soviet_split)*

โปสเตอร์ของจีนในช่วงต้นของการปฏิวัติวัฒนธรรมปี ค.ศ. 1967 “โค่นล้มพวกปฏิกิริยาโซเวียต บดขยี้หัวหมาของครุสชอฟและโคซิกิน” *(ภาพจาก http://en.wikipilipinas.org/index.php?title=Sino-Soviet_split)*

โซเวียตยังประเมินว่า สงครามสั่งสอนจีนบริเวณชายแดนจีน-โซเวียตจะช่วยเบี่ยงเบนความสนใจของนานาชาติต่อกรณีเชโกสโลวะเกีย อีกทั้งเป็นการแสดงท่าทีเตือน-กำราบประเทศสมาชิกสนธิสัญญาวอร์ซอไม่ให้แข็งขืนต่อโซเวียตด้วย พร้อมๆ ไปกับปลุกกระแสชาตินิยมเพื่อสร้างคะแนนนิยมให้กับผู้นำกลุ่มใหม่ที่มาแทนนายครุสชอฟด้วย (Chung 2004, 66)

การรบที่ดาแมนสกี/เซนเปา (Damansky/Zhenbao)

แนวทางสายเหยี่ยวของทั้งจีนและโซเวียตได้ช่วยกันปลุกกระแสคลั่งชาติจนลุกลามไปทั้งในระดับของผู้นำและประชาชน จนกล่าวได้ว่าโอกาสที่จะแก้ไขข้อพิพาทด้วยสันติวิธีแทบไม่เหลืออยู่เลย ในที่สุด ก็เกิดการปะทะกันของกองกำลังทหารบริเวณชายแดนดาแมนสกี/เซนเปา เมื่อรัฐบาลจีนอนุมัติให้ทหาร 3 กองพันเข้าไปประจำอยู่ในเกาะดาแมนสกี/เซนเปา สงครามครั้งนี้ดำเนินไปเป็นเวลาเกือบ 3 สัปดาห์ คือ ระหว่างวันที่ 2-21 มีนาคม ค.ศ. 1969

ยุทธการครั้งนี้เริ่มต้นขึ้นโดยฝ่ายโซเวียตไม่ทันได้ตั้งตัว เมื่อจู่ๆ ในวันที่ 2 มีนาคม กองกำลังของจีนก็บุกโจมตีหน่วยทหารของโซเวียตบนเกาะดาแมนสกี/เซนเปาจนแตกพ่าย ดูเหมือนจีนได้เตรียมการทั้งด้านทหารและการเมืองสำหรับการรุกทางพื้นที่ครั้งนี้ไว้ล่วงหน้า เพราะปรากฏว่าในวันต่อมา มีการเดินขบวนของประชาชนจีนกว่า 400,000 คน การเดินขบวนของประชาชนจีนเพื่อแสดงพลังสนับสนุนรัฐบาลได้ขยายไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ประมาณว่าประชาชนราว 260 ล้านคน หรือ 1 ใน 3 ของทั้งประเทศเข้าร่วมในการเดินขบวนครั้งนี้ แต่การเดินขบวนของประชาชนที่เจือปนด้วยความรุนแรงกลับไปปรากฏที่มอสโก เมื่อรัฐบาลโซเวียตได้ระดมประชาชนของตนออกมาเดินขบวนต่อต้านจีนบ้าง ในวันที่ 7 และ 8 มีนาคม มีคนเข้าร่วม 50,000 และ 100,000 คน ตามลำดับ ผู้คนพยายามบุกเข้าไปในสถานทูตจีนประจำกรุงมอสโก และขว้างปาก้อนหินเข้าไปในตัวอาคารเพื่อเป็นการแก้แค้นและคุกคามเจ้าหน้าที่จีน ส่วนทางด้านสมรภูมิรบ ฝ่ายโซเวียตก็สามารถแก้แค้นจีนได้ ด้วย

อำนาจทหารที่เหนือกว่า โซเวียตสามารถตีโต้และยึดเกาะดาแมนสกี/เชนเปาคืนได้สำเร็จ สร้างความเสียหายอย่างหนักให้กับกองกำลังของจีน (Chung 2004, 67)

ทั้งจีนและโซเวียตยื่นจดหมายประท้วงในทันทีหลังปฏิบัติการโจมตีทางทหารทั้ง 2 ครั้งข้างต้น ที่จริงก่อนที่จีนจะเปิดฉากโจมตีทางทหาร ฝ่ายโซเวียตได้เริ่มความพยายามที่จะแสวงหาพันธมิตรในเวทีระหว่างประเทศเพื่อโดดเดี่ยวจีน รัฐมนตรีกลาโหมของโซเวียต นายเกร็ชโค (Grechko) เดินทางถึงอินเดียในวันที่ 2 มีนาคม เพื่อเกลี้ยกล่อมให้อินเดียร่วมมือในนโยบายต่อต้านจีน นอกจากนี้ ทูตโซเวียตที่ประจำอยู่ในยุโรป เอเชีย และสหรัฐอเมริกา ต่างเดินสายล็อบบี้ให้รัฐบาลของประเทศต่างๆ เข้าข้างโซเวียต อย่างไรก็ตาม ประธานาธิบดีเบรซเนฟกลับไม่สามารถระดมการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศสังคมนิยมในค่ายวอร์ซอแพ็คได้ เพราะประเทศสังคมนิยมในยุโรปเหล่านี้ไม่ยอมรับการที่โซเวียตบุกเข้ายึดครองเชโกสโลวะเกีย สหายร่วมอุดมการณ์สังคมนิยมของพวกเขา (Chung 2004, 67)

การเจรจาที่ชะงักงัน

ความล้มเหลวของโซเวียตในการแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มประเทศสังคมนิยมในยุโรป ประสานเข้ากับความวิตกกังวลว่าหากโซเวียตกดดันจีนมากจนเกินไป อาจเท่ากับเป็นการผลักดันให้จีนหันไปใช้วิถีทางการทหารอีกรอบหนึ่ง หรือไม่ก็หันไปจับมือกับสหรัฐอเมริกาศัตรูอันดับหนึ่งของโซเวียตก็เป็นได้ ด้วยเหตุนี้ นายกรัฐมนตรีโคซีกิน (Kosygin) ผู้นำสายพิราบของโซเวียต จึงโทรศัพท์สายด่วนถึงปักกิ่งในวันที่ 21 มีนาคม เสนอให้ 2 ฝ่ายเจรจาเพื่อหาทางลดคลายความตึงเครียดบริเวณชายแดน ข้อเสนอครั้งนี้ของโคซีกิน ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญเกี่ยวกับจุดยืนของโซเวียตในการแก้ไขข้อพิพาทเหนือดินแดนกับจีน เพราะในช่วงก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะในช่วงที่เบรซเนฟขึ้นมามีบทบาทในความสัมพันธ์จีน-รัสเซีย ผู้นำโซเวียตมักมีท่าทีที่ต้องการสั่งสอนจีนอยู่เสมอ โดยไม่สนใจที่จะแก้ไขปัญหาดินแดนอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม

การรบบนเกาะดาแมนสกี/เซนเปา ในปี ค.ศ. 1969 *(ภาพจาก www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?79138-Clash-over-the-Damanski-Island-of-Ussuri-River)*

โปสเตอร์ของจีน "ต้องไม่มีการรุกล้ำเกาะเซนเปา" (ค.ศ. 1969-1970) *(ภาพจาก http://chineseposters.net/themes/soviet-union.php)*

จีนอาจยังไม่ไว้วางใจโคซีกิน ผู้นำจีนจึงปฏิเสธการติดต่อโดยตรงจากโคซีกิน และยืนกรานว่าการติดต่อระหว่าง 2 ประเทศควรดำเนินการผ่านช่องทางการทูตปกติ (**Chung** 2004, 67-68)

คำอธิบายถึงสาเหตุที่จีนตัดสินใจโจมตีทางทหารกับโซเวียตบนเกาะดาแมนสกี/เชนเปาก็คือ ผู้นำจีนเห็นว่าจะอย่างไรเสีย คงไม่มีทางที่จะหลีกพ้นการเผชิญหน้ากับโซเวียตได้ การเป็นฝ่ายเปิดฉากโจมตีอย่างรุนแรงและรวดเร็วน่าจะสามารถหยุดการรุกล้ำดินแดนของโซเวียตได้ประการสำคัญ การใช้ยุทธวิธี "ชอร์ตไฟฟ้า" โซเวียตยังน่าจะทำให้โซเวียตหันมาทบทวนนโยบายการจัดการเขตแดนของตน ซึ่งในความเป็นจริงยุทธวิธีของจีนนี้ก็ดูจะได้ผลไม่น้อย เพราะทำให้ผู้นำโซเวียตเริ่มวิตกกังวลว่าประสิทธิภาพของอาวุธที่ตนมีนั้น จะเพียงพอที่จะรับมือกับประชากรหลายร้อยล้านคนของจีนได้หรือไม่ ฉะนั้น เราจึงเห็นฝ่ายโซเวียตพยายามใช้สารพัดวิธี ทั้งข่มขู่และเชิญชวนให้จีนหันเข้าสู่โต๊ะเจรจา ส่วนจีนก็เล่นเอาเถิดเข้าล่อ ถ่วงเวลาให้นานที่สุดเท่าที่เห็นว่าจะทำให้ตนอยู่ในฐานะได้เปรียบหรือยังปลอดภัยอยู่ (**Chung** 2004, 68)

หลังจากโคซีกินโทรศัพท์ถึงผู้นำที่ปักกิ่งแล้ว โซเวียตยังได้ส่งสาส์นถึงปักกิ่งในวันที่ 29 มีนาคม เสนอให้ทั้ง 2 ฝ่ายหยุดยิงและเปิดเจรจาโดยเร็วที่สุด ที่น่าสนใจคือ จดหมายฉบับนี้ถูกส่งถึงปักกิ่งในช่วงเวลาที่จีนกำลังเปิดประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 9 เป็นไปได้ว่าเพราะโคซีกินมองว่าผู้นำสายเหยี่ยวของจีน คือ เหมา เจ๋อ ตุง และหลินเปียว ขัดขวางการเจรจา การส่งจดหมายในช่วงของการประชุมใหญ่พรรค อาจช่วยเพิ่มอิทธิพลของผู้นำทางสายกลาง เช่น โจว เอิน ไหล (**Chung** 2004, 68)

ในที่สุด ปักกิ่งตอบสาส์นของโซเวียต โดยในจดหมายได้กล่าวหาว่าโซเวียตคือผู้ที่ต้องรับผิดชอบทั้งหมดต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ชายแดน และยืนยันสิทธิของจีนเหนือเกาะดาแมนสกี/เชนเปา อย่างไรก็ดี สาส์นดังกล่าวได้เสนอให้มีการหยุดยิงตลอดชายแดนแม่น้ำเอมูร์และอุสซูรี จีนยังเรียกร้องว่าโซเวียตจะต้องยอมรับในหลักการว่า สนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคไม่มีผลบังคับใช้ แม้ว่าจีนจะยังเห็นว่าสนธิสัญญาเหล่านั้นอาจใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการแก้ไขข้อพิพาทเหนือดินแดนได้ก็ตาม โซเวียต

ตอบกลับสาส์นดังกล่าวของจีนว่า เกาะดาแมนสกี/เชนเปาเป็นของโซเวียต และจีนต่างหากที่ต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น กระนั้น โซเวียตก็ตกลงรับในหลักการที่จะมีการเจรจาระหว่าง 2 ประเทศในเวลา 3 เดือน (**Chung** 2004, 69)

ในขณะเดียวกัน โซเวียตก็พยายามกดดันให้จีนยอมเข้าสู่โต๊ะเจรจาโดยเร็ว โดยในการประชุมใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์สากลในวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1964 เบรซเนฟพยายามสื่อสารกับผู้นำสายกลางในพรรคคอมมิวนิสต์ ด้วยการประกาศว่าโซเวียตไม่ได้ให้ความสำคัญกับคำพูดและการกระทำของผู้นำจีนในปัจจุบัน นอกจากนี้ ในการประชุมนานาชาติที่โซเวียตเป็นเจ้าภาพ เบรซเนฟยังพยายามหว่านล้อมให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดตั้งความมั่นคงร่วมของเอเชียทำให้จีนหวาดระแวงว่าโซเวียตพยายามดึงประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางประเทศเข้ามาเป็นพันธมิตรเพื่อหวังปิดล้อมจีน

ฝ่ายจีนย่อมไม่ยอมนิ่งดูดาย ปล่อยให้โซเวียตรุกด้านการทูตโดยลำพัง จีนผลิตหนังสารคดีที่มีชื่อเรื่องร้อนแรง “ความโหดร้ายของปฏิบัติการต่อต้านจีนโดยระบอบซาร์ใหม่” (**Anti-Chinese Atrocities of the New Tsars**) และ “ระบอบซาร์ใหม่จงพินาศ” (**Down with New Tsars**) สารคดี 2 เรื่องนี้มีเนื้อหาโจมตีว่าโซเวียตเป็นฝ่ายยั่วยุให้เกิดการปะทะบริเวณชายแดน มีการฉายหนัง 2 เรื่องนี้ตามสถานทูตจีนทั้งในเอเชีย ยุโรป และแอฟริกา (**Chung** 2004, 69)

เมื่อเกิดเหตุการณ์ปะทะกันของทหารบริเวณชายแดนอีกครั้งบริเวณคาซัค-ซินเจียง ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่สถานทูตโซเวียตได้หยั่งท่าทีของรัฐบาลอเมริกันว่าคิดอย่างไร หากโซเวียตจะลงโทษจีนด้วยการทำลายแหล่งผลิตอาวุธนิวเคลียร์ของจีน เหตุการณ์นี้ได้รับการยืนยันในภายหลังว่า ในขณะนั้นผู้นำโซเวียตมีการถกเถียงกันอย่างจริงจังถึงความเป็นไปได้ที่จะเปิดฉากโจมตีจีนอย่างรุนแรง เพื่อ “ขจัดภัยคุกคามจากจีนให้หมดสิ้นไปในคราวเดียว” (**Chung** 2004, 69)

เมื่อผ่านพ้นเวลาที่มอสโกกำหนดไว้ 3 เดือน ผู้นำที่ปักกิ่งก็ยังไม่ตอบรับเข้าร่วมการเจรจาแต่อย่างใด บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ของทางการโซเวียต *ปราฟดา* (**Pravda**) ก็เตือนจีนว่าหากสงคราม

ระหว่าง 2 ประเทศระเบิดขึ้น โดยมีการใช้อาวุธสมัยใหม่ เช่น ระเบิดนิวเคลียร์ ย่อมส่งผลพินาศย่อยยับไปทั่วโลก เป็นไปได้ว่าภายใต้เงาทะมึนของสงครามนิวเคลียร์นี่เอง ที่ทำให้ในที่สุด ปักกิ่งได้ส่งสาส์นเชิญนายโคซีกิน ให้มาพบกับนายกรัฐมนตรีโจว เอิน ไหล ที่สนามบินในกรุงปักกิ่งในวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 1969 (**Chung** 2004, 69)

การพบกันระหว่างโคซีกินกับโจวดำเนินไปกว่า 4 ชั่วโมง โดยมีนายหลี เซียนเหนียน **(Li Xiannian)** ตัวแทนทางสายกลางจากพรรคคอมมิวนิสต์ และนายซี ฟู่ฉี **(Xie Fuzhi)** ตัวแทนฝ่ายสุดโต่ง ซึ่งเป็นพันธมิตรทางการเมืองของนางเจียง ชิง ภรรยาของประธานเหมา การที่โจวนำนายฟู่ฉีมาร่วมประชุมด้วย ก็เพื่อป้องกันการโจมตีจากฝ่ายสุดโต่งว่ากำลังขายชาติให้กับโซเวียต หลังการประชุม ทั้ง 2 ฝ่ายกล่าวว่าเป็นการเจรจาที่เปิดอก ตรงไปตรงมา โดยฝ่ายโซเวียตเสนอว่าทั้ง 2 ฝ่ายควรละวางความแตกต่างทางอุดมการณ์ไว้ก่อน แล้วเริ่มการเจรจาปัญหาชายแดนในระดับผู้ช่วยรัฐมนตรีโดยเร็ว เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ระดับเอกอัครราชทูตที่ได้ถูกระงับไปเป็นเวลากว่า 3 ปี นอกจากนี้ ยังควรฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่าง 2 ประเทศด้วย (**Chung** 2004, 70)

โจว เอิน ไหลย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะตอบตกลงหรือปฏิเสธข้อเสนอในทันทีทันใด ดูเหมือนว่าพวกสุดโต่งในพรรคคอมมิวนิสต์ยังไม่ต้องการที่จะแสดงไมตรีใดๆ กับโซเวียต รัฐบาลจีนจึงยังคงถ่วงเวลา ไม่แสดงท่าทีที่ชัดเจนว่าคิดเห็นต่อข้อเสนอของโซเวียตอย่างไร อีกทั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนยังคงเพลิดเพลินกับวาทกรรมต่อต้านโซเวียตอยู่ ดังเช่นในการฉลองชัยชนะแห่งการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ รัฐบาลจีนประกาศแก่ประชาชนของตนว่า ให้เตรียมพร้อมสำหรับการทำสงครามทั้งกับ “จักรวรรดินิยม (อเมริกา)” และ “จักรวรรดินิยมสังคมนิยม” ปฏิกิริยาดังกล่าวทำให้โซเวียตต้องส่งคำขู่อีกครั้ง โดยผ่านข้อเขียนนักข่าวรัสเซียที่มีสายสัมพันธ์แนบแน่นกับรัฐบาลว่า โซเวียตมีความสามารถที่จะโจมตีจีนให้ราบเป็นหน้ากลอง หรือส่งกำลังทหารบุกเข้าจีน และนี่เป็นสิ่งที่ผู้นำโซเวียตกำลังใคร่ครวญอย่างจริงจัง (**Chung** 2004, 70)

การขู่เช่นนี้อีกครั้งหนึ่ง ดูจะส่งผลให้ผู้นำจีนจำต้องทบทวนท่าที

แข็งกร้าวของตนเอง เป็นไปได้ว่าพวกเขาเริ่มเห็นว่าท่าทีดังกล่าวกำลังนำพาประเทศไปสู่ความเสี่ยงมากจนเกินไป นอกจากนี้ พวกเขาเองก็ประสบความสำเร็จในการแสดงให้ตนเองและทั่วโลกเห็นว่าประชาชนจีนมีความกล้าหาญที่จะท้าทายมหาอำนาจทั้ง 2 ประเทศพร้อมๆ กัน ฉะนั้นจึงถึงจังหวะที่จีนควรลดท่าทีแข็งกร้าวลง ผู้นำจีนจึงประกาศในวันที่ 18 กันยายน ว่า จะต้องมีการหยุดยิงและทั้ง 2 ฝ่ายต้องถอนกำลังทหารออกจากพื้นที่ โดยให้กลับไปสู่สภาวะก่อนเหตุการณ์รบบนเกาะดาแมนสกี/เชนเปา ในเวลาต่อมา รัฐบาลจีนได้ประกาศว่าทั้ง 2 ฝ่ายได้แสดงท่าทีประนีประนอม และได้กำหนดให้มีการเจรจาเรื่องเขตแดนในระดับผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ณ กรุงปักกิ่งในวันที่ 19 ตุลาคม (**Chung** 2004, 70)

เมื่อรัฐบาลจีนประกาศให้ประชาชนของตนรับรู้ว่าจีนจะกลับคืนสู่โต๊ะเจรจากับโซเวียตอีกครั้ง รัฐบาลจีนก็จำเป็นต้องพยายามอธิบายให้ประชาชนจีนเข้าใจว่าทำไมจีนจึงละทิ้งข้อเรียกร้องที่ตนยืนยันมาตลอด นั่นคือ การเจรจาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อฝ่ายโซเวียตยอมรับว่าสนธิสัญญาจีน-รัสเซียไม่เสมอภาค คำอธิบายเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับท่าทีใหม่ก็คือ แม้ว่ารัฐบาลจีนจะตอบรับการเจรจา แต่ก็กระทำไปด้วยความระมัดระวัง เพราะฝ่ายศัตรูกำลังใช้กลวิธี 2 หน้า คือ ด้านหนึ่งเสนอให้มีการเจรจา แต่ด้านหนึ่งก็โจมตีจีนในเวทีสากลอย่างหนักหน่วง พวกปฏิกิริยามักจะใช้วิธีการเจรจาสันติวิธีเพื่อหลอกล่อให้อีกฝ่ายตายใจ แล้วก็บุกโจมตีอย่างสายฟ้าแลบและอย่างรุนแรงเมื่ออีกฝ่ายไม่ระมัดระวัง ฉะนั้น จีนจะต้องจับตาดูความเคลื่อนไหวของศัตรูทุกด้านอย่างไม่ให้คลาดสายตา สิ่งที่น่าสนใจคือ จะเห็นได้ว่าแม้ว่าจีนจะไม่ได้ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและผู้นำไม่ต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของสาธารณชนมากนัก แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายอย่างรวดเร็วจนเห็นได้ชัด ผู้นำจีนก็ยังจำเป็นต้องพยายามอธิบายเพื่อให้สาธารณชนคล้อยตามนโยบายของตน (**Chung** 2004, 70-71)

ประเด็นที่ต้องพิจารณาในที่นี้ก็คือ ทำไมโซเวียตจึงต้องพยายามดึงจีนให้กลับสู่โต๊ะเจรจาอีกครั้ง ทั้งๆ ที่การเจรจาเรื่องเขตแดนได้หยุด

ชะงักมานานถึง 5 ปีแล้ว ประการแรก หากไม่มีการเจรจาเพื่อหาทางยุติข้อพิพาท โอกาสที่จะเกิดการปะทะของกองกำลังทหารตามชายแดนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ และไม่มีใครรับประกันได้ว่าการปะทะที่เริ่มจากจุดเล็กจะไม่ลุกลามบานปลายกลายเป็นสงครามนิวเคลียร์ระหว่าง 2 ประเทศ แน่นอนว่าไม่มีผู้นำที่มีสติคนใดต้องการให้สิ่งนี้เกิดขึ้น เพราะในที่สุดแล้ว ไม่ว่าใครเป็นฝ่ายเริ่มต้น แต่ทั้ง 2 ฝ่ายก็จะจบลงด้วยความพินาศเหมือนกัน

ประการที่ 2 ความขัดแย้งระหว่าง 2 มหาอำนาจคอมมิวนิสต์นี้ได้สร้างความฉงนฉงายให้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลกอย่างมาก พวกเขาได้เรียกร้องให้มหาอำนาจทั้งสองหาทางยุติความแตกต่างให้ได้ ในบรรดาประเทศคอมมิวนิสต์ทั้งหลาย เวียดนามเหนือดูจะมีความวิตกกังวลมากเป็นพิเศษต่อความขัดแย้งระหว่างจีน-โซเวียต เพราะเวียดนามเหนือต้องอาศัยความช่วยเหลือด้านต่างๆ จากทั้งจีนและโซเวียต ในขณะนั้น สงครามเวียดนามกับสหรัฐอเมริกากำลังดำเนินไปอย่างเข้มข้นรุนแรง หากเกิดสงครามขนาดใหญ่ระหว่าง 2 ประเทศพี่ใหญ่ ยุทธปัจจัยที่โซเวียตส่งให้กับเวียดนามเหนือโดยผ่านเส้นทางรถไฟในจีน ย่อมต้องได้รับผลกระทบไปด้วย

ประการที่ 3 การบุกเชโกสโลวะเกียที่เพิ่งผ่านไปไม่นาน ได้สร้างความไม่พอใจให้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศต่างๆ อย่างมาก อีกทั้งโซเวียตก็ล้มเหลวในการใช้ข้อพิพาทเรื่องเขตแดนกับจีนในการระดมความสนับสนุนจากกลุ่มวอร์ซอแพ็ค ในขณะที่จีนก็ไม่ได้แสดงความหวาดหวั่นต่อการคุกคามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ของโซเวียตแต่ประการใด

ประการที่ 4 ในบรรดาเหตุผลทั้งหมดข้างต้น ความกลัวว่าเหมา เจ๋อ ตุงอาจหันไปจับมือกับสหรัฐอเมริกาน่าจะเป็นสิ่งที่มีน้ำหนักที่สุดที่ทำให้โซเวียตพยายามอดทนอดกลั้นต่อการท้าทายของจีน โดยความกลัวนี้ไม่ใช่ว่าจะไม่มีเหตุผลรองรับ เพราะในเดือนธันวาคม 1969 ผู้นำที่ปักกิ่งได้เสนอไปยังสหรัฐอเมริกาให้มีการพูดคุยกันระหว่างทูตสหรัฐและจีน ซึ่งนำไปสู่การประชุมในวันที่ 20-21 มกราคมในปีถัดมา นอกจากนี้ รัฐบาลของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ก็เริ่มนโยบายผ่อนปรนให้พลเมืองอเมริกันสามารถค้าขายและเดินทางไปเยือนจีนได้ นิกสันยัง

ได้ประกาศ "คำประกาศกวม" (the Guam Doctrine) อันเป็นการส่งสัญญาณว่าสหรัฐจะเริ่มนโยบายถอนทหารจากสงครามเวียดนามและตะวันออกไกล (Chung 2004, 71)

ในขณะที่จีนหันไปเล่นไพ่สหรัฐอเมริกา โซเวียตก็หันไปเล่นไพ่ไต้หวันเช่นกัน ในขณะนั้นไต้หวันยังคงได้รับการสนับสนุนจากเสียงส่วนใหญ่ที่นำโดยสหรัฐ ให้ยึดครองที่นั่งในสหประชาชาติในฐานะตัวแทนของประเทศจีน ซึ่งนี่เป็นประเด็นสำคัญที่จีนคอมมิวนิสต์พยายามต่อสู้เพื่อให้นานาชาติหันมาสนับสนุนตน โซเวียตจึงจงใจแสดงให้จีนเห็นว่าโซเวียตกำลังใคร่ครวญว่าระหว่างไต้หวันหรือจีนคอมมิวนิสต์ ควรสนับสนุนใครให้ยึดครองที่นั่งในสหประชาชาติ หรือจะให้ทั้ง 2 ประเทศมีที่นั่งทั้งคู่ (หมายถึงมีทั้งประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนและไต้หวันไม่ใช่จีนเดี่ยว) มอสโกจึงได้ส่งเจ้าหน้าที่ของตนไปยังไต้หวันในเดือนตุลาคม 1968 แต่เป็นโชคร้ายของมอสโก และโชคดีของจีน ที่เจียง ไค เช็ค ผู้นำไต้หวันปฏิเสธหัวเด็ดตีนขาดที่จะร่วมสังฆกรรมกับคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจีนคอมมิวนิสต์ สำหรับเจียง เขายอมที่จะลาออกจากสหประชาชาติ ดีกว่าที่จะต้องเห็นผู้แทนของไต้หวันนั่งเคียงข้างกับผู้แทนของจีนคอมมิวนิสต์ในสหประชาชาติ เพราะเขาถือว่าจีนคอมมิวนิสต์คือพวกกบฏ เกมการเมืองของโซเวียตครั้งนี้ไม่เพียงล้มเหลวในการเกลี้ยกล่อมให้ไต้หวันร่วมมือกับตน แต่ยังล้มเหลวในการทำให้จีนเชื่อว่าโซเวียตจะเลิกสนับสนุนตน จีนเชื่อมั่นว่าเมื่อถึงเวลาลงคะแนนเสียงในสหประชาชาติ โซเวียตไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากยกมือสนับสนุนตนต่อไป (Chung 2004, 71)

อย่างไรก็ตาม การเจรจาระหว่างจีนและโซเวียตได้เริ่มขึ้น แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จหรือมีความคืบหน้าแต่ประการใด เพราะทั้ง 2 ฝ่ายต่างปฏิเสธที่จะประนีประนอม หรือถอยคนละก้าว กล่าวคือ ฝ่ายจีนเรียกร้องให้โซเวียตยอมตกลงให้มีการถอนทหารทั้ง 2 ฝ่ายออกจากบรรดาเกาะที่เป็นข้อพิพาท แต่โซเวียตไม่เต็มใจที่จะทำตามข้อเสนอนี้ เพราะเห็นว่าการมีกองทหารโซเวียตอยู่ใกล้ชายแดนจีน ทำให้ตนมีอำนาจในการต่อรองเหนือจีน ในขณะที่โซเวียตได้เสนอว่าจะยกเกาะดาแมนสกี/เชนเปา และอีกหลายร้อยเกาะให้กับจีนเพื่อแลกกับการปรับปรุงเส้นเขต

ภาพประวัติศาสตร์ เหมา เจ๋อ ตุง กับ ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน สถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1972 *(ภาพจาก http://en.wikipilipinas.org/index.php?title=Sino-Soviet_split)*

แดน และให้จีนเลิกอ้างสิทธิเหนือดินแดนอื่นๆ ของโซเวียต แต่ข้อเสนอนี้ก็ไม่ได้รับการตอบสนองจากจีน ซึ่งยืนยันว่าโซเวียตจะต้องยอมรับเสียก่อนว่า โซเวียตได้ยึดครองดินแดนมากมายมหาศาลไปจากจีนในยุคจักรวรรดิซาร์โดยบังคับให้จีนลงนามในสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค แน่นอนว่าโซเวียตย่อมไม่สามารถยอมรับข้อเรียกร้องนี้ได้ เพราะมันเท่ากับให้โซเวียตยอมรับว่าสนธิสัญญาในอดีตทั้งหลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย และยังอาจส่งผลต่อการอ้างสิทธิของโซเวียตเหนือพื้นที่พิพาทที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วย (**Chung** 2004, 72)

ในขณะที่ความพยายามเจรจาเพื่อแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธีประสบกับภาวะชะงักงัน แนวรบด้านการทหารกลับร้อนแรงยิ่งขึ้น เพราะทั้ง 2 ฝ่ายต่างเร่งเสริมสร้างศักยภาพด้านการทหารของตนตามแนวชายแดน รายจ่ายด้านการทหารของโซเวียตในช่วงปี ค.ศ. 1964-1969 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 33 โดยส่วนใหญ่ใช้ไปกับการเพิ่มอาวุธยุทธปัจจัยให้กับกองกำลังที่ประจำอยู่ด้านตะวันออกไกล โดยระหว่างเดือนมีนาคม 1969 ถึงฤดูร้อนของปี ค.ศ. 1970 กำลังทางทหารของโซเวียตที่ประจำอยู่บริเวณชายแดนได้เพิ่มขึ้นจาก 15 หน่วยรบ **(division)** เป็น 35 หน่วยรบและกลายมาเป็น 43 หน่วยรบ ในปี ค.ศ. 1975 อาวุธที่โซเวียตขนไปไว้ตลอดแนวชายแดนด้านจีนมีตั้งแต่ขีปนาวุธพิสัยไกลและพิสัยกลาง จนถึงขีปนาวุธนิวเคลียร์ **(nuclear missile)** และเครื่องบินทิ้งระเบิดนับร้อย ส่วนทางด้านจีนก็ไม่ยอมน้อยหน้าเช่นกัน จีนได้ฝึกซ้อมแผนเตรียมพร้อมรับมือสภาวะสงครามบริเวณชายแดนในช่วงฤดูร้อนปี ค.ศ. 1969 จีนยังได้เรียกระดมพลด้วยการเพิ่มจำนวนทหารเกณฑ์ในอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ฉะนั้น เมื่อถึงปี ค.ศ. 1970 จีนมีกำลังทหารประจำชายแดนอยู่ถึง 67 กองพัน เพื่อไว้ปกป้องแมนจูเรียและมองโกเลียใน มีการรณรงค์ให้ประชาชนขุดหลุมหลบภัยมากขึ้น และมีการซ้อมหลบภัยในหลายเมือง อุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับกิจการด้านทหารและความมั่นคงได้ถูกกระจายออกไปยังดินแดนที่อยู่ห่างไกลจากชายแดนจีน-โซเวียต เพื่อป้องกันการถูกโซเวียตทำลายจนย่อยยับ (**Chung** 2004, 73)

โซเวียตพยายามอีกครั้งที่จะทลายทางตันของการเจรจา ด้วยการ

เสนอว่าให้จีนและโซเวียตทำสนธิสัญญาไม่รุกรานกัน (non-aggression treaty) โดยระบุว่าจะไม่มีการใช้การคุกคามและกำลังทหารต่อกันและกัน แต่ฝ่ายจีนก็ปฏิเสธอีกว่าเป็นสิ่งไม่จำเป็น เพราะทั้ง 2 ประเทศมีสนธิสัญญาพันธมิตรปี ค.ศ. 1950 อยู่แล้ว นอกจากนี้ ฝ่ายโซเวียตยังยอมถอยให้กับจีนด้วยการเสนอว่า โซเวียตยินดีแก้ไขเส้นเขตแดนบนแม่น้ำเอมูร์และอุสซูรี ให้เป็นไปตามร่องน้ำลึก ยกเว้นแต่เกาะบอลชอย/ไฮเซียซิ (Bolshoi/Heixiazi) ที่มีพื้นที่ 128 ตารางไมล์ ตั้งอยู่บริเวณที่แม่น้ำเอมูร์และอุสซูรีมาบรรจบกัน ที่ยังต้องเป็นของโซเวียตต่อไป เพราะโซเวียตถือว่าเกาะบอลชอย/ไฮเซียซิ เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับป้องกันเมืองคาบอรอฟสค์ (Khabarovsk) อันเป็นเมืองสำคัญทางฝั่งตะวันออกไกลของโซเวียต เกาะบอลชอยกับคาบอรอฟสค์อยู่ใกล้กันมาก สามารถขว้างก้อนหินถึงกันได้ แต่จีนก็ยังยืนยันหลักการเดิมของตน และให้โซเวียตถอนทหารทั้งหมดออกจากพื้นที่พิพาท ซึ่งแน่นอนว่าโซเวียตย่อมยอมไม่ได้ เพราะบริเวณชายแดนนี้เป็นที่ตั้งของคาบอรอฟสค์, วลาดีวอสตอค, และเส้นทางรถไฟข้ามไซบีเรีย จึงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในด้านเศรษฐกิจของตะวันออกไกล ด้านการติดต่อสื่อสาร และที่ตั้งทางทหารของโซเวียต (Chung 2004, 73-75)

แม้ว่าจะมีการเจรจาถึง 15 ครั้ง แต่ก็ไม่สามารถมีความคืบหน้าได้ โดยเฉพาะเมื่อโซเวียตบุกอัฟกานิสถานในเดือนเมษายน 1978 และได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือกับเวียดนามในเดือนกุมภาพันธ์ ปีเดียวกัน ทำให้จีนตัดสินใจล้มเลิกการเจรจาที่ดำเนินอยู่ในเดือนพฤษภาคม ปีเดียวกัน ในส่วนของการเจรจาเรื่องการเดินเรือในแม่น้ำซึ่งดำเนินมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1951 ก็ประสบความชะงักงันเช่นกัน โดยเฉพาะเมื่อโซเวียตสนับสนุนให้เวียดนามบุกกัมพูชาเพื่อโค่นล้มระบอบเขมรแดงในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 1979 จีนยื่นข้อเรียกร้องให้โซเวียตปฏิบัติตาม 3 ข้อ หากต้องการให้จีนดำเนินการเจรจาต่อ คือ 1. โซเวียตต้องถอนทหารออกจากอัฟกานิสถาน 2. ยุติการสนับสนุนให้เวียดนามยึดครองกัมพูชา 3. ลดกำลังทหารของโซเวียตบริเวณชายแดนจีน-โซเวียต

ภาวะชะงักงันนี้ดำเนินต่อมาอีกหลายปี แม้ว่าประธานเหมาได้เสียชีวิต และฝ่ายโซเวียตเปลี่ยนผู้นำไป 3 คน ต้องรอจนกระทั่งมีการ

เปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นทั้งในเวทีการเมืองโลกและในสหภาพโซเวียต หรือเมื่อนายมิคาอิล กอร์บาชอฟ ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้นำโซเวียตในเดือนมีนาคม 1985 (**Chung** 2004, 75)

การเมืองเบื้องหลังภาวะชะงักงัน

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าจีนมีจุดยืนที่แข็งกร้าว ไม่ประนีประนอมในการเจรจา แม้ว่าโซเวียตจะยื่นข้อเสนอให้มีการแก้ไขเส้นเขตแดนในแม่น้ำให้เป็นไปตามร่องน้ำ อันเป็นไปตามหลักสากลและตามที่จีนต้องการ ซึ่งหมายความว่าจีนจะได้เกาะจำนวนไม่น้อยกลับไปเป็นของตน รวมทั้งเกาะเชนเปา/ดาแมนสกีด้วย คำถามคือ อะไรคือการเมืองเบื้องหลังท่าทีอันแข็งกร้าวของจีน

ประการแรก ความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงระหว่างผู้นำของ 2 ประเทศ คือ เหมา เจ๋อ ตุง และ นิกิตา ครุสชอฟ เป็นอุปสรรคอันใหญ่ที่ขัดขวางการประนีประนอม หลังการเสียชีวิตของสตาลิน ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเหมา เจ๋อ ตุง เหมามองว่าตนเองคือผู้สืบทอดตำแหน่งผู้นำขบวนการคอมมิวนิสต์ของโลก จึงเท่ากับเหมาไม่ยอมรับสถานะของครุสชอฟ อีกทั้งครุสชอฟยังโจมตีระบอบอันโหดร้ายของสตาลิน และประกาศนโยบายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (**Peaceful coexistence**) กับตะวันตกอีกด้วย ในขณะที่เหมาเชื่อในการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ทั่วโลกที่จะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง โดยประเทศใหญ่จะต้องมีหน้าที่สนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลก เหมายังประณามสนธิสัญญาห้ามการทดลองนิวเคลียร์บางส่วนที่โซเวียตและสหรัฐอเมริกาลงนามร่วมกันว่า เป็นกลอุบายอันสกปรกของมหาอำนาจที่พยายามผูกขาดการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ ไม่เพียงเท่านั้น เหมายังไม่พอใจอย่างยิ่งที่ครุสชอฟไม่สนับสนุนนโยบายจีนเดียวของตน และยังหันไปใช้ไต้หวันเพื่อใช้ต่อรองกับจีน อีกทั้งครุสชอฟยังปฏิเสธที่จะทำตามสัญญาว่าจะให้เทคโนโลยีในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์แก่จีน ประเด็นเหล่านี้ส่งผลต่อจุดยืนอันแข็งกร้าวระหว่างผู้นำของทั้ง 2 ประเทศ

นอกจากนี้ ยังเป็นไปได้ว่าท่าทีที่แข็งกร้าวของเหมาเป็นผลมาจาก

ข้อเรียกร้องที่เกินจริง จนทำให้จีนไม่สามารถประนีประนอมบนโต๊ะเจรจาได้ กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1963 เหมายื่นข้อเรียกร้องต่อครุสชอฟว่าโซเวียตได้ยึดครองดินแดนของจีนกว่า 1 ล้านตารางกิโลเมตร แต่เมื่อถึงคราวเจรจา กลับเป็นการตกลงกันในเรื่องสิทธิครอบครองเหนือเกาะเล็กๆ ในแม่น้ำ ที่มีพื้นที่รวมกันไม่ถึงพันตารางกิโลเมตร บางเกาะก็เป็นเพียงแค่ดินโคลนที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์อะไรได้ หากเหมายินยอมให้เรื่องดินแดนจบลงเพียงแค่นี้ ย่อมกระทบต่อเกียรติยศและศักดิ์ศรีของตนในฐานะผู้นำประเทศและของโลกคอมมิวนิสต์ เหมาจึงจำเป็นต้องแนบข้อเสนออื่นๆ เข้าไปในข้อเรียกร้องของตน ซึ่งเป็นข้อเสนอที่เหมารู้ดีว่าโซเวียตไม่สามารถยอมรับได้ เช่น ให้โซเวียตยอมรับว่าสนธิสัญญาว่าด้วยดินแดนที่กระทำในสมัยซาร์ เป็นสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค เป็นต้น (**Chung** 2004, 78)

เมื่อเหมาไม่สามารถยอมรับระเบียบโลกที่ครอบงำโดยมหาอำนาจ 2 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต แต่จีนก็ไม่ได้มีความสามารถจะเปลี่ยนแปลงสิ่งนี้ได้อย่างที่ใจต้องการ ยุทธศาสตร์ที่เหมานำมาใช้ก็คือ การเขยิบสถานะในการเมืองโลกของตนให้ได้มากที่สุด ด้วยการสนับสนุนอาวุธยุทธปัจจัยและความช่วยเหลือต่างๆ ให้กับประเทศกำลังพัฒนาและขบวนการคอมมิวนิสต์ในโลกที่ 3 พร้อมๆ ไปกับประณามว่าโซเวียตคือลัทธิแก้ **(Revisionist)** ขณะที่จีนคือลัทธิคอมมิวนิสต์ที่บริสุทธิ์

การที่จีนยืนยันให้โซเวียตยอมรับว่าสนธิสัญญาในอดีตคือสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค ยังมีนัยทางสัญลักษณ์อีกด้วย เพราะจีนต้องการแสดงให้โลกเห็นว่า โซเวียตคือจักรวรรดินิยมที่รุกรานประเทศที่เล็กกว่าอันเป็นคุณลักษณะที่น่ารังเกียจของโซเวียตที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและยังดำเนินต่อมาจนถึงปัจจุบันอย่างไม่เคยเปลี่ยนแปลง จีนคือผู้ถูกกระทำจากจักรวรรดินิยมรัสเซียทั้งในยุคซาร์จนถึงยุคคอมมิวนิสต์

แน่นอนว่าการดำเนินยุทธศาสตร์ต่อปัญหาดินแดนเช่นนี้ เหมาได้ประเมินแล้วว่าไม่เป็นการสุ่มเสี่ยงจนเกินไปสำหรับจีน ตราบเท่าที่การตอบโต้ทางทหารของโซเวียตอยู่ในระดับที่จีนรับได้ และจีนยังมีสหรัฐอเมริกาเป็นพันธมิตรของตน ในแง่นี้ จึงเท่ากับว่าจีนเลือกที่จะใช้

ยุทธศาสตร์ที่ทำให้การเจรจาเรื่องดินแดนอยู่ในภาวะชะงักงัน เพราะเหมาประเมินว่าดินแดนที่จีนอาจได้รับหากมีการยุติข้อพิพาทเหนือดินแดนนั้น มีคุณค่าน้อยกว่าสถานะทางการเมืองภายในประเทศของตนและต่อศักดิ์ศรีของจีนในเวทีการเมืองโลก ขณะเดียวกัน ดินแดนส่วนใหญ่ที่มีลักษณะเป็นโคลนตม ไม่มีผู้คนอยู่อาศัย ที่แม้จะมีความหมายในเชิงศักดิ์ศรีของประเทศ แต่ก็ไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจอะไรนี้ ก็ไม่คุ้มค่ามากพอที่จะปล่อยให้ลุกลามจนนำไปสู่สงครามในระดับที่ควบคุมไม่ได้ หรือกลายเป็นสงครามขนาดใหญ่ที่ยืดเยื้อยาวนานการปะทะกันบริเวณชายแดนหากเกิดขึ้น ก็จะต้องถูกจำกัดขอบเขตให้อยู่ตรงเฉพาะพื้นที่ชายแดนและภายใต้ระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่าข้อพิพาทเหนือดินแดนในกรณีโซเวียตและจีนจึงไม่ได้เป็นอิสระจากประเด็นปัญหาการเมืองภายในและความสัมพันธ์โดยรวมของคู่กรณีทั้งสอง (**Chung** 2004, 78-79) อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนที่ดูประหนึ่งเป็นเรื่องคอขาดบาดตายที่ไม่สามารถยินยอมให้แก่กันได้แม้เพียงตารางนิ้วเดียว ก็คือเครื่องมือทางการเมืองชนิดหนึ่งที่ผู้นำเลือกใช้เพื่อเป้าหมายซ่อนเร้นที่สำคัญกว่า การแสดงท่าทีแข็งกร้าวของผู้นำจีน ไปจนถึงการเพิ่มความตึงเครียดบริเวณชายแดนบางครั้งบางคราว จึงมีไว้เพื่อสร้างอำนาจต่อรองของตน และเพื่อตอกย้ำความเป็นจักรวรรดินิยมของสหภาพโซเวียต ที่มีสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคเป็นประจักษ์พยาน ในแง่นี้ หมายความต่อว่าเมื่อยุทธศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศเปลี่ยนไป การจัดการปัญหาข้อพิพาทเหนือดินแดนระหว่างจีนและรัสเซียก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

เมื่อลมเปลี่ยนทิศในยุคปลายสงครามเย็น

ในเดือนมกราคม 1983 จู่ๆ รัฐบาลจีนก็ตัดเงื่อนไขที่เรียกร้องให้โซเวียตต้องยอมรับก่อนที่จะมีการตกลงเรื่องดินแดนใดๆ ว่าสนธิสัญญาเกี่ยวกับดินแดนที่กระทำในช่วงศตวรรษที่ 19 เป็นสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค ต่อมาในเดือนกรกฎาคม 1985 โซเวียตและจีนได้ลงนามในข้อตกลงทวิภาคีว่าด้วยความร่วมมือด้านวิชาการ ระหว่างปี ค.ศ. 1982-

1986 จีนได้ลดกำลังทหารของตนลงจาก 4 ล้านคน เหลือ 3 ล้านคน ท่าทีดังกล่าวของจีนมีส่วนสนับสนุนนโยบายใหม่ของผู้นำโซเวียต นายมิคาอิล กอร์บาชอฟ ในสุนทรพจน์ที่วลาดีวอสสตอคในเดือนกรกฎาคม 1986 ซึ่งถือเป็นหลักหมายที่สำคัญของการประกาศนโยบายปฏิรูปของนายกอร์บาชอฟ เขาได้กล่าวถึงศักราชใหม่ของสัมพันธภาพระหว่างสหภาพโซเวียตกับเอเชียและจีน เขาได้สัญญาว่าจะเปิดพรมแดนด้านตะวันออกไกลของโซเวียตเพื่อต้อนรับการค้ากับโลกภายนอก ซึ่งแน่นอนว่าจีน ซึ่งมีพรมแดนติดกับโซเวียต จะเป็นประเทศที่จะได้รับประโยชน์มากที่สุด นอกจากนี้ นายกอร์บาชอฟยังกล่าวว่าโซเวียตจะถอนทหารของตนออกจากมองโกเลียและอัฟกานิสถาน ในส่วนของเขตแดนบนแม่น้ำระหว่างจีนและโซเวียต เขาได้กล่าวว่ามันควรจะเป็นไปตามร่องน้ำลึก หลังจากสุนทรพจน์ครั้งนี้ไม่นาน รัฐมนตรีต่างประเทศของจีนและโซเวียตก็ได้เปิดการเจรจาเรื่องดินแดนขึ้นมาใหม่ หลังจากได้หยุดชะงักไปนานถึง 9 ปี (**Chung** 2004, 80)

ในส่วนของจีน ก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญภายในเช่นกัน เมื่อหมดยุคของแก๊งสี่คน การประกาศปฏิรูปนโยบายเศรษฐกิจที่เปิดรับระบบตลาดเสรีนับแต่ยุคเติ้ง เสี่ยว ผิงในปลายทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของจีน ย่อมไม่สามารถตัดขาดจากการมีเสถียรภาพทางการเมืองภายนอกประเทศได้ การพัฒนาเศรษฐกิจจึงต้องควบคู่ไปกับการสร้างเสถียรภาพการเมืองระหว่างประเทศ (**Zhao** 2004, 203) แน่นอนว่าความตึงเครียดบริเวณชายแดนกับรัสเซียย่อมถือเป็นปัจจัยที่คุกคามความมั่นคงของจีน ขณะเดียวกันจีนย่อมสนใจความมั่งคั่งของทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีด้านอาวุธ และตลาดภายในของโซเวียตอย่างยิ่ง ฉะนั้น ผู้นำจีนจึงตอบรับนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์กับโซเวียต/รัสเซียด้วยความเต็มใจ

นอกจากนี้ เมื่อสงครามเย็นยุติลง อาณาจักรโซเวียตล่มสลายลง นับแต่ปี ค.ศ. 1991 จีนไม่พอใจต่อความพยายามของสหรัฐอเมริกาที่จะสถาปนาตนเองขึ้นเป็นมหาอำนาจเดี่ยวของโลก การบุกอัฟกานิสถานและอิรักเป็นเหตุการณ์ที่ประกาศความอหังการของสหรัฐ และความไม่ยี่หระของสหรัฐต่อกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันจีนเห็นว่าสื่อมวลชน

ตะวันตกกำลังร่วมมือกับรัฐบาลสหรัฐในการสร้างวาทกรรมต่อต้านจีน เพื่อทำให้จีนเป็นเสมือนผู้ร้ายที่เป็นภัยคุกคามต่อสิทธิเสรีภาพและหลักการสิทธิมนุษยชนของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับแต่เหตุการณ์ปราบปรามนักศึกษา ประชาชนที่จัตุรัสเทียนอันเหมินในปี ค.ศ. 1989 จีนมองว่าเหล่านี้คือแผนการต่อต้านไม่ให้จีนก้าวขึ้นมีอำนาจเทียบเคียงกับสหรัฐอเมริกานั่นเอง ฉะนั้น จีนจึงตระหนักว่า การเมืองโลกที่ถูกครอบงำโดยอำนาจของสหรัฐ เป็นภัยคุกคามต่อจีนมากยิ่งขึ้นทุกที จึงจำเป็นที่จีนจะต้องผลักดันให้เกิดลักษณะอำนาจหลายขั้วขึ้นเพื่อคานอำนาจกับสหรัฐ (**Zhao** 2004, 206) ความร่วมมือระหว่างจีนและรัสเซียในระยะยาวจะนำมาซึ่งการคานอำนาจกับสหรัฐอเมริกานั่นเอง

จีนจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องสถาปนาความสัมพันธ์ฉันมิตรกับมอสโกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ประการสำคัญ วิกฤติเศรษฐกิจในรัสเซียทำให้รัสเซียจำเป็นต้องร้องขอความช่วยเหลือจากโลกตะวันตกมากยิ่งขึ้น จีนย่อมตระหนักว่าคงไม่เป็นการดีกับตนอย่างแน่นอน หากปล่อยให้รัสเซียต้องพึ่งพิงโลกตะวันตกมากจนเกินไป การขยายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับรัสเซียจึงทำให้จีนได้ประโยชน์ทั้งการเมืองและเศรษฐกิจควบคู่กันไปนั่นเอง ประการสำคัญ รัสเซียเองก็ต้องการความร่วมมือด้านเศรษฐกิจจากจีนอย่างมากเช่นกัน เพราะรัสเซียไม่พอใจอย่างยิ่งที่สหรัฐใช้การให้เงินช่วยเหลือฟื้นฟูเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขต่อรองให้ตนต้องปฏิรูประบอบการเมืองภายใน รัสเซียมองว่าสหรัฐกำลังฉวยโอกาสเพื่อแทรกแซงกิจการภายในของตน เป็นเรื่องของศักดิ์ศรีที่ไม่อาจยินยอมได้ ทั้งจีนและรัสเซียจึงมีจุดยืนร่วมกันในการต่อต้านการเป็นมหาอำนาจเดี่ยวของสหรัฐอเมริกา (**Bakshi** 2001, 6)

นอกจากนี้ ทั้งรัสเซียและจีนยังมีจุดยืนร่วมกันที่ต้องการรักษาพื้นที่บริเวณเอเชียกลาง (คาซัคสถาน, ไครกีสถาน และทาจิกิสถาน) ให้เป็นพื้นที่สันติภาพ เพื่อปิดโอกาสไม่ให้สหรัฐเข้ามาแทรกแซง ทั้งนี้ประเทศทั้งสามมีเขตแดนติดกับจีนและรัสเซีย และยังมีปัญหาการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่ทับซ้อนที่ต้องแก้ไขต่อไป ทั้ง 3 ประเทศนี้ได้ลงนามความร่วมมือกับจีนและรัสเซียในปี ค.ศ. 1996 เพื่อแก้ปัญหาเขตแดน ทั้งนี้ ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาเขตแดนระหว่างจีนกับรัสเซียจะเป็น

บันไดก้าวสำคัญที่ทำให้การแก้ไขเขตแดนกับ 3 ประเทศในเอเชียกลางดำเนินต่อไปได้ (**Bakshi** 2001, 6)

รัสเซียและจีนยังมีผลประโยชน์ร่วมกันในเรื่องการค้าพลังงาน ในขณะที่รัสเซียเป็นผู้ส่งออกน้ำมันรายใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลกรองจากซาอุดีอาระเบีย เศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็วของจีน ทำให้จีนกลายเป็นประเทศที่บริโภคพลังงานมากเป็นอันดับ 3 ของโลก รองจากสหรัฐและญี่ปุ่น รัฐบาลจีนจึงต้องพยายามสร้างความมั่นคงด้านพลังงานด้วยการทำความตกลงขอซื้อแก๊สและน้ำมันกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ความสัมพันธ์ที่ดีกับรัสเซียย่อมช่วยเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังให้กับจีนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ เอเชียกลางยังเป็นแหล่งพลังงานสำคัญที่จีนปรารถนาด้วย ทั้งนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่ารัสเซียยังคงมีอิทธิพลเหนือประเทศเอเชียกลางทั้งสามอยู่ ประการสำคัญ เส้นทางส่งออกแก๊สและน้ำมันจากเอเชียกลางสู่ภายนอกจะต้องผ่านรัสเซีย (**Hall and Grant** 2009)

การประนีประนอมย่อมเป็นไปได้

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในจีนและโซเวียต/รัสเซียนี่เองที่นำไปสู่การเจรจาเรื่องเขตแดนระหว่าง 2 ประเทศ ที่เริ่มขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 1987 ณ กรุงมอสโกโดยเป็นการเจรจาในระดับผู้ช่วยรัฐมนตรีต่างประเทศ สิ่งที่น่าสนใจคือ แม้ว่าการเจรจาเรื่องเขตแดนจะครอบคลุมการปักปันตลอดเส้นเขตแดนจีน-โซเวียต แต่ฝ่ายโซเวียตยินดีที่จะเริ่มการพิจารณาพื้นที่ด้านตะวันออกก่อน อันเป็นบริเวณที่เกิดข้อพิพาท สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นประนีประนอมอย่างมากของโซเวียต ที่ดูจะสร้างความประหลาดใจให้กับจีนอยู่ไม่น้อย ในส่วนของจีนเอง ก็ไม่ได้ตั้งเงื่อนไขใดๆ ที่จะเป็นอุปสรรคต่อการเจรจา คณะเจรจายังได้ตกลงกันในเรื่องสถานที่เจรจา โดยให้สลับกันระหว่าง 2 ประเทศ ซึ่งนี่เป็นสิ่งที่แตกต่างจากในอดีตที่จีนยืนยันว่าการเจรจาจะต้องกระทำกันที่เมืองหลวงของจีนเท่านั้น

ในกรณีเขตแดนด้านตะวันออกนี้ ทั้ง 2 ฝ่ายตกลงกันว่าการเจรจา

จะวางอยู่บนสนธิสัญญาที่เหมาะสม (appropriate treaties) ที่เกี่ยวข้องกับเส้นเขตแดน ซึ่งประเด็นนี้ชี้ว่าจีนได้ยินยอมที่จะไม่ตั้งคำถามต่อความชอบธรรมทางกฎหมายของสนธิสัญญาในอดีต ในส่วนของโซเวียตเองก็ผ่อนปรนด้วยการยอมรับหลักการที่ให้เส้นเขตแดนเป็นไปตามร่องแม่น้ำ

ด้วยจุดยืนที่ประนีประนอมเช่นนี้ ส่งผลให้เมื่อย่างเข้าสู่ปลายปี ค.ศ. 1987 จีนและโซเวียตสามารถบรรลุข้อตกลงที่เป็นแนวทางในการปักหลักเขตแดนต่อไป หลังการประชุมที่ปักกิ่งในเดือนกันยายน ปีเดียวกัน ได้มีการแต่งตั้งทีมผู้เชี่ยวชาญเพื่อสำรวจเส้นเขตแดนตลอดฝั่งตะวันออก ซึ่งประกอบด้วยวิศวกรและนักบินจากกองทัพอากาศจีนและรัสเซีย ซึ่งพวกเขาสามารถทำการสำรวจและทำแผนที่จากภาพถ่ายทางอากาศจนเสร็จสิ้นได้ภายในระยะเวลาเพียง 3 เดือน

ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระดับรัฐบาล 2 ประเทศก็ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง เมื่อ นายเอ็ดวาร์ด เชวาดนัดเซ (Edward Shevardnadze) รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของโซเวียตเยือนปักกิ่งในเดือนกุมภาพันธ์ 1989 เขาได้ประกาศว่าโซเวียตจะลดกำลังทหารตลอดแนวชายแดนจีน-โซเวียตทั้งด้านตะวันออกลง 200,000 คน และลดทางภาคตะวันออก 60,000 คน อีกทั้งจะถอนกำลังทหาร 3 ใน 4 ออกจากมองโกเลีย และจะถอนที่เหลือออกให้หมดภายในปี ค.ศ. 1992 นอกจากนี้ ความคืบหน้าในการเจรจาเรื่องเขตแดนนี้มีความก้าวหน้าอย่างมีนัยสำคัญนี้ จะถูกนำเสนอเพื่อให้ผู้นำของ 2 ประเทศได้พิจารณาในการประชุมสุดยอดระหว่างจีน-โซเวียตเมื่อนายกอร์บาชอฟเดินทางเยือนจีนในเดือนพฤษภาคม 1989 หลังการประชุมสุดยอด ผู้นำของจีน-โซเวียตได้ออกแถลงการณ์ร่วมลงนามสนับสนุนการปักปันเขตแดนตามเส้นกึ่งกลางของแม่น้ำและมอบหมายให้รัฐมนตรีต่างประเทศของ 2 ฝ่ายเป็นผู้รับผิดชอบในการเจรจาต่อไป นอกจากนี้ แถลงการณ์ร่วมยังบรรจุหลักการที่โซเวียตสนับสนุนนโยบายจีนเดียว และถือว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน

การเยือนจีนของนายกอร์บาชอฟเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงการสิ้นสุดของความขัดแย้งระหว่าง 2 ประเทศที่ดำเนินมากว่า 30 ปี ผู้นำของจีน

และโซเวียตได้ประกาศแทนที่ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ด้วย “หลัก 5 ประการของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” ได้แก่ การเคารพในอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนของกันและกัน, ไม่ข่มขู่รุกรานกัน, ไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน, คำนึงถึงความเสมอภาคและผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน, และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

หลังการประชุมสุดยอดผู้นำ การเจรจาเรื่องเขตแดนระหว่าง 2 ฝ่ายก็ดำเนินไปอย่างดียิ่ง ท่ามกลางบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นในช่วง 30 ปีก่อนหน้านี้ ทั้ง 2 ฝ่ายดำเนินการลดกำลังทหารบริเวณชายแดนอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเจรจาให้ดียิ่งขึ้น โดยหลังจากนี้เพียง 2 ปี คือ เมื่อเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน นายเจียง เจ๋อ หมิน เดินทางเยือนมอสโกในเดือนพฤษภาคม 1991 ทั้ง 2 ประเทศก็สามารถบรรลุข้อตกลงการปักปันเขตแดนเกือบทั้งหมด หรือคิดเป็นร้อยละ 98 ของเส้นเขตแดนยาว 7,400 กิโลเมตร ซึ่งรวมทั้งเขตแดนด้านตะวันออกทั้งหมด จากจุดเริ่มต้นของแม่น้ำอาร์กุน จนถึงปากแม่น้ำทูแมน ข้อตกลงนี้มีความหมายว่าเกาะดาแมนสกี/เซนเปาและเกาะอื่นๆ ในแม่น้ำอุสซูรีและเอมูร์ตกเป็นของจีน นอกจากนี้ ข้อตกลงดังกล่าวได้แสดงการผ่อนปรน ด้วยการยินยอมให้เรือชนิดต่างๆ ของทั้งจีนและโซเวียตสามารถสัญจรบนแม่น้ำได้ ซึ่งเท่ากับเอื้ออำนวยให้จีนสามารถมีทางออกสู่ทะเลญี่ปุ่น (Sea of Japan) ได้ในที่สุด

หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตรัสเซียในปี ค.ศ. 1991 รัฐจำนวนมากแยกตัวเป็นอิสระ สหภาพโซเวียตได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นสหพันธรัฐรัสเซีย ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยและมีการเลือกตั้ง ผู้นำรัสเซียยังคงยึดถือข้อตกลงเรื่องดินแดนกับจีนที่ดำเนินมาก่อนหน้านั้น โดยในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1992 สภาสูงสุดของสหพันธรัฐรัสเซียได้ให้สัตยาบันกับข้อตกลงดินแดนข้างต้น

สิ่งที่น่าสนใจคือ เขตแดนคงค้าง ไม่สามารถตกลงกันได้อีก 2% นั้น ได้แก่ เกาะหมี (the Bear Island) หรือเกาะไฮเซียซิ (Heixiazi) ในภาษาจีน หรือบอลชอย อุสซูรีสกี (Bolshoi Ussurisky) ในภาษารัสเซีย และเกาะบอลชอยในแม่น้ำอาร์กุน และเขตแดนยาว 55 กิโลเมตร บริเวณเทือกเขาอัลไต ระหว่างมองโกเลียกับคาซัคสถาน คณะเจรจา

ธงชาติจีนโบกสะบัดอยู่เหนือเกาะดาแมนสกี/เซนเปา *(ภาพจาก Iwashita, Akihiro. A 4,000 Kilometer Journey Along the Sino-Russian Border. 21st Century COE Program Slavic Eurasian Studies, Slavic Research Center, Hokkaido University, 2004.)*

ของจีนและโซเวียตได้ตัดสินใจแยกประเด็นที่ยุ่งยากและละเอียดอ่อนนี้ออกจากเขตแดนอื่นๆ เพราะต้องการผลักดันให้เกิดความคืบหน้าในการตกลง จนนำไปสู่การลงสัตยาบันของทั้ง 2 ฝ่ายในที่สุด กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ตัดส่วนน้อยที่มีปัญหาออกจากส่วนใหญ่ เพื่อให้ส่วนใหญ่สามารถเดินหน้าต่อไปได้ หลังจากนั้นจึงค่อยหันกลับมาร่วมกันพิจารณาแก้ไขจุดเล็กที่เป็นปัญหาต่อไป การกระทำดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นถึงเจตจำนงของทั้ง 2 ฝ่ายที่จะยุติปัญหาเรื่องดินแดนระหว่างกัน โดยไม่ปล่อยให้เรื่องดินแดนมากระทบต่อความสัมพันธ์หรือผลประโยชน์ร่วมกันของทั้ง 2 ประเทศในระยะยาวนั่นเอง ฉะนั้น เจตจำนงดังกล่าวจะต้องประกอบด้วยความยืดหยุ่นอะลุ้มอล่วยให้แก่กันและกัน

การแก้ไขปัญหาพื้นที่ละเอียดอ่อน

ในกรณีเขตแดน 55 กิโลเมตร บนเทือกเขาอัลไตนี้ ไม่ได้มีความยุ่งยากในการเจรจาแต่ประการใด เพราะไม่ได้มีปัญหาข้อพิพาทต่อกัน แต่ที่ล่าช้าเพราะความยากลำบากของพื้นที่ จึงสามารถทำข้อตกลงได้ในเดือนกันยายน 1994 (Bakshi 2001, 6) ตรงกันข้ามกับเกาะในแม่น้ำที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน และละเอียดอ่อนในการพิจารณามากกว่า กล่าวคือ กรณีเกาะบอลชอยในแม่น้ำอาร์กุน ในภูมิภาคชิตะ (the Chita region) เกาะนี้อยู่ห่างจากเมืองซาเบย์กัลส์ค (Zabaykalsk) ของรัสเซียไปทางตะวันออกเฉียงใต้ราว 40 กิโลเมตร และห่างจากเมืองแมนจูเรียของจีนไปทางตะวันออกเฉียงเหนือราว 20 กิโลเมตร หากใช้ร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์ เกาะบอลชอยย่อมตกเป็นของจีน ทั้งนี้ เกาะนี้มีความสำคัญในแง่ยุทธศาสตร์ เพราะตั้งอยู่ตรงทางแยกระหว่างรัสเซีย จีน และมองโกเลีย นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งน้ำดื่มหลักที่ส่งต่อไปยังเมืองคราส์โนคาเมนส์ค (Krasnokamensk) อันเป็นเมืองที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 ของภูมิภาคชิตะ และเป็นเมืองที่ผลิตแร่ยูเรเนียมถึงร้อยละ 90 ให้กับรัสเซีย นอกจากนี้ ยังมีเกาะเมนเคเซลิ (Menkeseli) ที่อยู่ติดกับเกาะบอลชอยไปทางตะวันออก

เกาะที่ 2 ที่มีความยุ่งยากละเอียดอ่อนคือ เกาะไฮเซียซิ/บอลชอยอุสซูรีสกี ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับคาบารอฟส์คไปเพียง 2.5 กิโลเมตร เท่านั้น

ตั้งอยู่ระหว่างลำน้ำสายหลักของแม่น้ำเอมูร์และลำน้ำสาขาที่ชื่อคาซาเควิเชวา (Kazakevicheva) เกาะนี้อยู่ในความครอบครองของรัสเซียมานาน ที่ดินบนเกาะถูกใช้เพื่อปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารและเลี้ยงสัตว์เพื่อเลี้ยงผู้คนของเมืองคาบารอฟส์ค ทางตอนเหนือของเกาะยังเป็นที่ตั้งของหน่วยทหาร รัสเซียกลัวว่าหากเกาะนี้ตกเป็นของจีนในระยะยาว อาจทำให้คาบารอฟส์คตกอยู่ในภาวะสุ่มเสี่ยงทางการทหาร เพราะจีนสามารถยิงถล่มเมืองได้อย่างง่ายดาย (Bakshi 2001, 7) หากใช้ร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์ เกาะไฮเซียซิ/บอลชอย อุสซูรีสกีย่อมตกเป็นของจีน ซึ่งจีนก็ได้แสดงความเข้าใจต่อความกังวลในข้อนี้ของรัสเซีย จีนจึงเสนอว่าจีนยินดีรักษาสิทธิของรัสเซียที่จะเข้าไปยังเกาะนี้ และจะเคารพสิทธิในทรัพย์สินของชาวรัสเซียที่อาศัยอยู่บนเกาะนี้ จีนยังเสนอว่าจะให้เกาะนี้เป็นเขตปลอดทหาร แต่เมื่อโซเวียตยังลังเล จีนได้เสนอต่อว่าตนยินดีจะสละสิทธิเหนือภูมิภาคพาเมียร์ (Pamir) หากโซเวียตยินดียกเกาะไฮเซียซิ/บอลชอย อุสซูรีสกีให้กับจีน (Bakshi 2001, 5) *(ดูแผนที่ 3 ประกอบ)*

นอกจากนี้ การปักปันเขตแดนบริเวณเมืองคาซัน (Khasan) ที่ใกล้กับปากแม่น้ำทูแมน อันเป็นจุดพบกันของชายแดนรัสเซีย จีน และเกาหลีเหนือ มีความสำคัญต่อชาวรัสเซียทางภาคตะวันออกอย่างมาก เพราะรัสเซียกังวลว่าจีนกำลังวางแผนที่จะสร้างท่าเรือขึ้นบริเวณปากแม่น้ำทูแมน หากเป็นเช่นนั้นจริง ท่าเรือใหม่นี้จะทำให้เรือจำนวนมากไม่จำเป็นต้องแวะท่าเรือของรัสเซียทางฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก และจะลดความสำคัญเส้นทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรียลง (Bakshi 2001, 7) นอกจากนี้ การเจรจาเขตแดนในส่วนนี้ยังประสบกับการต่อต้านจากนักการเมืองท้องถิ่นที่ไม่พอใจกับข้อตกลงที่มีผลให้รัสเซียต้องยกดินแดนต่างๆ ให้กับจีน ประเด็นนี้จะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อปัญหาและอุปสรรค *(ดูแผนที่ 4 ประกอบ)*

การเมืองท้องถิ่นกับชาตินิยม (อีกครั้ง)

อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าข้อตกลงเขตแดนจีน-โซเวียต ปี ค.ศ. 1991 นี้จะดำเนินไปโดยไม่มีอุปสรรคใดๆ ทั้งนี้ หลังจากสหภาพโซเวียตได้แตก

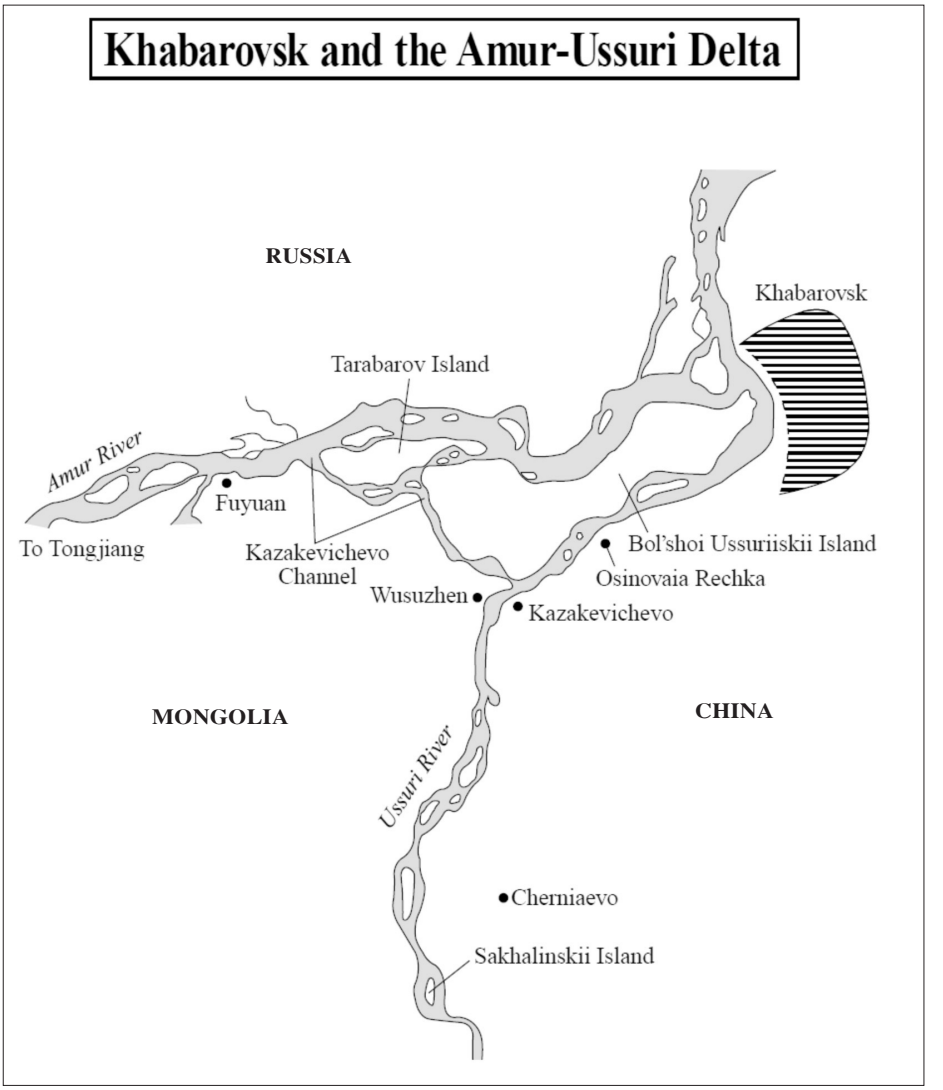

แผนที่แสดงเมืองคาบารอฟสค์ที่ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำเอมูร์และแม่น้ำอุสซูรี
(ที่มาแผนที่จาก Iwashita, Akihiro. A 4,000 Kilometer Journey Along the Sino-Russian Border. 21st Century COE Program Slavic Eurasian Studies, Slavic Research Center, Hokkaido University, 2004.)

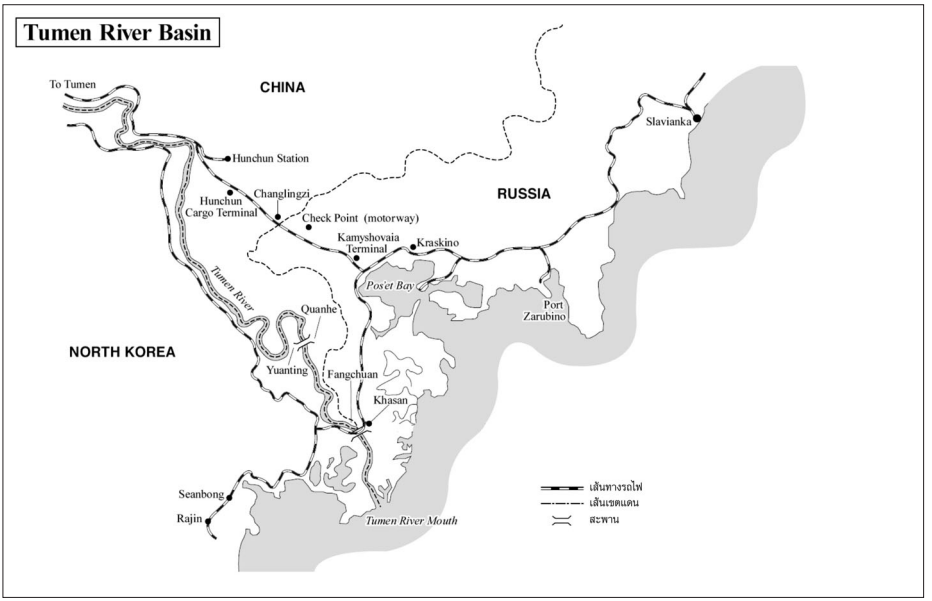

แผนที่แสดงเขตแดนบริเวณลุ่มแม่น้ำทูแมน เป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านเกาหลีเหนือ จีน และรัสเซีย

สลายเป็นประเทศต่างๆ และเปลี่ยนระบอบการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปลายปี ค.ศ. 1991 ทำให้กลุ่มการเมืองและรัฐบาลท้องถิ่นมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างได้มากขึ้น ข้อตกลงเรื่องเขตแดนที่รัฐบาลรัสเซียได้กระทำกับจีน ก็ต้องประสบกับการต่อต้านจากกลุ่มการเมืองในระดับท้องถิ่นและฝ่ายทหาร การต่อต้านนี้บางส่วนเป็นผลจากความกลัวผลกระทบทั้งเศรษฐกิจและสังคมที่จะเกิดกับคนท้องถิ่นหากรัฐบาลรัสเซียยกดินแดนบางส่วนให้กับจีน และบางส่วนเป็นผลจากกระแสชาตินิยมที่ปลุกปั่นความรู้สึกต่อต้านคนจีนที่หลั่งไหลอพยพเข้าไปทำมาหากินบริเวณชายแดนรัสเซีย

การรณรงค์ต่อต้านคนจีนนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสื่อสารมวลชนท้องถิ่น ประกอบกับเป็นยุคที่สื่อมวลชนมีเสรีภาพที่จะเสนอข่าวสารเป็นครั้งแรก พวกเขาต้องแข่งขันนำเสนอข่าวสารเพื่อแย่งชิงตลาดผู้อ่านเพื่อให้ธุรกิจของตนยืนอยู่ได้ บ่อยครั้งจึงต้องมีการเติมสีใส่ไข่เพื่อให้ข่าวของตนน่าสนใจเป็นพิเศษ ซึ่งบทบาทของสื่อมวลชนก็ยิ่งกระตุ้นให้กระแสต่อต้านจีนรุนแรงมากขึ้น และกดดันให้บรรดานักการเมืองท้องถิ่นต้องพูดภาษาชาตินิยมที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกของมวลชนด้วย ข่าวท้องถิ่นจึงมักเต็มไปด้วยเรื่องราวต่อต้านชาวจีน (**Lukin** 1998, 822)

ความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างจีนและสหภาพโซเวียต/รัสเซียที่ดำเนินมาตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 เปิดโอกาสให้ทั้ง 2 ฝ่ายพัฒนาความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจการค้า ในส่วนของรัสเซีย ทั้งผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านบริเวณชายแดนต่างกระตือรือร้นกับโอกาสทางเศรษฐกิจนี้ เพราะการปิดชายแดนจีน-รัสเซียที่ต่อเนื่องมานานกว่า 3 ทศวรรษ ทำให้ชาวบ้านประสบปัญหาขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น พวกเขายังหวังว่าตนจะสามารถแสวงหาประโยชน์จากการค้าชายแดนกับจีนได้มากที่สุด ที่ตั้งที่ใกล้ชิดกับจีนจะเป็นช่องทางของความมั่งคั่งให้กับพวกเขา ซึ่งรัฐบาลของทั้ง 2 ฝ่ายก็เอื้ออำนวยความสะดวกให้กับการค้าชายแดนอย่างดียิ่ง ด้วยการยกเลิกข้อจำกัดเรื่องวีซ่าให้กับการเดินทางเพื่อธุรกิจ รวมทั้งมีมาตรการอื่นๆ ด้วย เช่น ธุรกิจของรัสเซียในเขตตะวันออกไกลได้รับอนุญาตให้จ้างแรงงานจีนได้ ปริมาณการค้าชายแดนในเขตภาค

ตะวันออกไกลจึงขยายตัวอย่างรวดเร็ว จากปี ค.ศ. 1988 ที่มีมูลค่าการค้าอยู่ที่ 350 ล้านดอลลาร์ ได้เพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัวในปีถัดมา และกลายเป็น 1.7 พันล้านดอลลาร์ ในปี ค.ศ. 1990 และหากพิจารณาในส่วนของการค้าโดยรวมของจีน-รัสเซียที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จีนถือเป็นคู่ค้าใหญ่เป็นอันดับ 2 ของรัสเซีย รองจากเยอรมนีเท่านั้น โดยรัสเซียเป็นฝ่ายที่ได้เปรียบดุลการค้า เพราะสินค้าที่ส่งออกไปยังจีนเป็นสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มสูง ได้แก่ คอมพิวเตอร์ เครื่องไฟฟ้า อาวุธ และน้ำมัน สิ่งนี้ย่อมสร้างความพึงพอใจให้กับรัฐบาลกลางของรัสเซียอย่างยิ่ง (**Chung** 2004, 84) อย่างไรก็ตาม ไม่นานหลังจากนั้น ความกระตือรือร้นของชาวรัสเซีย โดยเฉพาะบริเวณชายแดนเขตตะวันออกไกล ก็ค่อยๆ เปลี่ยนไป กลายเป็นความไม่ไว้วางใจแทน

แม้ว่าในช่วงแรก ชาวรัสเซียจะพอใจกับสินค้าหลากชนิดราคาถูกจากจีน แต่ต่อมาพวกเขาก็ได้มีโอกาสใช้สินค้าจากประเทศอื่นๆ เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกา ฯลฯ ทำให้พวกเขาเห็นความแตกต่างของคุณภาพสินค้าที่ดีกว่าอย่างมาก ความรู้สึกดูถูกสินค้าคุณภาพต่ำจากจีนมีมากขึ้น อีกทั้งนักธุรกิจรัสเซียยังชื่นชมกับความเป็นมืออาชีพของนักธุรกิจชาติอื่นๆ มากกว่า พวกเขารู้สึกว่าพ่อค้าจีนเป็นพวกเขี้ยวลากดินมุ่งทำกำไรเป็นหลัก จนกระทั่งธุรกิจท้องถิ่นไม่สามารถแข่งขันด้วยได้

นอกจากนี้ นักธุรกิจ-พ่อค้ารายย่อยและแรงงานจีนจำนวนมากที่พากันหลั่งไหลเข้าสู่จังหวัดชายแดนรัสเซียในระดับที่ควบคุมไม่ได้ คนจีนเหล่านี้มักอยู่นานเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด จำนวนมากก็ถึงกับตั้งรกรากเปิดร้านค้าในรัสเซียเลย ตัวเลขของหน่วยงานรัสเซียแห่งหนึ่งเผยว่า ในปี ค.ศ. 1993 คนจีนเดินทางเข้ามายังรัสเซียถึง 751,000 คน ในจำนวนนี้ 410,000 คน เป็นแรงงานรับจ้าง อีก 237,000 คน มาในฐานะนักท่องเที่ยว และอีก 33,000 คน ได้รับเชิญเป็นการส่วนตัว ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าเมืองของจีนได้รับการเผยแพร่กว้างขวาง บางครั้งข้อมูลที่ถูกเผยแพร่ออกมา ก็ไม่ได้วางอยู่บนข้อเท็จจริงหรือตรวจสอบได้ แต่สื่อมวลชนก็นำไปเผยแพร่ต่อ เช่น กล่าวว่าเฉพาะในเมืองพริมอร์เย (**Primorye**), มีคนงานจีนผิดกฎหมายอยู่ถึง 40,000 คน และในเขตตะวันออกไกลของรัสเซียทั้งหมดมีมากถึง 400,000-2,000,000 คน สิ่งเหล่านี้สร้างความตระหนก

ให้กับชาวบ้านท้องถิ่นอย่างมาก ที่รู้สึกว่าจู่ๆ รอบบ้านของตนก็เต็มไปด้วยคนจีนที่ทวีจำนวนขึ้นทุกวันอย่างรวดเร็ว (**Iwashita** 2004, 42) พวกเขาเกิดความกลัวว่าดินแดนของตนกำลังจะถูกครอบครองและครอบงำโดยคนจีน เพราะหากเปรียบเทียบจำนวนประชากรกันแล้ว ฝ่ายรัสเซียมีขนาดเล็กกว่าจีนอย่างมาก กล่าวคือ ทางภาคตะวันออกของรัสเซียนับจากทะเลสาบไบคาล **(Baikal)** ขึ้นไป มีประชากรรวมกันไม่ถึง 7 ล้านคน แต่ 3 จังหวัดชายแดนของจีน คือ เฮย์หลงเจียง จี๋หลิน และเหลียวหนิง มีประชากรรวมกันถึง 94 ล้านคน (**Chung** 2004, 84)

ในปี ค.ศ. 1994 หลังจากได้รับการร้องเรียนจากรัฐบาลท้องถิ่นในเขตตะวันออกไกล รัฐบาลกลางรัสเซียจึงยกเลิกการยกเว้นการตรวจลงตรา (วีซ่า) ให้กับชาวจีนที่ถือหนังสือเดินทางปกติ **(normal passport)** แต่ยังคงยกเว้นให้กับผู้ถือหนังสือเดินทางธุรกิจต่อไป ปรากฏว่าหนังสือเดินทางปลอมกลับระบาดหนัก นอกจากนี้ คนจีนจำนวนมากยังลักลอบเข้าเมืองโดยเดินทางข้ามภูเขามากขึ้น ทั้งนี้ ปัญหาส่วนใหญ่มักเกิดจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นกลุ่มแต่ไม่ต้องใช้วีซ่า เพราะหลังจากที่ได้มีการยกเลิกการยกเว้นวีซ่าให้กับชาวจีนที่ถือหนังสือเดินทางปกติ ชาวจีนจำนวนมากหาทางเข้าสู่รัสเซียในฐานะนักท่องเที่ยวผ่านบริษัททัวร์ท่องเที่ยวแล้วก็แฝงกายอยู่ต่อในรัสเซีย สื่อมวลชนรัสเซียกล่าวว่า ประมาณ 3 ใน 4 ของคนจีนในเมืองพริมอร์เย เป็นพวกเข้าเมืองผิดกฎหมาย (**Iwashita** 2004, 43)

ชาวรัสเซียในเขตตะวันออกไกลเริ่มรู้สึกว่าวันเวลาอันแสนงามของอดีต ที่พวกเขาเคยอยู่อย่างสงบสุขได้ถูกทำลายโดยคนจีน สื่อมวลชนและนักวิชาการท้องถิ่นเริ่มโทษความเลวร้ายทุกอย่างไปที่คนจีน เช่น พวกเขาโจมตีตั้งแต่พฤติกรรมแปลกๆ ของคนจีนที่พวกเขาไม่คุ้นเคย, การลงทุนร่วมระหว่างนักธุรกิจรัสเซียและจีนมีน้อยมาก, นักธุรกิจชาวจีนไม่ได้สนใจที่จะขยายการลงทุนในรัสเซีย แต่มุ่งกอบโกยและส่งผลกำไรกลับประเทศจีน, รัสเซียสูญเสียทรัพยากรอันมีค่าจำนวนมาก เช่น ไม้, ปุ๋ย, ซีเมนต์, ถ่านหิน, เหล็ก, และปลา เพื่อแลกกับสินค้าอุปโภคบริโภคราคาถูกคุณภาพต่ำจากจีน ซึ่งไม่คุ้มค่ากัน, นักธุรกิจจีนเต็มไปด้วยกลโกง เอาเปรียบนักธุรกิจรัสเซียที่มีประสบการณ์น้อยกว่า และพวกเขาสนใจแต่

ตลาดของคนจีนที่เมืองวลาดิวอสตอค *(ภาพจาก Iwashita, Akihiro. A 4,000 Kilometer Journey Along the Sino-Russian Border. 21st Century COE Program Slavic Eurasian Studies, Slavic Research Center, Hokkaido University, 2004, p. 12.)*

ด่านตรวจคนและสินค้าเข้าเมืองใกล้กับทะเลสาบคันคา *(ภาพจาก Iwashita, Akihiro. A 4,000 Kilometer Journey Along the Sino-Russian Border. 21st Century COE Program Slavic Eurasian Studies, Slavic Research Center, Hokkaido University, 2004.)*

พ่อค้าแม่ค้าชาวรัสเซียกับสินค้าที่ซื้อจากฝั่งจีนเพื่อเอากลับไปขายในรัสเซีย ระหว่างรอรถไฟอยู่ที่สถานีรถไฟเมืองซุยเฟนฮี (Suifenhe) ปี ค.ศ. 2006 *(ภาพจาก http://nbbehring.photoshelter.com/image/I0000P5mGUBRvr20)*

พ่อค้าชาวจีนระหว่างรอข้ามด่านตรวจคนเข้าเมือง *(ภาพจาก Iwashita, Akihiro. A 4,000 Kilometer Journey Along the Sino-Russian Border. 21st Century COE Program Slavic Eurasian Studies, Slavic Research Center, Hokkaido University, 2004.)*

นักท่องเที่ยวชาวจีนมาเยือนรัสเซีย *(ภาพจาก Iwashita, Akihiro. A 4,000 Kilometer Journey Along the Sino-Russian Border. 21st Century COE Program Slavic Eurasian Studies, Slavic Research Center, Hokkaido University, 2004.)*

กอบโกยประโยชน์เฉพาะหน้ามากกว่าการลงทุนระยะยาว, พวกเขาฉกฉวยโอกาสในช่วงที่ระบบเศรษฐกิจการเมืองของรัสเซียอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลง ฯลฯ (**Lukin**, 1998, 824)

รัฐบาลท้องถิ่นในเขตตะวันออกไกลของรัสเซียจึงหาทางที่จะกวาดล้างคนจีนที่อยู่อย่างผิดกฎหมายและจดทะเบียนคนต่างชาติทั้งหมด นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 ได้มีการใช้ปฏิบัติการ "คนต่างชาติ" **(Foreigner)** ทั่วเขตตะวันออกไกล บ่อยครั้งปฏิบัติการดังกล่าวถูกนำเสนอโดยสื่อมวลชนท้องถิ่นอย่างเร้าอารมณ์ เช่น ปฏิบัติการที่เมืองเอมูร์ โอบลาสต์ **(Amur Oblast)** ตำรวจบุกโจมตีชาวจีนในขณะที่พวกเขากำลังอยู่ในห้องพักของโรงแรมชื่อดังแห่งหนึ่ง พวกคนจีนพากันแตกกระเจิง หนีหัวซุกหัวซุนเหมือน "แมลงสาบ" ขณะที่ผู้หญิงจีนคนหนึ่งขังตัวเองอยู่ในห้องน้ำถึง 3 ชั่วโมง ส่วนอีกคนหนึ่งที่ถูกจับได้ ก็ยื่นข้อเสนอกับตำรวจว่าตนยินดีร่วมหลับนอนด้วยเพื่อแลกกับอิสรภาพของตน ชาวจีนบางคนร้องเรียนว่าเจ้าหน้าที่รัสเซียปฏิบัติต่อตนดังอาชญากรเพียงเพราะวีซ่าหมดอายุหรือตนไม่ได้ไปลงทะเบียนกับทางรัสเซียเท่านั้น ในปีต่อมา ทางการจีนก็ประท้วงความโหดร้ายของปฏิบัติการ "คนต่างชาติ" เรียกร้องให้ชาวรัสเซียคำนึงถึงสิทธิของชาวจีนที่จะอยู่ในรัสเซีย อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการดังกล่าวก็ส่งผลให้ชาวจีนในรัสเซียค่อยๆ ลดจำนวนลง (**Iwashita** 2004, 43)

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนตัวเลขชาวจีนที่เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายได้ถูกจงใจทำให้สูงเกินจริงทั้งโดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและสื่อมวลชนรัสเซีย นักวิชาการญี่ปุ่น อิวาชิตะ (**Iwashita** 2004, 43-44) ชี้ว่าหนังสือพิมพ์ *ฮอคไกโด ชิมบุน* ของญี่ปุ่น รายงานว่า ในปี ค.ศ. 1993 เจ้าหน้าที่เมืองคาบารอฟส์คส่งกลับชาวจีนแค่ร้อยกว่าคนเท่านั้น และในปี ค.ศ. 1994 ก็ส่งกลับอีกแค่ 254 คน ส่วนที่เมืองพริมอร์เย ทางการส่งกลับชาวจีนจำนวน 4,572 คน ในปี ค.ศ. 1994, และ 6,099 คน ในปี ค.ศ. 1995 นอกจากนี้ ผู้บัญชาการหน่วยงานชายแดนด้านแปซิฟิก ชี้ว่าตัวเลขในปี ค.ศ. 1995 เฉพาะในเมืองพริมอร์เย มีนักท่องเที่ยวจีน 630 กลุ่ม และคนจีน 17,845 คน เดินทางเข้าพริมอร์เย แต่เดินทางออกแค่ 10,587 คน ส่วนที่เหลืออยู่อย่างผิดกฎหมาย ปัญหาคือ ตัวเลขเหล่านี้อยู่ในระดับที่

แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับตัวเลขหลักแสนจนถึงหลักล้านที่เผยแพร่อยู่ในสื่อมวลชน และอยู่ในความเข้าใจของสาธารณชน

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้รัฐบาลท้องถิ่นเริ่มรณรงค์ต่อต้านข้อตกลงเรื่องเขตแดนจีน-รัสเซียปี ค.ศ. 1991 อันเป็นแนวทางของการปักปันเขตแดนในเขตตะวันออกไกล ที่ทั้ง 2 ฝ่ายได้ตกลงว่าจะดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในปี ค.ศ. 1997 แต่การปักปันและส่งมอบเขตแดนกลับประสบกับการขัดขวางจากนักการเมืองท้องถิ่น

นายเยฟเกนี นาซดราเทนโก (Yevgeny Nazdratenko) ผู้ว่าราชการภูมิภาคพริมอร์เย ไกร ขู่ว่าตนจะอภิปรายประณามข้อตกลงเรื่องเขตแดนทั้งหมดในสภา นายอิเชฟ (Ishaev) ผู้ว่าเมืองคาบารอฟส์ค ไกร (Khabarovsk Krai) กล่าวกับสื่อมวลชนท้องถิ่นว่า เขาไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงที่ให้สิทธิแก่เรือของจีนแล่นจากแม่น้ำอุสซูรี ผ่านเมืองคาบารอฟส์ค เพื่อออกไปยังแม่น้ำเอมูร์ เพราะอาจก่อให้เกิดปัญหาบริเวณชายแดนได้ ต่อมาในเดือนมีนาคม 1995 ผู้ว่าฯ เมืองพริมอร์เย, คาบารอฟส์ค, และแซคาลิน (Sakhalin) กล่าวว่าพวกเขาจะไม่ทำตามข้อตกลงที่ให้มีการมอบโอนพื้นที่ชายแดนให้กับจีน อีกทั้งยังขู่ว่าจะจัดให้มีการลงประชามติเพื่อตัดสินเรื่องเขตแดน (Chung 2004, 86)

ในช่วงที่มีข่าวเกี่ยวกับการลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมายของชาวจีนจำนวนมากเพื่อเข้ามาจับจองที่ดินเขตรัสเซีย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของรัสเซีย นายปาเวล คราชอฟ (Pavel Krachev) ได้กล่าวผ่านสื่อ เรียกร้องให้หน่วยงานชายแดนของสหพันธรัฐรัสเซียเฝ้าระวังชายแดนให้มากขึ้น และแสดงความรู้สึกกังวลร่วมกับผู้คนในเขตตะวันออกไกลว่า "ผู้คนสัญชาติจีนพยายามที่จะเข้ายึดครองภาคตะวันออกไกลด้วยวิธีสันติ" ประเด็นดินแดนยังถูกใช้โดย นายวลาดีมีร์ ชิรินอฟสกี ผู้นำกลุ่มคอมมิวนิสต์ที่ต้องการท้าทายอำนาจของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน โดยเขาให้สัมภาษณ์ทีวีในปลายปี ค.ศ. 1993 ว่าข้อตกลงมอบคืนดินแดนให้กับจีน เป็นส่วนหนึ่งของความต้องการของประเทศที่ต้องการแบ่งแยกรัสเซียออกเป็นส่วนๆ และสร้างความอับอายให้กับรัสเซีย ก่อนหน้านี้นายชิรินอฟสกียังอ้างว่าจีนกำลังเข้าครอบครองดินแดนของรัสเซีย ด้วยการอพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ในรัสเซีย และกำลังเตรียมที่จะส่งกำลังทหาร

เข้าบุกรัสเซีย (Chung 2004, 86-87)

แม้แต่ผู้สนับสนุนนายเยลต์ซิน เช่น นายเซอร์กี เบลเยเยฟ (Sergei Belyayev) ยังหวังตักตวงความนิยมจากเรื่องนี้ ด้วยการกล่าวว่ามีแต่จีนฝ่ายเดียวที่ได้ประโยชน์จากข้อตกลงเรื่องเขตแดน ฉะนั้น ข้อตกลงนี้จึงเป็นสิ่งที่รับไม่ได้ กระแสชาตินิยมส่งผลให้ พันเอกว็อกตอร์ โรซอฟ (Voctor Rosov) สมาชิกของคณะกรรมการปักปันเขตแดนลาออก ด้วยเหตุผลว่า เขาไม่สามารถดูแลปฏิบัติการที่จะส่งผลเสียหายให้กับความมั่นคงของรัสเซีย ที่อนุญาตให้จีนมีทางออกสู่ทะเล (ญี่ปุ่น) ได้ (Chung 2004, 87)

นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 1991 โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (the United Nations Development Program - UNDP) ได้ผลักดันแนวคิดเขตพัฒนาเศรษฐกิจลุ่มแม่น้ำทูแมน โดยเป็นความร่วมมือระหว่างรัสเซีย จีน ญี่ปุ่น เกาหลีเหนือ และเกาหลีใต้ ในปีถัดมา รัฐบาลจีนผลักดันโครงการเขตความร่วมมือเศรษฐกิจพิเศษในฮุนชุน (Hunchun) โครงการเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านรัสเซียกลัวว่าหากจีนพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษนี้โดยมีท่าเรือขนาดใหญ่เกิดขึ้น จะส่งผลกระทบต่อธุรกิจของท่าเรือของรัสเซียที่วลาดีวอสตอค หรือนาโกตะ (Nakodha) (Chung 2004, 87)

ท่ามกลางกระแสต่อต้านการปักปันเขตแดนภายใต้การนำของนักการเมืองท้องถิ่นรัสเซียนี้ เหตุการณ์ก็เริ่มพลิกกลับโดยนักการเมืองท้องถิ่นเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อนายนาซดราเทนโก ผู้ว่าฯ เมืองพริมอร์เย ไกร ซึ่งเคยประกาศเมื่อกลางปี ค.ศ. 1995 ว่าตนจะลาออก “หากมีการมอบดินแดนแม้แต่ตารางเมตรเดียวให้กับจีน” แต่พอต้นปี ค.ศ. 1996 นายนาซดราเทนโกก็บินไปมอสโก การเดินทางครั้งนี้นับว่าคุ้มค่า เพราะนายเยลต์ซินมีคำสั่งให้กระทรวงการคลังอนุมัติเงินกู้ฉุกเฉินและมาตรการช่วยแก้ปัญหาหนี้สินของพริมอร์เย ไกร นอกจากนี้ นายนาซดราเทนโกยังได้รับการแต่งตั้งจากนายเยลต์ซินให้เป็นตัวแทนอย่างเป็นทางการของเยลต์ซินในเขตพริมอร์เย ซึ่งมีความหมายว่านายนาซดราเทนโกได้สัญญาว่าจะสนับสนุนนายเยลต์ซินในการเลือกตั้งสมัยหน้า การแลกเปลี่ยนเช่นนี้ส่งผลให้เมื่อนายเยลต์ซินประกาศว่าจะเดินหน้าปักปันเขตแดนจีน-รัสเซียให้เสร็จสิ้นตามกำหนดการในปี ค.ศ. 1997 ก่อนที่

เขาจะเยือนจีนในเดือนเมษายน ปีเดียวกัน นายนาซดราเทนโกได้แต่บอกว่าเขาไม่สามารถเกลี้ยกล่อมให้นายเยลต์ซินชะลอการปักปันเขตแดนได้ ต่อมาเมื่อถูกถามเรื่องที่เคยขู่ว่าจะลาออก เขากลับอ้างว่าเมื่อตอนที่เขาได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีให้เป็นผู้ว่าฯ เขาขึ้นตรงและมีความรับผิดชอบต่อประธานาธิบดีเท่านั้น แต่ในปัจจุบันเขาได้รับเลือกตั้งจากประชาชนให้เป็นผู้ว่าฯ ในปี ค.ศ. 1995 แล้ว เขาไม่ควรทำตัวไร้ความรับผิดชอบต่อประชาชนด้วยการลาออกง่ายๆ นอกจากนี้ นายนาซดราเทนโกยังเดินทางร่วมกับนายเยลต์ซินเพื่อเยือนจีน เขาไม่ได้เอ่ยคัดค้านการปักปันเขตแดนเลย ปรากฏการณ์นักการเมืองท้องถิ่นพลิกจุดยืนเมื่อตนได้รับสิ่งตอบแทนจากรัฐบาลกลางชี้ว่า ปัญหาเขตแดนได้ถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองนั่นเอง (**Chung** 2004, 88)

ทั้งนี้ ต้องเข้าใจการต่อรองระหว่างมอสโกกับนักการเมืองท้องถิ่นด้วยกล่าวคือ หลังจากโซเวียตเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ประธานาธิบดีเยลต์ซินจำเป็นต้องระดมการสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่นเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในรัฐสภา โดยนายเยลต์ซินพยายามผลักดันนโยบายปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ **(Privatization)** ของภูมิภาคท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่น ขณะเดียวกัน นักการเมืองท้องถิ่นเองก็พยายามใช้อำนาจต่อรองที่ตนเองมีสร้างความเป็นอิสระในการตัดสินใจด้านการปกครองและเศรษฐกิจจากส่วนกลางให้ได้มากที่สุด พวกเขาพยายามเร่งให้เกิดการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นของเอกชน และเพิ่มอำนาจท้องถิ่นและลดอำนาจผูกขาดของรัฐบาลกลางในเรื่องการค้าระหว่างประเทศ รายได้จากภาษีนำเข้า-ส่งออก และการลงทุนร่วมกับบรรษัทต่างชาติ ซึ่งรัฐบาลกลางไม่เต็มใจที่จะให้เกิดขึ้น ขณะเดียวกันในความเป็นจริงรัฐบาลท้องถิ่นก็ไม่สามารถพึ่งพิงตนเองในทางเศรษฐกิจได้ โดยเฉพาะในเขตภาคตะวันออกไกล พวกเขาต้องการให้รัฐบาลกลางสนับสนุนการเงินเพื่อคงราคาพลังงานในท้องถิ่นให้ต่ำ และแก้ปัญหาเศรษฐกิจอื่นๆ ด้วย เพื่อไม่ให้กระทบต่อคะแนนนิยมของตนเอง สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุผลเบื้องหลังสำคัญที่ทำให้นักการเมืองท้องถิ่นต้องพยายามสร้างอำนาจต่อรองทางการเมืองกับส่วนกลางให้ได้มากที่สุด โดยพวกเขาเลือกที่จะใช้ปัญหาเขตแดนกับจีนเป็นเครื่องมือ

(**Chung** 2004, 85-86)

การเจรจาระหว่างจีนและรัสเซียเพื่อแก้ไขปัญหาเขตแดนบริเวณแม่น้ำดำเนินไปพร้อมๆ กับที่รัฐบาลรัสเซียพยายามเจรจาต่อรองกับกลุ่มการเมืองภายใน ในที่สุดก็สามารถนำไปสู่ความสำเร็จในการยุติปัญหาเขตแดนระหว่างจีนและรัสเซียทั้งหมดได้ ในการเยือนปักกิ่งเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1997 ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน ได้ประกาศว่าในที่สุด จีนและรัสเซีย "สามารถแก้ไขปัญหาที่แก้ไม่ได้มาเป็นเวลาหลายทศวรรษ" ซึ่งเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุดของมิตรภาพระหว่าง 2 ประเทศ ในการเยือนครั้งนี้ ได้มีการลงนามความตกลงเรื่องดินแดนเพิ่มเติม ซึ่งส่งผลให้ยังคงเหลือดินแดนที่ยังตกลงกันไม่ได้อีกเพียงแค่ 40 กิโลเมตรเท่านั้น ในการเยือนจีนของเยลต์ซินครั้งนี้ ยังมีการลงนามความตกลงว่าทั้งจีนและรัสเซียจะร่วมกันใช้เกาะต่างๆ และแม่น้ำเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (**Bakshi** 2001, 8)

บทสรุป : เมื่อนิยามผลประโยชน์ของชาติเปลี่ยน นโยบายก็เปลี่ยน

สาเหตุที่ทำให้ท่าทีที่เปลี่ยนไปของทั้งผู้นำจีนและโซเวียต/รัสเซียที่เริ่มเห็นชัดเจนขึ้นในช่วงปลายของยุคสงครามเย็น ย่อมไม่สามารถแยกออกจากการเปลี่ยนแปลงของการเมืองภายในของทั้ง 2 ประเทศ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงการเมืองโลก

ในยุคต้นของสงครามเย็น ความพยายามแย่งชิงการเป็นผู้นำโลกคอมมิวนิสต์ของจีนและโซเวียต ทำให้ผู้นำของทั้ง 2 ฝ่ายต่างใช้สำนวนโวหารเชิงอุดมการณ์เข้าฟาดฟันกัน กระแสปฏิวัติวัฒนธรรมในจีนยังช่วยเพิ่มระดับความร้อนแรงให้กับภาษาสำนวนที่ผู้นำจีนใช้ต่อต้านเพื่อนบ้านที่มีอำนาจมากกว่าตน ผู้นำโซเวียต นายเบรซเนฟย่อมไม่สามารถจำยอมต่อข้อกล่าวของประธานเหมาว่าโซเวียตคือพวกลัทธิแก้ เป็นจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์ ความขัดแย้งเรื่องเขตแดนกับโซเวียตยังกลายเป็นปัจจัยที่ผู้นำจีนนำมาใช้เพื่อสร้างกระแสชาตินิยม-ปกป้องการปฏิวัติของตนอีกด้วย

ความเกลียดชังเป็นศัตรูระหว่างผู้นำจีนและโซเวียตในยุคสงครามเย็นย่อมเป็นอุปสรรคขัดขวางการแก้ปัญหาเขตแดนโดยตรง**เพราะการแก้ปัญหาเขตแดนให้ลุล่วงไปได้ด้วยดีไม่ว่าจะเป็นในที่ใดๆ ของโลกก็ตามล้วนต้องเกิดขึ้นภายใต้บรรยากาศของความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศ รวมทั้งทัศนคติที่ดีของผู้นำที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น หากผู้นำไม่สนับสนุนหรือต้องการใช้เรื่องดินแดนมาเป็นประเด็นสร้างคะแนนนิยมให้กับตน ก็ยากที่การแก้ปัญหาจะลุล่วงไปได้**

ความตึงเครียดที่ร้อนแรงขึ้นเรื่อยๆ ได้นำไปสู่การปะทะกันบริเวณชายแดน และทั้ง 2 ประเทศถึงกับเตรียมตัวเข้าสู่สงครามนิวเคลียร์นี้ทำให้ผู้นำจีนเห็นร่วมกันว่าศัตรูอันดับหนึ่งของตนในขณะนั้น หาใช่สหรัฐอเมริกาอีกต่อไป แต่เป็นเพื่อนบ้านร่วมอุดมการณ์กับตนนั่นเอง สิ่งนี้ทำให้ประธานเหมาหันไปจับมือกับสหรัฐอเมริกา และนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่าง 2 ประเทศในปี ค.ศ. 1972 เพื่อคานดุลอำนาจกับโซเวียต

ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 มหาอำนาจคอมมิวนิสต์เลวร้ายลงเมื่อโซเวียตบุกอัฟกานิสถานในปี ค.ศ. 1978 และสนับสนุนให้เวียดนามบุกกัมพูชาในปี ค.ศ. 1979 เหตุการณ์ทั้งสองยืนยันความเชื่อและวาทกรรมของจีนว่า โซเวียตคือจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์ สภาพการณ์ดังกล่าวย่อมไม่เอื้ออำนวยให้การเจรจาตกลงในปัญหาที่ละเอียดอ่อนอย่างเรื่องเขตแดน ฉะนั้น ตลอดช่วงสงครามเย็น การเจรจาเพื่อยุติปัญหาเขตแดนระหว่างจีนและโซเวียตจึงไม่มีความคืบหน้าใดๆ เลย แม้ว่าจะจัดให้มีการประชุมกันหลายครั้งหลายครา แต่สภาพปัญหานี้ก็เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในของทั้งจีนและโซเวียตขึ้นในปลายทศวรรษ 1980 เมื่อโซเวียตประสบกับภาวะล้มละลายในประเทศ ทำให้โซเวียตต้องลดภาระทางเศรษฐกิจนอกประเทศลง ด้วยการถอนกำลังทหารออกจากอัฟกานิสถาน กดดันให้เวียดนามยุติปัญหากัมพูชา เพราะโซเวียตจำต้องลดความช่วยเหลือที่มีประเทศคอมมิวนิสต์อื่นๆ ภาวะไร้เสถียรภาพของระบอบคอมมิวนิสต์ในมอสโก นำไปสู่การประกาศนโยบายปฏิรูปทั้งการเมืองภายในและนโยบายต่างประเทศของนายกอร์บาชอฟ ท่าทีของผู้นำโซเวียตนับแต่นั้นมาที่มีต่อจีนได้เปลี่ยนจากศัตรูกลายมาเป็นพันธมิตร

เพราะการแก้ปัญหาล้มละลายของโซเวียตย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเปิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแบบระบบตลาดกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งแน่นอนว่าโซเวียตย่อมไม่สามารถมองข้ามความสำคัญของจีนในแง่นี้ได้

การค้าและพ่อค้าชาวจีนมีบทบาทสำคัญที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจบริเวณชายแดนของโซเวียตให้คึกคักอย่างไม่เคยมีมาก่อน สินค้าราคาถูกของจีน แม้จะคุณภาพต่ำ แต่ก็ช่วยให้ชาวรัสเซียส่วนใหญ่ที่ยากจนสามารถเป็นเจ้าของเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น แต่ขาดแคลนในโซเวียตได้ง่ายขึ้น แรงงานราคาถูกของจีนบริเวณชายแดนยังช่วยทำให้ธุรกิจต่างๆ ของรัสเซียดำเนินต่อไปได้ด้วย ประการสำคัญ รัฐบาลจีนคือลูกค้าอาวุธและน้ำมันรายใหญ่ของโซเวียต ที่เป็นแหล่งรายได้จำนวนมหาศาลให้กับรัฐบาลโซเวียต/รัสเซีย ในทางกลับกัน ความสัมพันธ์ที่ดีกับรัสเซียทำให้จีนมีแหล่งป้อนพลังงานให้กับเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็วของจีนที่หลากหลายขึ้น นั่นหมายถึงการเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานของจีนนั่นเอง

ในส่วนของรัฐบาลจีน การปฏิรูปนโยบายเศรษฐกิจที่เปิดรับระบบตลาดเสรีนับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1970 หรือยุคเติ้ง เสี่ยว ผิง ย่อมทำให้ผู้นำจีนมองโซเวียตเป็นคู่ค้าที่สำคัญเช่นกัน ซึ่งการค้าระหว่าง 2 ประเทศก็เติบโตอย่างรวดเร็วแทบจะทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านพลังงาน, การเงินการธนาคาร, การศึกษา, การทหาร, และแม้แต่การพัฒนาด้านยานอวกาศ จนทำให้ผู้นำจีนและรัสเซียประกาศว่าทั้ง 2 ประเทศ คือ "หุ้นส่วนความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์" **(Strategic Cooperative Partnership) (Zhang** 2008, 3)

ความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและรัสเซียยังมีความหมายรวมถึง ความพยายามป้องกันไม่ให้สหรัฐอเมริกาผูกขาดการเป็นมหาอำนาจเดี่ยวในการเมืองโลก ทั้งนี้ เมื่อครั้งที่อาณาจักรโซเวียตล่มสลาย รัสเซียต้องเจ็บปวดกับการที่ตนต้องงอนง้อขอความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจจากสหรัฐแล้ว ฝ่ายหลังฉกฉวยโอกาสนี้กดดันให้ผู้นำรัสเซียต้องปรับเปลี่ยนระบบการเมืองภายในเพื่อแลกเปลี่ยนกับความช่วยเหลือ ในขณะที่จีน ก็ตระหนักถึงการรณรงค์ต่อต้านจีนผ่านรูปแบบต่างๆ ของรัฐบาลและสื่อมวลชนสหรัฐ เพื่อแสดงให้ประชาคมโลกเห็นว่าจีนเป็น

มหาอำนาจที่อาจกลายเป็นภัยคุกคามของโลก จีนมองว่าการรณรงค์เรื่องเสรีภาพ ประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชนของสหรัฐ มีวาระซ่อนเร้น (hidden agenda) อยู่ที่การต่อต้านจีนนั่นเอง ทั้งจีนและรัสเซียไม่พอใจอย่างยิ่งที่สหรัฐใช้ความเหนือกว่าทางการทหารบุกเข้าโจมตีและยึดครองและข่มขู่ประเทศเล็กๆ ฉะนั้น ความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ของจีนและรัสเซียนี้จึงมีนัยต่อสหรัฐอย่างยิ่ง

เงื่อนไขทั้งการเมืองภายในและการเมืองโลกในยุคหลังสงครามเย็นที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งหลายนี่เอง ที่เป็นปัจจัยผลักดันให้การแก้ไขข้อพิพาทเหนือดินแดนระหว่างมหาอำนาจทั้งสองประสบผลสำเร็จได้ในเวลาอันรวดเร็ว เงื่อนไขในอดีตที่เคยเป็นปัญหาคอขาดบาดตาย ไม่สามารถยินยอมให้แก่กันได้ ถึงขั้น “ถึงตายก็ไม่ยอมสูญเสียดินแดนแม้แต่ตารางนิ้วเดียว” แต่เมื่อคำนิยามเรื่องเป้าหมายและผลประโยชน์ของชาติเปลี่ยนไป การยอมแลกเปลี่ยนดินแดนบางส่วนมีได้บ้าง เสียบ้าง เพื่อแลกกับความมั่นคงและผลประโยชน์ของประเทศโดยรวมกลับเกิดขึ้นได้ ดังจะเห็นได้ว่ารัสเซียยินยอมยกเกาะต่างๆ ในแม่น้ำให้กับจีน แม้ว่าดูเหมือนจีนจะเป็นฝ่ายได้ดินแดนคืนจากรัสเซีย แต่ขนาดของดินแดนที่ได้รับก็เทียบกันไม่ได้กับที่ในอดีต ผู้นำจีนกล่าวอ้างว่าตนเคยสูญเสียดินแดนนับล้านตารางกิโลเมตรให้กับรัสเซีย ฉะนั้น ในกรณีนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นระหว่างผู้นำ 2 ฝ่ายเพื่อให้ข้อพิพาทสามารถยุติลงได้ และเป็นการปูทางไปสู่ความร่วมมือในด้านอื่นๆ ที่สำคัญกว่าเรื่องเขตแดนอันน้อยนิด

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่การเมืองระดับผู้นำเป็นไปด้วยดี การเมืองระดับท้องถิ่นบริเวณชายแดน ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงกลับเกิดปฏิกิริยาต่อต้าน ในด้านหนึ่ง ชายแดนที่เปิดกว้างมากขึ้นเปิดโอกาสให้ผู้คนสองฝั่งสามารถไปมาหาสู่ ทำธุรกิจการค้าระหว่างกัน สร้างความมั่งคั่งให้แก่กันและกัน แต่ก็สามารถก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมได้ด้วย **ซึ่งอันที่จริง การปะทะกันของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไม่ใช่เรื่องร้ายแรงที่ทำให้ผู้คนต่างวัฒนธรรมต้องแตกหักกันเสมอไป โดยเฉพาะเมื่อพวกเขาตระหนักว่าต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ต่างมีผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว การเรียนรู้ที่จะ**

อยู่ร่วมกันจึงเป็นสิ่งจำเป็น อย่างไรก็ตาม ในกรณีจีนและรัสเซีย ความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ถูกปลุกปั่นด้วยภาษาชาตินิยมเพื่อเป้าประสงค์ที่ซ่อนเร้นของนักการเมืองท้องถิ่นและสื่อมวลชนที่นิยมการเติมสีใส่ไข่เพื่อให้ขายข่าวได้

ปรากฏการณ์จีนและรัสเซียชี้ให้เห็นว่า ปัญหาเขตแดนระหว่างประเทศมีลักษณะพิเศษบางประการ กล่าวคือ ในขณะที่การแก้ไขปัญหาเขตแดนมักต้องขึ้นอยู่กับการเมือง-นโยบาย-ทัศนคติของผู้นำประเทศ หากปัจจัยเหล่านี้เป็นไปในเชิงบวก การแก้ปัญหาก็มีโอกาสประสบความสำเร็จสูง หากเป็นไปในเชิงลบ ข้อพิพาทเรื่องเขตแดนก็อาจถูกสุมไฟจนลุกลามนำไปสู่ความขัดแย้งใหญ่โตระหว่าง 2 ประเทศ ในแง่นี้ ชี้ว่าในด้านหนึ่งเขตแดนโดยตัวมันเอง ไม่ใช่ปัญหา แต่ปัญหาอยู่ที่การเมือง-นโยบาย-ทัศนคติของผู้นำ แต่ในอีกด้านหนึ่ง ปัญหาเขตแดนโดยตัวมันเอง กลับเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง (supersensitive) ต้องอาศัยเจตจำนงที่จะแก้ปัญหาระหว่างรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ความยืดหยุ่นและความเข้าอกเข้าใจต่อคู่กรณี และโดยรวมทั้งต่อประชาชนที่มีชีวิตอยู่บนพื้นที่พิพาทด้วย

บรรณานุกรม

Bakshi, Jyotsna. Russia-China Boundary Agreement: Relevance for India. *Strategic Analysis*. XXIV: 10 (January 2001): 1-14.

Chung, Chien-peng. *Domestic Politics, International Bargaining and China's Territorial Dispute*. New York: Routledge, 2004.

Garnet, Sherman. Challenges of the Sino-Russian Strategic Partnership. *The Washington Quarterly*. 24: 4 (Autumn 2001): 41-54.

Hall, Gregory and Grant, Tiara. Russia, China, and the Energy-Security Politics of the Caspian Sea Region after the Cold War. *Mediterranean Quarterly*. 20: 2 (Spring 2009): 113-137.

Iwashita, Akihiro. *A 4,000 Kilometer Journey Along the Sino-Russian Border*. 21st Century COE Program Slavic Eurasian Studies, Slavic Research Center, Hokkaido University, 2004.

Lukin, Alexander. The Image of China in Russian Border Regions. *Asian Survey*. XXXVIII: 9 (September 1998): 821-835.

Wallander, Celeste A. Russian Transimperialism and Its Implications. *The Washington Quarterly*. 30: 2 (Spring 2007): 107-122.

Zhang, Quanyi. Behind the Sino-Russian Border Deal. *UPI Asia Online*. October 23, 2008. Retrieved on September 7, 2553 from *www.upiasia.com/Politics/2008/20/23 behind_the_sino-russion_border_deal*

Zhao, Suisheng. China's Perception of External Threats to Its Security and Stability. Simmonds and van de Veen (eds.), *Searching for Peace in Asia: An Overview of Conflict Prevention and Peacebuilding Activities*. A Project of the European Center for Conflict Prevention, 2004: 203-219.

จีนกับเพื่อนบ้าน : กรณีศึกษาจีน–มองโกเลีย

รณพล มาสันติสุข

จีนกับเพื่อนบ้าน : กรณีศึกษาจีน-มองโกเลีย

เมื่อกล่าวถึงประเทศมองโกเลียแล้ว ดูเหมือนว่าจะเป็นประเทศที่ไม่ค่อยเป็นที่สนใจของคนไทยมากนัก สิ่งที่ทำให้ชื่อมองโกเลียเป็นที่รู้จักมากที่สุด คือ กษัตริย์มหาราชของชนชาติมองโกลอย่าง "เจงกิสข่าน" ผู้สร้างความเกรียงไกรและแผ่ขยายอาณาเขตดินแดนได้กว้างใหญ่ไพศาลมากที่สุดของโลก ในช่วงปี พ.ศ. 1271 ที่ชนเผ่ามองโกลสามารถเข้ามามีอำนาจปกครองเหนือดินแดนจีนแผ่นดินใหญ่ และก่อตั้งราชวงศ์หยวนเรืองอำนาจนานเกือบ 100 ปี (พ.ศ. 1271-1368) หรือนวนิยายเรื่อง "มังกรหยก" ที่มีเนื้อหาตื่นเต้นสนุกสนานเร้าใจ โดยมีพระเอกนามว่า "ก้วยเจ๋ง" เป็นชาวจีนฮั่น แต่ไปเติบโตยังดินแดนมองโกล จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงเรื่องราวในอดีตเท่านั้น แต่เรื่องราวของมองโกเลียในปัจจุบันคงไม่เป็นที่สนใจของคนไทยเท่าใดนัก

ทว่า ประเทศมองโกเลียถือเป็นประเทศที่มีความสำคัญต่อจีนอย่างยิ่งยวด เนื่องด้วยเหตุผลทางภูมิรัฐศาสตร์ทำให้มองโกเลียถูกดึงเข้าไปมีส่วนร่วมกับความสัมพันธ์ของสองมหาอำนาจโลกค่ายสังคมนิยมระหว่างรัสเซียและจีน ที่ทั้งสองประเทศต่างต้องการเข้าไปมีบทบาทเหนือประเทศมองโกเลีย ช่วงชิงความได้เปรียบทางด้านการต่างประเทศในภูมิภาคนี้ ประกอบกับการประกาศเอกราชของมองโกเลียภายใต้การ

แผนที่ประเทศจีนและมองโกเลีย

สนับสนุนของอดีตสหภาพโซเวียต[1] ซึ่งได้สร้างความปวดร้าวให้กับชาวจีน จากสองปัจจัยที่สำคัญนี้ทำให้บริเวณชายแดนจีน-มองโกเลียที่ทอดยาวกว่า 4,700 กิโลเมตรนั้น เกิดปัญหาและเป็นกรณีพิพาทระหว่างกันเรื่อยมา

ก่อนที่จะศึกษารายละเอียดในปัญหาเรื่องเขตแดนระหว่างจีน-มองโกเลียนั้นจำเป็นต้องทำความรู้จักกับประเทศจีนและมองโกเลียกันก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจความเป็นมาของปัญหากรณีพิพาทตามแนวเขตแดนของทั้งสองประเทศ

1. ข้อมูลพื้นฐาน

สาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China: PRC; 中华人民共和国) เป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออก และมีประชากรมากที่สุดในโลกจำนวนกว่า 1.3 พันล้านคน หรือประมาณหนึ่งในห้าของประชากรโลก โดยประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮั่น และมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของโลก รองจากรัสเซียและแคนาดา

สาธารณรัฐประชาชนจีนมีพรมแดนติดกับ 15 ประเทศ (นับเวียนตามเข็มนาฬิกา) คือ เวียดนาม ลาว พม่า อินเดีย ภูฏาน เนปาล ปากีสถาน อัฟกานิสถาน ทาจิกิสถาน คีร์กีซสถาน คาซัคสถาน รัสเซีย มองโกเลีย และเกาหลีเหนือ

ส่วนประเทศมองโกเลีย (Mongolia; Монгол Улс) เป็นประเทศในทวีปเอเชียตะวันออก ที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล มีพรมแดนทางทิศเหนือติดกับประเทศรัสเซีย และทางทิศใต้ติดกับประเทศจีน มีพื้นที่ที่สามารถใช้สำหรับการเกษตรได้น้อยกว่าร้อยละหนึ่ง

มองโกเลียมีประชากรเพียง 2 ล้านกว่าคน แต่มีพื้นที่ใหญ่กว่าประเทศไทยถึงกว่า 3 เท่า ทำให้ประเทศมองโกเลียเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุดในโลก โดยประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 38 อาศัยอยู่ในเมืองหลวงอูลันบาตอร์

ข้อมูลพื้นฐาน	ประเทศจีน	ประเทศมองโกเลีย
1. ชื่อประเทศ	สาธารณรัฐประชาชนจีน	สาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย
2. ธงชาติ		
3. เมืองหลวง	กรุงปักกิ่ง	กรุงอูลันบาตอร์
4. ระบบการปกครอง	ระบอบสังคมนิยม มีประธานาธิบดีเป็นประมุข และนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บริหารประเทศ	ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา มีประธานาธิบดีเป็นประมุข และนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บริหารประเทศ
5. วันก่อตั้งประเทศ	1 ตุลาคม พ.ศ. 2492	1 กรกฎาคม พ.ศ. 2464
6. เนื้อที่	9,596,960 ตร.กม.	1,564,116 ตร.กม.
7. ประชากร	1,330,044,605 คน (พ.ศ. 2551)	2,832,224 คน (พ.ศ. 2549)
8. ภาษา	จีนกลาง (Mandarin)	มองโกล (Mongol Khalkha)
9. ชนชาติ	ฮั่น (95%)	มองโกล
10. ที่ตั้ง		

ที่มา : เว็บไซต์วิกีพีเดีย และกระทรวงการต่างประเทศ

2. ความสัมพันธ์ของมองโกเลียและจีน ในภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

2.1 จักรวรรดิมองโกล

ประเทศมองโกเลียหรือแต่เดิมเรียกว่า จักรวรรดิมองโกล (Mongol Empire) เริ่มต้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11 เผ่ามองโกลเป็นชนกลุ่มน้อยโบราณเร่ร่อนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่ง มีประชากรเพียงไม่กี่หมื่นคน อาศัยอยู่ในบริเวณภูมิประเทศที่ราบสูงกว้างใหญ่ทางภาคเหนือของจีน มีสภาพอากาศที่แห้งแล้ง ทุรกันดาร และหนาวจัด ซึ่งคือบริเวณทะเลทรายโกบีและบริเวณประเทศมองโกเลียในปัจจุบัน ชาวมองโกเลียในสมัยนั้นดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการเลี้ยงสัตว์ และล่าสัตว์ เพื่อใช้เป็นอาหาร และพักอาศัยในกระโจม (Yurt)

ด้วยสภาพการดำรงชีวิตที่ร่อนเร่พเนจร เลี้ยงสัตว์ไปตามทุ่งหญ้า เมื่อนานวันเข้าทำให้ชนเผ่ามองโกลเกิดความรู้สึกว่า ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ไม่มีความปลอดภัย และยากที่จะรวมกลุ่มกันเมื่อเกิดภัยได้ ชนเผ่ามองโกลแต่ละกลุ่มได้รวมตัวประชุมเพื่อสร้างระบบสังคมของตนเองขึ้นมา โดยเลือกเจงกิสข่าน (Genghis Khan) หรือชื่อเดิมว่าเตมูจิน ให้ดำรงตำแหน่งข่านหรือประมุขของชาวมองโกลทั้งหมด โดยตำแหน่งข่านที่ว่านี้มีชื่อว่า “เจงกิสข่าน” มีหมายความว่า ผู้ปกครองจักรวาลหรืออาณาจักรอันปราศจากขอบเขตสิ้นสุด เนื่องจากลักษณะของชนเผ่ามองโกลแต่เดิมนั้น แต่ละเผ่าจะมีผู้นำประจำเผ่า ผู้นำของแต่ละเผ่ามักจะมีปัญหาที่ขัดแย้งกันอยู่เสมอๆ ในการครองตำแหน่งความเป็นผู้นำของชาวมองโกลทั้งหมด ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีผู้นำที่เข้มแข็งโดยเฉพาะผู้ที่มีความสามารถทางการศึกสงคราม ทั้งนี้เพราะผู้นำที่เข้มแข็ง และมีความสามารถในทางการศึกสงครามเท่านั้น ที่จะสามารถนำพาเผ่ามองโกลให้รอดพ้นจากสภาวะคับขันอันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างเผ่าได้

หลังจากที่เจงกิสข่านได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้นำจักรวรรดิมองโกลแล้ว ได้นำพาจักรวรรดิมองโกลไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านอาณาเขต เนื่องจากกองกำลังของเขามีชีวิตอยู่ได้โดยการปล้นสะดม ดังนั้นแรงกระตุ้นหลักจึงอยู่ที่การมุ่งแผ่ขยายการรุกรานออกไปเรื่อยๆ ทำให้

การดำรงชีวิตของชนเผ่ามองโกลในอดีต ทว่าในปัจจุบันนี้ก็ยังสามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป

กระโจมที่พักอาศัยของชนเผ่ามองโกล

จักรวรรดิมองโกลมีอาณาเขตกว้างขวางมากที่สุดในประวัติศาสตร์โลก

ปี พ.ศ. 1770 (ค.ศ. 1227) เจงกิสข่านได้นำพากองกำลังของจักรวรรดิมองโกลแผ่ขยายพื้นที่ออกไปจนครอบคลุม 13 ประเทศในทวีปเอเชีย ซึ่งแบ่งตามอนุภูมิภาค ได้แก่ อนุภูมิภาคเอเชียเหนือ คือ ประเทศรัสเซีย (ยุโรปตะวันออก) ในอนุภูมิภาคเอเชียกลาง คือ ประเทศคาซัคสถาน เติร์กเมนิสถาน อุซเบกิสถาน คีร์กิสถาน และทาจิกิสถาน ในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออก คือ ประเทศจีน มองโกเลีย และเกาหลีเหนือ ในอนุภูมิภาคเอเชียใต้ คือ ประเทศอินเดีย และปากีสถาน และในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันตกเฉียงใต้ คือ ประเทศอิหร่าน (ตะวันออกกลาง) และอัฟกานิสถาน ในปีเดียวกันนั้นเองเจงกิสข่านก็ได้เสียชีวิตลงด้วยอาการประชวรระหว่างเดินทัพ รวมพระชนมายุ 65 พรรษา

ต่อมาในปี พ.ศ. 1803 (ค.ศ. 1260) กุบไลข่านได้ดำรงตำแหน่งผู้นำจักรวรรดิมองโกลต่อจากพระเชษฐาและได้สถาปนาราชวงศ์หยวน **(Yuan Dynasty)** แปลว่าแรกเริ่มหรือต้นกำเนิด ขึ้นปกครองอาณาจักรจีน และตั้งตนเป็นจักรพรรดิของจีน ใน พ.ศ. 1814 (ค.ศ. 1271) ทรงพระนามในภายหลังว่า หยวนซื่อจู่ เป็นอันว่าอาณาจักรจีนได้จักรพรรดิองค์ใหม่ที่เป็นชาวต่างชาติองค์แรกในประวัติศาสตร์

ในรัชสมัยของจักรพรรดิหยวนซื่อจู่นั้น ถือเป็นยุคที่มีอาณาเขตการปกครองกว้างขวางที่สุดในประวัติศาสตร์จีนเลยก็ว่าได้ ดังจะเห็นได้จากแผนที่ในสมัยนั้น ซึ่งได้เพิ่มเติมมาจากสมัยจักรวรรดิมองโกลของพระเชษฐาอีก 5 ประเทศ คือ โปแลนด์ เบลารุส พม่า ลาว และเวียดนาม กล่าวคือ อาณาบริเวณในการครอบครองของราชวงศ์หยวน (จักรวรรดิมองโกล) จะครอบคลุมคาบเกี่ยวกันระหว่าง 2 ทวีปใหญ่ๆ คือ ทวีปยุโรป และทวีปเอเชีย รวมทั้งสิ้น 28 ประเทศ

สำหรับปัญหาเขตแดนระหว่างจีนกับมองโกเลียได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่โบราณกาลแล้ว โดยตั้งแต่ยุคของเจงกิสข่านที่เริ่มสร้างกองทัพอันเกรียงไกรเป็นต้นมา กองทัพมองโกลได้แผ่ขยายอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล (ซึ่งครอบคลุมพื้นที่จีนตอนบนในปัจจุบัน) จนเกิดเป็นศึกสามเส้า เพื่อแย่งดินแดนทางภาคเหนือกันอย่างดุเดือดระหว่างจักรวรรดิมองโกล อาณาจักรซีเซี่ย และอาณาจักรจิน แต่ด้วยความอ่อนแอของราชสำนัก

ภาพวาดเหมือนของเจงกิสข่าน

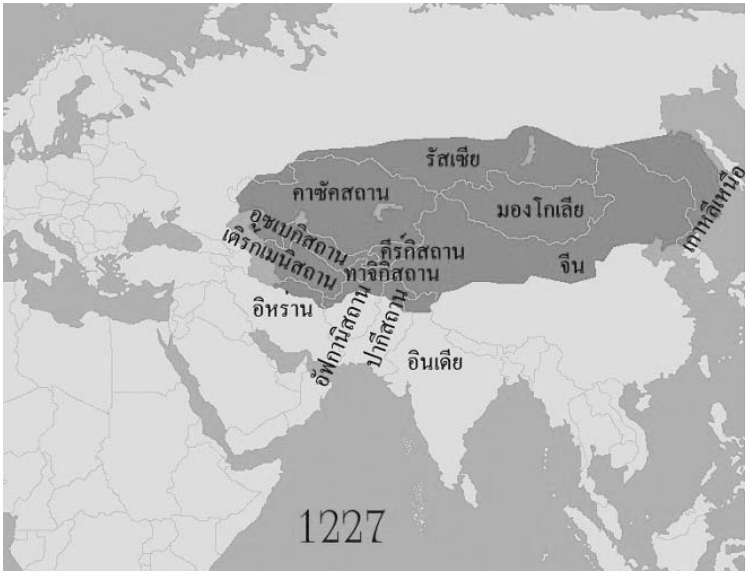

อาณาเขตจักรวรรดิมองโกลในยุคของเจงกิสข่าน

ภาพวาดเหมือนของกุบไลข่าน

อาณาเขตจักรวรรดิมองโกลที่กว้างใหญ่ไพศาลที่สุด

กองทัพมองโกลที่เหี้ยมหาญฆ่าฟันศัตรู

แผนที่การแบ่งเขตปกครองของจักรวรรดิมองโกลออกเป็น 4 อาณาจักร

ซ่งใต้ ทำให้ชาวฮั่นไม่สามารถขยับขยายอาณาจักรของตนให้กว้างขวางได้แต่อย่างใด ด้วยความแข็งแกร่งของจักรวรรดิมองโกลทำให้กลืนอาณาจักรซีเซี่ยไปรวมกับตน กองทัพมองโกลอันเหี้ยมหาญก็หันมาสู้รบกับอาณาจักรจินที่อาจถือว่าเป็นรัฐกันชนที่ป้องกันอาณาจักรซ่งใต้จากการคุกคามของมองโกล

ภายใต้สภาวะสามเส้าดังกล่าว ราชสำนักซ่งกลับหันไปจับมือกับมองโกลเพื่อจัดการกับจิน ผลสุดท้ายแม้จะกำจัดอาณาจักรจินได้สำเร็จ แต่ซ่งใต้กลับไม่อาจยึดคืนดินแดนที่เคยเป็นของตนกลับมาได้ ทั้งความร่วมมือกับมองโกลยังแสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอของกองทัพซ่งใต้ให้เป็นที่ประจักษ์อีกด้วย

หลังจากสิ้นรัฐกันชนอย่างจินลง อาณาจักรมองโกลกับซ่งก็เกิดกรณีพิพาททางพรมแดนอยู่เสมอๆ โดยในปี พ.ศ. 1821 (ค.ศ. 1278) กองทัพมองโกลยกทัพข้ามแม่น้ำแยงซีเกียงลงมาประชิดราชธานี ฮ่องเต้อาณาจักรซ่งในขณะนั้นได้ตัดสินใจยอมจำนนต่อกองทัพมองโกล ทว่ายังมีขุนนางบางส่วนที่ยังมีจิตใจคิดสู้ถอนทัพลงไปทางใต้ แต่อย่างไรก็ตามในเดือน 12 (ทางจันทรคติ) ของปีเดียวกัน กองทัพของขุนนางเหล่านี้ก็ต้องพ่ายให้แก่กองทัพมองโกลอันแข็งแกร่ง และถือว่าจักรวรรดิมองโกลได้ครอบครองดินแดนของจีนทั้งหมดในปี พ.ศ. 1825 (ค.ศ. 1282)

หลังจากที่กุบไลข่านสิ้นพระชนม์ลงในปี พ.ศ. 1837 (ค.ศ. 1294) อาณาบริเวณของจักรวรรดิมองโกล (ราชวงศ์หยวน) ก็ได้แยกออกเป็น 4 อาณาจักรคือ **Golden Horde, Chagatai Khanate, Ilkhanate** และ **Yuan Dynasty**

ซึ่งในภายหลังถูกรวบรวมกลับเข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้การควบคุมของจักรวรรดิมองโกล (ราชวงศ์หยวน) อีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 1847 (ค.ศ. 1304) ซึ่งเป็นยุคสมัยแห่งการปกครองของจักรพรรดิหยวนเฉิงจง ซึ่งครองราชย์ต่อจากจักรพรรดิหยวนซื่อจู่ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์หยวน

กล่าวคือ พอสิ้นยุคของจักรพรรดิหยวนซื่อจู่ ก็ไม่มีกษัตริย์มองโกลพระองค์ใดโดดเด่นเสมอเหมือนพระองค์อีก กษัตริย์องค์ต่อๆ มาที่ครองราชย์หลังจากพระองค์นั้น ล้วนแล้วแต่ได้ครอบครองบัลลังก์

อันเนื่องมาจากการใช้อำนาจเข้าแย่งชิงกันโดยทั้งสิ้น จวบจนถึงในสมัยของกษัตริย์หยวนฮุ้ยจงกษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์หยวน โดยการนำของจูหยวนจาง ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์หมิง ราชวงศ์หยวนของชาวมองโกลจึงถึงกาลล่มสลายในปี พ.ศ. 1911 (ค.ศ. 1368) สิ้นสุดอำนาจการปกครองเหนือชาวฮั่น

2.2 การประกาศเอกราชของประเทศมองโกเลีย

จากที่ได้กล่าวเท้าความถึงจักรวรรดิมองโกลในข้างต้นนั้น เมื่อสิ้นราชวงศ์หยวน ถือว่าเป็นจุดจบยุคมองโกลอย่างแท้จริง เพราะชาวมองโกลต้องกลับไปดำรงชีวิตเช่นเดิม อาศัยทุ่งหญ้าอันกว้างใหญ่เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ หลับนอนภายใต้กระโจมตามวิถีมองโกล และที่สำคัญคือการที่ต้องตกเป็นเบี้ยล่างภายใต้การปกครองของชาวจีน โดยเฉพาะในช่วงที่ชาวมองโกลถูกควบรวมอยู่ในการปกครองของราชสำนักชิง (พ.ศ. 2179-2454)

ในสมัยราชวงศ์ชิง อาณาจักรมองโกลได้รับสถานภาพพิเศษ ถูกจัดอยู่ในประเภท “หัวเมืองชั้นนอก” โดยทางการจีนมีการวางกฎระเบียบเข้มงวดในการข้ามพรมแดนตามป้อมที่กำหนดไว้ ยามประจำป้อมจะทำหน้าที่บันทึกการเดินทางเข้าออกของชาวมองโกลทุกคน และมีคำสั่งอย่างเด็ดขาดว่า “ทุกคนที่หลบหนีเข้าออกพรมแดนจีน-มองโกเลียจะต้องถูกจับกุม” บริเวณชายแดนจีนกับมองโกเลียถูกห้ามมิให้มีการค้าขายเป็นเวลานาน ต่อมาในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 18 ราชวงศ์ชิงจึงได้อนุญาตให้ทำการค้าบริเวณชายแดนได้ 3 แห่ง คือ ที่ตำบลคาลกัน ฮูโฮโต๋ และโดเลนเนอร์ แต่ก็เข้มงวดกวดขันการค้าบริเวณชายแดนเหล่านี้ โดยการจำกัดจำนวนพ่อค้าที่ได้รับอนุญาต ระยะเวลาในการพักอาศัย เป็นต้น

มองโกเลียตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนมาโดยตลอด จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2454 (ค.ศ. 1911) การเมืองจีนเกิดการโค่นล้มอำนาจการปกครองของราชวงศ์ชิง โดยการนำของ ดร. ซุนยัตเซ็น หัวหน้าพรรคก๊กมินตั๋ง เป็นผลทำให้จีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย สาเหตุที่ก่อให้เกิดการโค่นล้มอำนาจครั้งนี้เกิดจากความเสื่อมโทรมของสภาพสังคมจีน จักรพรรดิแมนจูไม่มีอำนาจและกำลังพอ

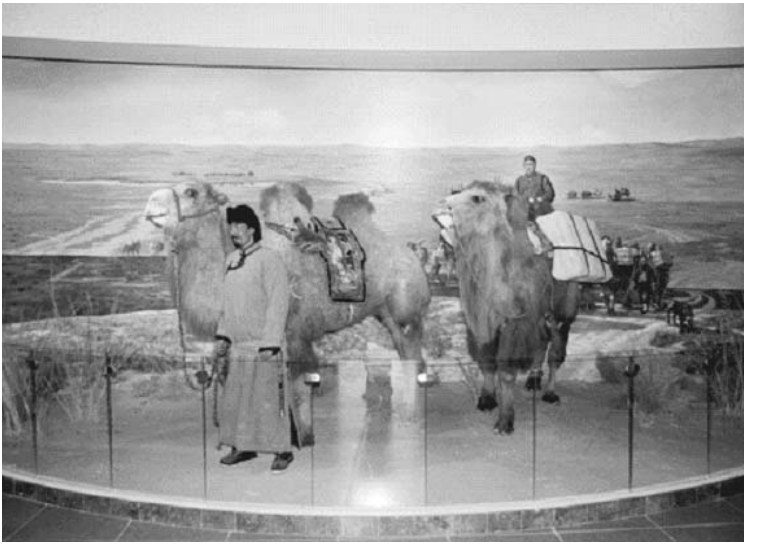

การเดินทางค้าขายของชาวมองโกล จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อี่หลินอี้ เมืองเอ้อร์เหลียน เขตปกครองตนเองมองโกเลียใน สาธารณรัฐประชาชนจีน

แผนที่แสดงประเทศจีนก่อนที่ประเทศมองโกเลียจะประกาศเอกราช

ที่จะปกครองประเทศได้ ตลอดระยะเวลาปกครองมีแต่การแย่งชิงอำนาจในหมู่ผู้นำราชวงศ์ ด้วยเหตุนี้ราษฎรส่วนมากจึงตกอยู่ในสภาพยากจน ชาวไร่ชาวนาถูกขูดรีดภาษีอย่างหนัก ถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าของที่ดิน ชาวต่างชาติเข้ามากอบโกยผลประโยชน์ แผ่นดินจีนถูกคุกคามจากต่างชาติ โดยเฉพาะชาติมหาอำนาจตะวันตกและญี่ปุ่น ถึงแม้จีนจะทำสงครามต่อต้านการรุกรานของกองกำลังต่างชาติแต่ก็เป็นผู้พ่ายแพ้มาโดยตลอด

โดยในระหว่างนี้ ชาวมองโกลที่มีความรักชาติได้เริ่มรวมตัวกันอย่างเงียบๆ เพื่อรอคอยโอกาสประกาศอิสรภาพจากจีน ซึ่งการดำเนินการนี้มองโกลจะทำเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องได้รับแรงสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ นั่นคือ รัสเซียที่อยู่ทางตอนเหนือของมองโกเลีย

จากสภาวการณ์ล่มสลายของราชวงศ์ชิงในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2454 (ค.ศ. 1911) คณะเจ้าและพระลามะที่ถือว่าเป็นผู้นำในการยึดอำนาจได้ประกาศโค่นล้มอำนาจปกครองของราชวงศ์ชิง และแจกจ่ายเอกสารโฆษณาความว่า “ตั้งแต่แรกสถาปนาอาณาจักรมองโกเลียของเราแล้ว เราเป็นรัฐที่แยกออกมาต่างหากด้วยเหตุนี้ และด้วยหลักกฎหมายตั้งแต่ครั้งโบราณกาล มองโกเลียจึงขอประกาศเอกราช” ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นเกษตรกรเป็นอย่างมาก ต่อมาได้เกิดการสู้รบระหว่างกองทัพมองโกลและกองทัพจีน จึงทำให้รัสเซียเข้ามามีบทบาทในการเจรจา

ผลของการเจรจาทั้งสองฝ่ายได้มีการลงนามเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2456 (ค.ศ. 1913) โดยรัฐบาลทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า รัสเซียจะยอมรับอำนาจอธิปไตยของจีนเหนือมองโกเลียนอก (คืออาณาเขตประเทศมองโกเลียในปัจจุบัน) และจีนก็รับรองอำนาจการปกครองตนเองของมองโกเลียนอกด้วยเช่นกัน

ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2456 (ค.ศ. 1913) มีการลงนามในสนธิสัญญาเบื้องต้นว่าด้วยเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างทหารจีนกับทหารมองโกเลียในเขตเมืองอัลไตและเมืองกอบโด ซึ่งกำหนดเป็นเส้นเขตแดนชั่วคราวที่ตัดทาบไปตามแนวสันปันน้ำของเทือกเขาอัลไต

ในวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2458 (ค.ศ. 1915) ได้มีการลงนามในสัญญาข้อตกลงระหว่างมองโกเลีย-รัสเซีย-จีน ที่เมืองเกียกต้า สัญญาฉบับนี้ทำให้ความเป็นเอกราชทางการเมืองของมองโกเลียที่ดำเนินมากว่า

4 ปี ต้องสิ้นสุดลง และแบ่งแยกมองโกเลียในและมองโกเลียนอกออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยรับรองว่า มองโกเลียนอกเป็นรัฐที่มีสิทธิในการปกครองตนเอง แต่ต้องอยู่ภายใต้การอารักขาของจีน

หลังจากการลงนามสัญญาฉบับนี้ ในช่วงแรกทางการจีนพยายามทุกวิถีทางทั้งทางการทูตและการทหาร เพื่อทำลายล้างอำนาจปกครองตนเองของมองโกเลีย ประกอบกับต้องเผชิญหน้ากับการรุกรานของกองทัพญี่ปุ่นที่หลอกหลวงว่าจะสนับสนุนอำนาจปกครองตนเองของชาวมองโกล

ด้วยปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ได้เป็นแรงส่งเสริมให้กลุ่มปฏิวัติในมองโกลลุกฮือขึ้นมา อีกทั้งได้รับผลสะเทือนของการปฏิวัติสังคมนิยมในรัสเซีย (ซึ่งต่อมาคือสหภาพโซเวียตหรือเรียกสั้นๆ ว่าโซเวียต) จึงได้ก่อตั้งพรรคประชาชนมองโกเลียในปี พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1920) เพื่อต่อต้านการโจมตีของกองทหารต่างชาติ โดยได้รับกองกำลังสนับสนุนจากโซเวียต

หลังจากเปิดฉากต่อสู้กัน กองทัพมองโกลประสบชัยชนะหลายครั้งภายใต้การช่วยเหลือของโซเวียต และปลดแอกเมืองอูรกา (ปัจจุบันคือกรุงอูลันบาตอร์) เป็นผลสำเร็จในวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1921) และจัดตั้งรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลียขึ้นโดยการยึดอำนาจจากชนชั้นศักดินาเก่า

ในคำประกาศเอกราชของมองโกเลียเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2464 รัฐบาลประชาชนมองโกเลียได้ประกาศว่า “มองโกเลียไม่ประสงค์จะทำการท้าทายต่อจีน และไม่ต้องการจะทำสงครามกับจีน เช่นเดียวกับการที่ไม่ต้องการรับรองให้จีนเข้ามามีอำนาจอธิปไตยในมองโกเลีย”

ทั้งนี้ รัฐบาลจีนในขณะนั้นได้แถลงการณ์ถึงปัญหาการพยายามนำมองโกเลียกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของจีนตลอดมา จนเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สถานภาพของมองโกเลียเป็นหนึ่งในหลายเรื่องที่กลุ่มผู้นำพันธมิตร (สหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ) หยิบยกขึ้นมาอภิปรายกันในที่ประชุมที่ยัลต้า แหลมไครเมีย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) ภายใต้ข้อเสนอของโซเวียต โดยให้คงสถานะเดิมของมองโกเลียไว้ คือ การรับรองเอกราชสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย

แผนที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน

อาณาเขตที่จีนสูญเสียไปภายหลังการปฏิวัติในปี พ.ศ. 2454 (ค.ศ. 1911) โดยอาณาเขตมองโกเลียเป็นพื้นที่ที่สูญเสียมากที่สุด

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488 (ค.ศ.1945) รัฐบาลจีนและรัฐบาลโซเวียตทำบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาเอกราชมองโกเลีย ซึ่งผู้แทนจีนจำใจต้องประกาศรับรองเอกราชสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลียอย่างเป็นทางการตามเขตแดนที่มีอยู่ในขณะนั้น โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องมีการลงประชามติ และผลปรากฏว่า ประชาชนชาวมองโกลได้แสดงความปรารถนาที่จะดำรงไว้ซึ่งเอกราชของมองโกเลีย ทำให้รัฐบาลจีนพรรคก๊กหมินตั๋ง (กว๋อหมินต่าง) ต้องยอมรับเอกราชของมองโกเลียในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2489 (ค.ศ. 1946) และสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในเวลาต่อมา

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2492 (ค.ศ. 1949) จีนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญ พรรคคอมมิวนิสต์จีนทำการปฏิวัติอำนาจของพรรคก๊กหมินตั๋ง เหมาเจ๋อตง ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ประกาศก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2492 (ค.ศ. 1949) และรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลียได้ส่งสาส์นแสดงความยินดีไปยังรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่กรุงปักกิ่งใจความว่า “การประกาศสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน และการประกาศตั้งรัฐบาลกลางของประชาชนจีน ได้เปิดศักราชใหม่แห่งความสัมพันธ์ฉันเพื่อนบ้านที่ดีระหว่างประชาชนของประเทศของเราทั้งสอง” ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์อย่างฉันมิตรระหว่างรัฐเอกราชทั้งสอง

3. ปัญหาและกรณีพิพาทที่สำคัญ

3.1 ต้านเชื้อชาติ

หลังจากที่กุบไลข่าน ผู้นำของมองโกลยกกำลังเข้าพิชิตอาณาจักรต่างๆ ของจีนได้แล้วก็ได้สถาปนาราชวงศ์หยวนขึ้นในปี พ.ศ. 1814 (ค.ศ. 1271) และได้ย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่ต้าตู (กรุงปักกิ่งในปัจจุบัน) โดยยกให้เป็นเมืองหลวงทางตอนเหนือ เนื่องจากจำนวนชาวฮั่นมีอยู่อย่างมหาศาลในจีน จึงได้มีการแบ่งชนชั้นการปกครองเพื่อปกครองและป้องกันการต่อต้านจากชาวฮั่น มีการแบ่งพลเมืองในอาณาจักรหยวนภายใต้การปกครองของมองโกลออกเป็น 4 ชั้นด้วยกัน โดยชาวมองโกลถือ

แสดงการแต่งกายประจำชาติมองโกเลีย

เป็นพลเมืองชั้นหนึ่ง ชนชั้นนี้ไม่ต้องเสียภาษีและไม่ต้องทำงานแรงงาน และห้ามไม่ให้มีปฏิสัมพันธ์สนิทสนมกับชาวจีน ซึ่งได้สร้างความอัปยศและเจ็บแค้นแก่ชาวจีนเป็นอย่างยิ่ง พลเมืองชั้นสองคือ ชาวต่างชาติที่เคยร่วมมือรับใช้และติดตามมองโกลมา ชาวต่างชาติพวกนี้ถูกเรียกว่า เซ่อมู่ ได้สิทธิ์ไม่ต้องเสียภาษีและมีอภิสิทธิ์เหนือชาวจีนด้วยเช่นกัน พลเมืองชั้นสามคือ ชาวฮั่นทางเหนือ ชนชั้นนี้ต้องทำงานหนักและต้องเสียภาษีเลี้ยงดูชาวมองโกลและชาวต่างชาติด้วย พลเมืองชั้นสี่ อยู่ในฐานะต่ำสุดและมีจำนวนมากที่สุดคือ ชาวฮั่นทางภาคใต้ ชาวจีนพวกนี้ต้องเสียภาษีคิดเป็นเงินร้อยละ 80 ของรายได้จากภาษีทั้งหมดของรัฐบาลหยวน ชาวจีนภาคใต้เหล่านี้ยังคงจงรักภักดีต่อราชวงศ์ซ่ง จึงไม่เคยเป็นที่เชื่อถือหรือไว้วางใจของมองโกล

แม้ว่ามองโกลจะพยายามปรับตัวจากความเป็นนักรบเร่ร่อนมาเป็นชาวเมืองแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถเข้ากับชาวฮั่นได้ ชาวมองโกลและชาวฮั่นมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ช่องว่างของความต่างระหว่างมองโกลกับชาวจีนยิ่งกว้างออกไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป

หลังจากรัชสมัยของกุบไลข่านหรือซื่อจู่ จักรพรรดิองค์แรกของราชวงศ์หยวนแล้ว จักรพรรดิองค์ต่อๆ มาที่สืบต่อกุบไลข่านแทบจะไม่มีคนไหนที่มีความสามารถทัดเทียมกุบไลข่านเลย บรรดาชนชั้นปกครองต่างก็เริ่มใช้ชีวิตอย่างฟุ้งเฟ้อ ใฝ่หาแต่ความสะดวกสบาย เกิดการแก่งแย่งช่วงชิงอำนาจภายในอย่างรุนแรง นอกจากจักรพรรดิเฉินจงจักรพรรดิองค์ที่สองของราชวงศ์ ที่พอจะรักษาผลงานของกุบไลข่านไว้ได้บ้าง ในระยะเวลาเพียง 25 ปีหลังจากจักรพรรดิเฉินจงสิ้นพระชนม์ ราชวงศ์หยวนมีจักรพรรดิถึง 8 พระองค์ แสดงให้เห็นว่ามีการแย่งชิงอำนาจกันอย่างหนักหน่วง โดยบางพระองค์ครองราชย์ได้เพียงปีเดียว

เนื่องจากในยุคราชวงศ์หยวนภายใต้การปกครองของชาวมองโกล จักรพรรดิแต่ละพระองค์ต่างใช้ชีวิตที่หรูหราฟุ่มเฟือย ใฝ่หาแต่ความสำเริงสำราญ ประชาชนถูกรีดภาษีอย่างไร้ปรานี โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวฮั่นที่โดนกดขี่อย่างหนัก ทำให้ชาวฮั่นเริ่มที่จะใช้วิธีการต่างๆ ในการตอบโต้การปกครองที่โหดเหี้ยมนี้

ปี พ.ศ. 1886 (ค.ศ. 1343) เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ ราชสำนักหยวน

ได้ส่งทหาร 20,000 นาย เข้าบังคับเกณฑ์แรงงานชาวฮั่นเป็นจำนวนถึง 150,000 คน ไปขุดดินเพื่อซ่อมเขื่อนที่พัง ยิ่งไปกว่านั้นขุนนางที่มีหน้าที่ควบคุมการซ่อมเขื่อนยังฉกฉวยโอกาสโกงกินค่าอาหารของแรงงาน ทำให้ชาวฮั่นที่ถูกเกณฑ์มาต้องทนหิวทนหนาว จนเกิดเป็นความเจ็บแค้นต่อราชสำนัก ในเวลานั้นเองหลิวฝูทงได้อาศัยลัทธิดอกบัวขาว ส่งสาวกไปปล่อยข่าวลือว่า “เมื่อใดที่มนุษย์หินตาเดียวปรากฏ จะมีการพลิกฟ้าผลัดแผ่นดิน” หลังจากนั้นก็ส่งคนไปทำรูปปั้นหินมนุษย์ตาเดียวแล้วนำไปฝังไว้บริเวณที่มีการขุดลอกแม่น้ำ ต่อมามีชาวบ้านขุดดินพบรูปปั้นดังกล่าว ส่งผลให้ชาวฮั่นลุกฮือจับอาวุธต่อต้านมองโกลและเกิดการลุกลามไปอย่างรวดเร็ว

เมื่อได้โอกาสเหมาะหลิวฝูทงและหานซันถง ซึ่งถือเป็นผู้นำลัทธิดอกบัวขาวได้นำพาชาวบ้านจัดตั้งเป็นกองทัพขึ้น เนื่องจากชาวบ้านที่รวมตัวกันนี้ต่างโพกผ้าสีแดงบนศีรษะ จึงได้รับการเรียกขานว่า “กองทัพโพกผ้าแดง” อย่างไรก็ดี ในการเริ่มต้นก่อตั้งกำลังรบโพกผ้าแดง ปรากฏว่าความลับรั่วไหล ทางการจึงสั่งให้ทหารเข้าจู่โจมจับหานซันถงสังหารทิ้ง ในขณะที่หลิวฝูทงสามารถฝ่าวงล้อมหนีออกไปได้

หลังจากที่หลิวฝูทงหนีรอดออกไปได้ ก็ได้ทำการรวบรวมกองกำลังขึ้นอีกครั้ง แล้วทำการบุกตีเมืองต่างๆ และไม่ว่าจะไปบุกยึดที่ใดก็จะมีการแจกจ่ายเงินให้กับผู้ยากไร้ จนทำให้มีกองกำลังเพิ่มขึ้นเรือนแสนในเวลาไม่นาน ในปี พ.ศ. 1898 (ค.ศ. 1355) หลิวฝูทงสามารถยึดเมืองป๋อโจวได้ จึงได้สถาปนาหานหลินเอ๋อ บุตรชายของหานซันถงขึ้นเป็นเสี่ยวหมิงหวัง หรือกษัตริย์หมิงองค์เล็ก ในปีเดียวกันนี้ ราชวงศ์หยวนยังคงดิ้นรนด้วยการให้ตำแหน่งกับเจ้าของที่ดินและบรรดาเศรษฐีชาวฮั่นที่สามารถระดมกำลังคนเพื่อทำศึกได้

ในปี พ.ศ. 1900 (ค.ศ. 1357) กองทัพของหลิวฝูทงได้แบ่งกำลังออกเป็น 3 สาย โดยบุกไปทางตะวันออก ทางเหนือ และเส้นทางสายกลาง การแยกย้ายทำศึกนี้เองทำให้ต้องสูญเสียดินแดนที่ยึดมาได้กลับไปใหม่หลายครั้งหลายครา และในปี พ.ศ. 1905 (ค.ศ. 1362) หลิวฝูทงได้เสียชีวิตลงในระหว่างสู้รบ ทำให้กองทัพโพกผ้าแดงเสื่อมสลายลง ประจวบกับช่วงเวลาที่อีกกองกำลังทางใต้ที่นำโดยจูหยวนจางกำลังขยายตัวอย่าง

รวดเร็วได้เข้ามาช่วยเสี่ยวหมิงหวัง และเชิญเสี่ยวหมิงหวังที่กองทัพโพกผ้าแดงตั้งเป็นกษัตริย์มาอยู่ด้วย ทำให้ชาวฮั่นทั้งหลายเชื่อถือในความชอบธรรมของกองทัพนี้มากกว่ากองกำลังอื่นๆ จนสุดท้ายสามารถเอาชนะกองกำลังขุนศึกอื่นๆ ไปได้

จูหยวนจางผู้นี้เกิดในครอบครัวที่แร้นแค้น เป็นนักการเมืองและนักการทหารที่มีสติปัญญาความสามารถเหนือกว่าผู้นำกองกำลังทั้งหลายที่ต่อต้านมองโกลในยุคนั้น สามารถนำทัพใหญ่ขับไล่พวกมองโกลออกไปจากแผ่นดินจีนได้ อาจมีบ้างที่ตกค้างโดยดำรงชีวิตสืบต่อกันมาในพื้นที่จงหยวน อยู่ในฐานะชาติส่วนน้อยไม่ใช่ฐานะผู้พิชิตเช่นเดิม และจูหยวนจางยังได้สถาปนาตนเองเป็นปฐมจักรพรรดิราชวงศ์หมิงด้วย ถือเป็นการอวสานของราชวงศ์หยวนที่เกรียงไกร

ช่วงปลายราชวงศ์หมิง เกิดการจลาจลและการเมืองภายในไร้เสถียรภาพ ชาวแมนจูจึงนำกำลังเข้าบุกยึดปักกิ่ง และได้สถาปนาราชวงศ์ชิงเป็นลำดับต่อมา รัฐบาลแมนจูได้ห้ามไม่ให้ชาวมองโกลมีปฏิสัมพันธ์กับชาวฮั่นและรัสเซีย เพื่อยับยั้งการรวมมองโกลที่แตกกระจายก่อนหน้านี้ ในศตวรรษที่ 17 หลังจากที่รัสเซียเริ่มอพยพคนไปยังไซบีเรียและตะวันออกไกล มองโกลและรัสเซียจึงเริ่มเป็นมิตรกัน ปฏิสัมพันธ์ของรัสเซียกับมองโกล หลักใหญ่สำคัญก็เพื่อการแลกเปลี่ยนทางการค้าและวัฒนธรรม โดยในขณะนั้นรัสเซียยังไม่ได้ทุ่มกำลังมายังตะวันออกไกลอย่างเต็มที่ จึงไม่สามารถช่วยมองโกลต่อต้านการรุกรานจากแมนจูได้ เพราะการปกครองที่ชาวแมนจูมีต่อชาวมองโกลเข้มงวดมาก จึงทำให้ชาวมองโกลมักจะหลบหนีเข้ารัสเซีย และส่วนใหญ่ก็ได้รับการปฏิบัติเป็นอย่างดีจนได้รับสัญชาติรัสเซีย

และในสมัยราชวงศ์ชิงนี้ ชาวฮั่นค่อยๆ เริ่มอพยพเข้าไปอยู่ในพื้นที่ของมองโกล จนเกิดปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินระหว่างชาวฮั่นกับชาวมองโกล ชาวฮั่นเป็นผู้บุกเบิกพื้นที่รกร้างว่างเปล่าและเพาะปลูก ชาวมองโกลใช้พื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ ระหว่างชนชั้นขูดรีดและผู้ถูกขูดรีดของชาวฮั่นและมองโกลกลายเป็นความขัดแย้งสำคัญของมองโกเลีย กล่าวคือ ประการแรก ชาวฮั่นจากผู้ใช้ที่ดินกลายเป็นผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ชาวมองโกลจากผู้ถือครองที่ดินกลายเป็นผู้ถูกช่วงชิงที่ดิน ประการที่ 2

ชาวมองโกลต้องจ่ายภาษีที่นาและภาษีต่างๆ เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวฮั่นเปลี่ยนท่าทีไม่ยอมรับเงื่อนไขต่างๆ ของชาวมองโกล การต่อสู้เพื่อต่อต้านการบุกเบิกพื้นที่ของมองโกเลียในเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งของชนชาติ หลังจากราชสำนักชิงมีนโยบายบุกเบิกพื้นที่มองโกล ในความเป็นจริงแล้วนโยบายนี้กลายเป็นการช่วงชิงพื้นที่ของชาวมองโกล ทำให้พื้นที่การดำรงชีวิตของชาวมองโกลค่อยๆ เล็กลง ชาวมองโกลส่วนหนึ่งจึงอพยพขึ้นเหนือเพื่อหาพื้นที่เลี้ยงสัตว์แห่งใหม่ แต่ชาวมองโกลอีกจำนวนหนึ่งยังคงอาศัยอยู่ที่เดิม โดยใช้ชีวิตด้วยการเลี้ยงสัตว์และทำการเกษตร และอีกส่วนหนึ่งจำต้องขายพื้นที่เพาะปลูกของตนกลายเป็นคนพเนจรไร้ที่อยู่อาศัย

นอกจากนี้พ่อค้าชาวฮั่นร่วมมือกับขุนนางแมนจูควบคุมการค้าขายของมองโกล และร่วมมือกันขูดรีดชาวมองโกล ปี พ.ศ. 2448 (ค.ศ. 1905) ผลกระทบจากการปฏิวัติของรัสเซีย ทำให้ประชาชนที่เลี้ยงสัตว์เริ่มต่อต้านราชสำนัก ปี พ.ศ. 2454 (ค.ศ 1911) การเมืองในจีนเกิดความระส่ำระสาย มองโกเลียจึงถือโอกาสนี้ปลุกระดมประชาชนให้ก่อการปฏิวัติ โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัสเซีย การก่อการปฏิวัติครั้งนี้มองโกเลียสามารถแยกตัวจากการปกครองของจีนได้สำเร็จ ต่อมาได้กลายเป็น “เขตปกครองตนเอง” และในปี พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1921) ได้ประกาศตัวเป็นเอกราชจากจีน ปี พ.ศ. 2467 (ค.ศ. 1924) ก็ได้สถาปนาประเทศเป็น “สาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย” และยังคงได้รับการสนับสนุนจากโซเวียตมาโดยตลอด

ตั้งแต่มองโกเลียแยกตัวออกจากจีนได้สำเร็จจากการช่วยเหลือของรัสเซีย โดยแบ่งแยกเป็นมองโกเลียนอก (ประเทศมองโกเลีย) และมองโกเลียใน (หนึ่งในเขตปกครองตนเองของจีน) ทำให้ทั้ง 2 ประเทศเป็นมิตรกันอย่างแนบแน่น และทำให้มองโกเลียนอกตกอยู่ภายใต้การคุ้มครองและอิทธิพลของรัสเซียในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ปัญหาระหว่างจีนและมองโกเลียหลังจากนี้จึงขึ้นอยู่กับท่าทีของจีนและรัสเซีย

3.2 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

หลังจากราชวงศ์หยวนล่มสลาย ชาวมองโกลส่วนใหญ่ก็ถูกกองทัพจีนกวาดต้อนให้กลับไปดำรงชีวิตยังถิ่นฐานเดิม ในสมัยราชวงศ์ชิง มองโกเลียถูกยึดครองและพื้นที่ที่ถูกยึดไปได้เสริมให้จีนในสมัยนั้นกลายเป็นประเทศที่มีเนื้อที่กว้างใหญ่ที่สุดในโลก มองโกเลียตกอยู่ภายใต้การยึดครองจากจีนมาตลอด ปี พ.ศ. 2454 (ค.ศ. 1911) สถานการณ์ทางการเมืองของจีนเต็มไปด้วยความระส่ำระสาย มองโกเลียจึงใช้โอกาสนี้ในการเริ่มขบวนการกู้ชาติ มิตรสนิทของขบวนการกู้ชาติชาวมองโกลในขณะนั้นคือ รัสเซีย ซึ่งอยู่ติดกับมองโกเลียทางตอนเหนือ ภายใต้การช่วยเหลือของรัสเซีย ได้อาศัยความเปราะบางทางการเมืองของจีนในขณะนั้นมาเป็นประโยชน์ต่อการขบวนการกู้ชาติได้อย่างค่อนข้างประสบผล มองโกเลียจึงสามารถแยกตัวออกจากการปกครองของจีนสมัยราชวงศ์ชิง ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2454 (ค.ศ. 1911)

ต่อมาหลังจากราชวงศ์ชิงล่มสลาย และอำนาจทางการเมืองของจีนเปลี่ยนจาก ดร. ซุนยัตเซ็นมาอยู่ในมือของหยวนซื่อไข่ จีนและรัสเซียมีการเจรจากัน โดยรัสเซียยอมถอยให้จีน ยอมรับว่ามองโกเลียเป็นดินแดนของจีน แต่มีเงื่อนไขว่ามองโกเลียจะต้องเป็น “เขตปกครองตนเอง” นั่นก็หมายความว่า มองโกเลียยังเป็นของจีนโดยในนามอยู่ แต่ในความเป็นจริงแล้วการเมืองภายในและการทูตของมองโกเลียยังคงอยู่ในมือของรัสเซีย

ปี พ.ศ. 2462 (ค.ศ. 1919) ภายหลังการปฏิวัติใหญ่ในรัสเซีย หรือที่ต่อมาเรียกว่าสหภาพโซเวียตนั้น มองโกเลียถูกคุกคามจากกองทัพแดงโซเวียตนี้ด้วย กองกำลังของรัฐบาลจีนใช้โอกาสนี้บุกเข้าทำลายอำนาจปกครองตนเองของมองโกเลียมองโกเลียจึงกลับมาอยู่ภายใต้อำนาจจีนอีกครั้ง ปี พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1921) ภายในจีนเกิดความวุ่นวายอย่างหนัก กองทัพแดงโซเวียตได้บุกเข้ามาในมองโกเลีย ต่อมาจากการสนับสนุนของกองทัพแดง มองโกเลียได้ก่อตั้งรัฐบาลใหม่ที่มีความใกล้ชิดกับโซเวียตขึ้น และมองโกลได้ประกาศตัวเป็นประเทศเอกราช ปี พ.ศ. 2467 (ค.ศ. 1924) มองโกเลียประกาศสถาปนาประเทศเป็น “สาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย” มีระบบการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมตามโซเวียต ถือ

เป็นประเทศสังคมนิยมอันดับที่ 2 ของโลก และยังคงได้รับความช่วยเหลือจากโซเวียตต่อไป

ตั้งแต่มองโกเลียประกาศตนเป็นเอกราชจนถึงการสถาปนาประเทศเป็น “สาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย” จีนไม่เคยให้การยอมรับการกระทำนี้ จนมาปี พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) จีนได้ขอยืมมือกองทัพโซเวียตให้มาช่วยรบกับกองทัพญี่ปุ่นที่บุกเข้ามาในจีน แต่โซเวียตมีเงื่อนไขสำหรับการสู้รบครั้งนี้คือ จีนต้องยอมรับการประกาศเอกราชและการสถาปนาประเทศของมองโกเลีย มิเช่นนั้นโซเวียตจะไม่ยอมช่วย ในเดือนสิงหาคม จีนได้ลงนามใน “Sino-Soviet Treaty of Friendship and Alliance” และเอกสารแนบ โดยระบุถึงปัญหาเรื่องมองโกเลียว่า “เนื่องด้วยประชาชนมองโกเลียแสดงความปรารถนาที่จะเป็นเอกราช รัฐบาลจีนยอมรับ หลังจากญี่ปุ่นแพ้สงครามจะจัดให้พลเมืองลงคะแนนเพื่อยืนยันการเป็นเอกราชของมองโกเลีย” เดือนตุลาคมปีเดียวกัน มองโกเลียได้จัดให้มีการลงคะแนน ผลการลงคะแนนมีประชาชนเห็นด้วยกับการประกาศเอกราช 99% วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2489 (ค.ศ. 1946) รัฐบาลจีนประกาศยอมรับการประกาศเอกราชของมองโกเลีย

ชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตงที่มีต่อรัฐบาลจีนก๊กมินตั๋งภายใต้การนำของเจียงไคเช็ค ซึ่งต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงมาตลอดนั้น ด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์และมองโกเลียเหมือนกัน ทำให้ต่อมาจีนและมองโกเลียได้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตขึ้นในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2492 (ค.ศ. 1949) ด้วยเหตุนี้มองโกเลียจึงได้รับความช่วยเหลือจากจีนในด้านต่างๆ ในสมัยต่อมา

ความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างจีนและโซเวียตที่เกิดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2493-2503 (ค.ศ. 1950-1960) ได้ส่งผลกระทบต่อมองโกเลียในฐานะที่สนิทกับโซเวียตมากกว่าจีน มองโกเลียได้ปล่อยให้กองทหารของโซเวียตมาวางกองกำลังตรึงตามแนวชายแดนของมองโกเลีย จึงทำให้จีนต้องตัดความสัมพันธ์กับมองโกเลีย ความช่วยเหลือที่เคยมีให้ก็ถูกยกเลิกหมด

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและมองโกเลียจะดีหรือไม่

ขึ้นอยู่กับท่าทีระหว่างจีนและโซเวียต ซึ่งความสัมพันธ์แบบนี้ดำเนินมานานเป็นสิบๆ ปี ระหว่างนี้โซเวียตได้เปิดการเจรจากับจีนหลายครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งก็มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ข้อเรียกร้องจากจีนที่จะให้โซเวียตถอนทหารที่อยู่ตามชายแดนจีนได้รับการตอบสนองจากโซเวียตพอสมควร โดยโซเวียตได้ถอนทหารจำนวน 1 กองพล (ประมาณ 12,000 คน) ออกจากชายแดนจีน-มองโกเลีย ซึ่งการถอนทหารนี้มีผลดีต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนและมองโกเลียด้วย แม้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศจะมีแนวโน้มในทางที่ดี แต่ปัญหานี้ก็ยังคงเป็นปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและมองโกเลียอยู่ ด้วยจีนต้องการให้โซเวียตถอนกำลังทั้งหมดออกจากชายแดน แต่มองโกเลียก็ให้เหตุผลว่า การจะถอนกำลังหรือไม่นั้นจะขึ้นอยู่กับสภาวะความมั่นคงปลอดภัยในบริเวณชายแดน ถึงแม้จะยังคงมีปัญหาเรื่องทหารโซเวียตตามชายแดนอยู่ แต่ก็มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเพราะโซเวียตได้แสดงออกถึงการตอบสนองต่อเงื่อนไขจีน ซึ่งก็จะส่งผลมายังการเจรจาปัญหาชายแดนระหว่างจีนกับมองโกเลียด้วย วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) จีนและมองโกเลียได้ร่วมกันลงนามใน “สนธิสัญญาเขตแดนสาธารณรัฐประชาชนจีนและสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย”

หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและระบอบสังคมนิยมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในมองโกเลีย ในปี พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) สาธารณรัฐประชาชนมองโกเลียได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น “ประเทศมองโกเลีย” และได้เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบเสรีประชาธิปไตย

3.3 ข้อพิพาททางเขตแดน

กลางศตวรรษที่ 17 [ปี พ.ศ. 2196 (ค.ศ. 1653)] ภาคตะวันออกของพรมแดนระหว่างมองโกเลียนอกกับมองโกเลียใน[2]มีการปักปันเขตแดนกันอย่างเห็นได้ชัด ต่อมาในยุคราชวงศ์ชิงได้ยึดครองมองโกเลียใน ทางเจ้าหน้าที่จีนถือว่า ทะเลทรายโกบีเป็นเส้นกั้นพรมแดนอีกด้านหนึ่งอยู่แล้ว จึงถือว่าพื้นที่ทางภาคใต้ของทะเลทรายเป็นดินแดนของจีน มองโกเลียในจึงถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งในอาณาจักรของราชวงศ์ชิง

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2456 (ค.ศ. 1913) กงสุลรัสเซียและเจ้าผู้ครองนครเมืองอัลไต (ปัจจุบันคือ นครอูลานบาตอร์ เมืองหลวงของ

ประเทศมองโกเลีย) ได้ลงนามในสนธิสัญญาเบื้องต้น ว่าด้วยเส้นปันแดน ระหว่างทหารจีนและทหารมองโกเลียในเขตเมืองอัลไตและเมืองกอบโดซึ่ง กำหนดเป็นเส้นเขตแดนชั่วคราวที่ตัดทาบไปตามแนวสันปันน้ำของภูเขา อัลไต และเลยไปทางตะวันออก

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2458 (ค.ศ. 1915) มีการลงนาม ในสัญญาความตกลงระหว่างมองโกเลีย-รัสเซีย-จีน โดยรับรองว่า มองโกเลียนอกเป็นรัฐที่มีอำนาจปกครองตนเอง ซึ่งอยู่ภายใต้การอารักขา ของจีน สัญญาฉบับนี้ทำให้มองโกเลียนอกแบ่งแยกออกจากมองโกเลียใน อย่างเด็ดขาด

ปลายปี พ.ศ. 2462 (ค.ศ. 1919) กองกำลังของรัฐบาลจีนได้บุก เข้าทำลายอำนาจปกครองตนเองของมองโกเลียนอก มองโกเลียนอกจึง กลับมาอยู่ภายใต้อำนาจจีนอีกครั้ง ในขณะเดียวกันมองโกเลียนอกก็ ต้องเผชิญกับอันตรายจากการล่าเมืองขึ้นของญี่ปุ่น ซึ่งได้ยึดเอาดินแดน มองโกเลียในไป แล้วต่อมาก็หวังยึดดินแดนมองโกเลียนอก ต่อมาใน เดือนมีนาคม พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1921) รัฐบาลชั่วคราวของชาวมองโกเลีย ได้ขอความช่วยเหลือในการขับไล่การรุกรานจากชาวต่างชาติ (โซเวียต) และคณะปฏิวัติชาวมองโกลได้ลุกขึ้นต่อสู้กับทหารจีน โดยสามารถขับไล่ ทหารจีนออกไปจากเมืองชายแดนได้ และในปีเดียวกัน มองโกเลียก็ได้ ประกาศตัวเป็นเอกราช

เขตแดนของจีนและมองโกเลียเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและแก้ไข ค่อนข้างลำบาก เพราะเขตแดนมีความยาวสี่พันกว่ากิโลเมตรและลักษณะ ภูมิประเทศก็ซับซ้อน ทำให้เกิดข้อพิพาทขึ้นเรื่อยมา

เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2490 (ค.ศ. 1947) กองทัพมองโกลได้บุกเข้า โจมตีกองทัพจีนที่ตั้งอยู่บนภูเขา **North Pagoda** (อยู่บนภูเขาอัลไตที่อยู่ เขตแดนระหว่างมองโกเลียและซินเจียง) เนื่องจากมองโกเลียถือว่าบริเวณ เขา **North Pagoda** เป็นของตน จึงบุกเข้าโจมตีเพื่อยึดคืนกลับมา แต่ ฝ่ายจีนเองก็ถือว่าภูเขาลูกนี้เป็นของตนเช่นกัน ทำให้เกิดการสู้รบเพื่อ แย่งชิงพื้นที่กันขึ้น การสู้รบของมองโกเลียครั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือ จากโซเวียต โดยโซเวียตได้ส่งเครื่องบินมาร่วมรบด้วย กองทัพมองโกลบุก เข้าโจมตีกองทัพจีนหลายครั้ง แต่ก็ต้องล่าถอยไปเพราะสู้ไม่ได้ การสู้รบ

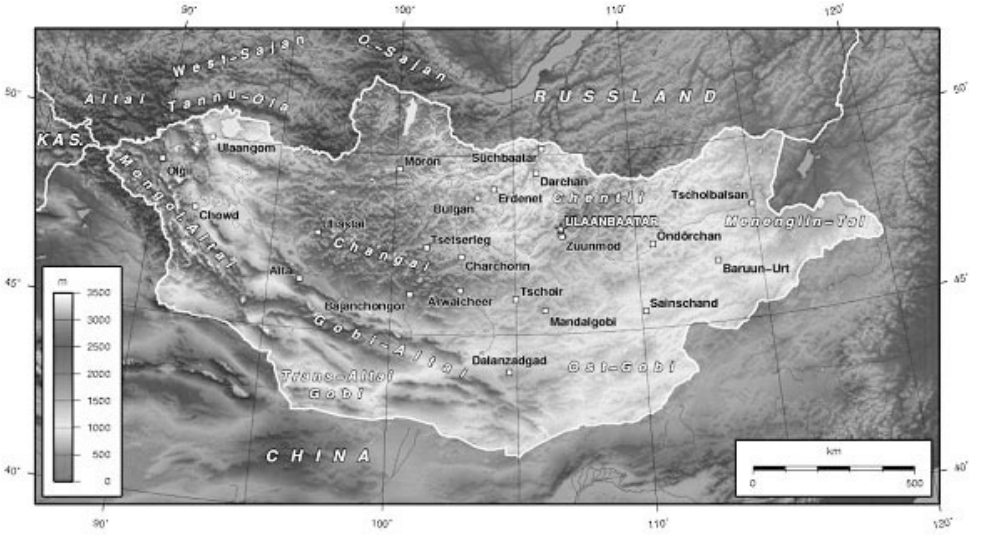

แผนที่ทางกายภาพตามแนวเขตแดนจีน-มองโกเลีย

นี้ยาวนานไปถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) หลังจากนั้นก็ไม่เกิดการสู้รบกันอีกเลย

4. การแก้ไขปัญหาและกรณีพิพาทตามเขตแดน

ภายหลังการประกาศเอกราชของสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลียและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนและมองโกเลียแล้ว รัฐบาลจีนใหม่ก็ยังคงมีแนวความคิดผนวกรวมเอามองโกเลียกลับคืนมา ประกอบกับมีนักประวัติศาสตร์จีนบางกลุ่มที่พยายามเสนอเอกสารสิ่งพิมพ์ “แผนที่ตามประวัติศาสตร์” ซึ่งแสดงว่า แผ่นดินประเทศมองโกเลียนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีน รวมถึงการเผยแพร่รณรงค์ทางหน้าหนังสือพิมพ์ด้วยการสดุดีเจงกิสข่านว่า ได้สร้างมหาอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ของจีน แต่เมื่อวิเคราะห์แล้วจะพบว่า นักประวัติศาสตร์เหล่านี้กำลังวินิจฉัยเหตุการณ์ในอดีตด้วยจุดยืนของลัทธิคลั่งชาติ นอกจากนี้ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องเขตแดนระหว่างจีนและมองโกเลียยังคงเกิดขึ้นเสมอ

จากที่ได้ทำความเข้าใจถึงปัญหาและกรณีพิพาทระหว่างจีน-มองโกเลียนั้น ต้องไม่ลืมว่ารัสเซียถือว่าเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง เป็นเพราะว่ารากเหง้าของความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตและจีน (คอมมิวนิสต์) มีมาช้านานแล้ว เพราะทางโซเวียตไม่ต้องการให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนทำการปฏิวัติ แต่กลับส่งเสริมให้ร่วมมือกับนายพลเจียงไคเช็ค อีกทั้งเมื่อตอนเหมาเจ๋อตงใกล้จะได้รับชัยชนะในสงครามกลางเมืองแล้ว สตาลินผู้นำของโซเวียตในขณะนั้นมีแผนที่จะให้ซินเจียงประกาศตนเป็นเอกราช โดยกระทำอย่างเดียวกับที่ช่วยเหลือมองโกเลียนอกให้แยกตัวออกจากจีนเมื่อ พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1921) มาแล้ว ซึ่งสตาลินรับประกันว่าจะให้การรับรองทางการทูตในความเป็นเอกราช แต่ว่าแผนนี้ต้องล้มเหลว เพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลพรรคก๊กหมินตั่ง ทำให้ซินเจียงยังคงเป็นส่วนหนึ่งของจีนต่อไป

นอกจากนี้ เมื่อเหมาเจ๋อตงสถาปนาจีนใหม่แล้ว ได้เดินทางไปโซเวียตเพื่อขอความช่วยเหลือ แต่กลับไม่ได้รับการต้อนรับอย่างดี อีกทั้งความช่วยเหลือที่ให้ช่างน้อยนิดสำหรับสถานการณ์จีนขณะนั้นที่เต็มไป

ด้วยความทุกข์ยาก และที่สำคัญเหมาเจ๋อตงต้องยอมรับว่ามองโกเลียนอกเป็นเอกราชด้วยนั่นเอง

ในมุมทางประวัติศาสตร์ ความเจ็บแค้นของจีนในเรื่องดินแดนอันเป็นผลมาจากการทำสัญญากับรัสเซียสมัยซาร์ 2 ฉบับด้วยกัน คือ สนธิสัญญาเนอร์ชินสก์ ปี พ.ศ. 2232 (ค.ศ. 1689) กับสนธิสัญญาเคียกห์ตาห์ ปี พ.ศ. 2270 (ค.ศ. 1727) ซึ่งจีนต้องเสียดินแดนไปตามสนธิสัญญาทั้ง 2 ฉบับรวมกันแล้วมากกว่า 130,000 ตารางไมล์ ต่อมาหลังการปฏิวัติราชวงศ์ชิง รัสเซียได้หนุนหลังขบวนการเพื่อเอกราชของชาวมองโกล แล้วรับรองมองโกเลียนอกว่ามี “อำนาจปกครองตนเอง” ด้วย และแม้ว่าจีนจะได้มองโกเลียกลับคืนมาแต่ก็เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้น คือในปี พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) หลังการปฏิวัติรัสเซีย จนถึงปี พ.ศ. 2462 กองกำลังทหารของโซเวียตก็บุกเข้าไปยึดมองโกเลียนอกให้มีฐานะรัฐในอารักขาของโซเวียต และแม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนจะขึ้นมาปกครองประเทศแล้วก็ยังคงเสียดินแดนมองโกเลียให้กับโซเวียตอีกภายใต้การทำสนธิสัญญามิตรภาพและพันธมิตร เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) โดยจีนต้องทำตามคำเรียกร้องตามฐานะที่อ่อนแอกว่า ซึ่งเหมาเจ๋อตงเองเคยกล่าวไว้ว่า “ภารกิจรีบด่วนเฉพาะหน้าอยู่ที่การกอบกู้ดินแดนที่เสียไปทั้งหมดให้กลับคืนมาเป็นของเรา” รวมทั้งมองโกเลียนอกด้วย

จะเห็นได้ว่าต้นตอความขัดแย้งในดินแดนประเทศมองโกเลียนั้นส่วนหนึ่งมาจากการแทรกแซงของรัสเซีย

4.1 สนธิสัญญาเขตแดนระหว่างจีน-มองโกเลีย

ตามที่จีนและมองโกเลียมีอาณาเขตติดต่อกันยาวประมาณ 4,710 กิโลเมตร ได้มีการเจรจาระหว่างจีนกับมองโกเลียระหว่างปี พ.ศ. 2503-2505 (ค.ศ. 1960-1962) ในการทำสนธิสัญญาว่าด้วยพรมแดนแบ่งรัฐระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย ซึ่งได้ลงนามในวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962)

สนธิสัญญาฉบับนี้เป็นการร่วมลงนามระหว่าง ยุมซักกิอัน ทเซเดนบาล (Yumjaagiyn Tsedenbal) นายกรัฐมนตรีมองโกเลีย และโจว เอินไหล นายกรัฐมนตรีจีน สนธิสัญญานี้ประกอบด้วย 4 มาตรา โดย

มาตราแรกเป็นการกำหนดเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างสองประเทศ มีรายละเอียดอธิบายการแบ่ง 26 ข้อ อ้างถึงจุดต่างๆ ทางภูมิศาสตร์ เริ่มตั้งแต่เทือกเขาอัลไตทางตะวันตกทอดยาวไปทางตะวันออก มาตราที่ 2 เป็นการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดเส้นเขตแดนในส่วนที่เป็นแหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์ร่วมกันจากแหล่งน้ำ ตลอดจนเส้นทางคมนาคมในบริเวณเขตแดนที่กำหนดขึ้น มาตราที่ 3 เป็นการวางวิธีการปักปันเขตแดนตามแนวพรมแดนทั้งสองประเทศ และมาตราที่ 4 ว่าด้วยการให้สัตยาบันสนธิสัญญา และการแลกเปลี่ยนตราสารเพื่อให้สัตยาบันสนธิสัญญาเป็นไปอย่างสมบูรณ์

มาตราที่ 1 เป็นการกำหนดเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างจีนและมองโกเลีย ใช้แผนที่มาตราส่วน 1:1,000,000 มีการกำกับทั้งภาษาจีนและมองโกเลีย มีรายละเอียดแบ่งเขตแดนออกเป็น 26 ข้อ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เขตแดนกว่า 4,700 กิโลเมตร โดยเริ่มจากเทือกเขาอัลไตทางตะวันตกผ่านทะเลทรายโกบี และไปสิ้นสุดเขตแดนทางตะวันออก โดยใช้พรมแดนทางธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ แหล่งน้ำ หรือการใช้สิ่งปลูกสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างกองหินที่ใช้สำหรับบูชาเทพเจ้าของชาวมองโกล เป็นต้น

มาตราที่ 2 แบ่งเป็น 4 ข้อย่อย คือ (1) เป็นการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดเส้นเขตแดนในส่วนที่เป็นแหล่งน้ำ ถ้าแม่น้ำที่เป็นเส้นเขตแดนเกิดการเปลี่ยนทิศทางการไหล จะต้องมีการพูดคุยกันใหม่เฉพาะส่วนที่เกิดการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงการใช้ประโยชน์ร่วมกันจากแหล่งน้ำ (2) การแบ่งแยกเกาะแก่งหรือเนินดินกลางแม่น้ำ ให้ยึดหลักว่าเกาะแก่งเหล่านั้นอยู่ใกล้ฝั่งประเทศใดก็ถือว่าเป็นอาณาเขตของประเทศนั้นๆ ถ้าเกิดเกาะแก่งใหม่ให้ยึดหลักการนี้เช่นเดิม (3) แนวเขตตาน้ำหรือสายแร่ในบริเวณเขตแดนแม่น้ำหรือแหล่งน้ำที่กำหนด ให้ทั้ง 2 ประเทศใช้และบริหารร่วมกัน และ (4) เส้นทางคมนาคมในบริเวณเขตแดนแม่น้ำหรือแหล่งน้ำที่กำหนด ให้ทั้ง 2 ประเทศใช้และบริหารร่วมกัน

มาตราที่ 3 เป็นการวางวิธีการปักปันเขตแดนตามแนวพรมแดนทั้งสองประเทศ โดยให้ทั้งสองประเทศตั้งคณะกรรมการร่วมกัน เพื่อทำการปักปันเขตแดนตามแนวเส้นเขตแดนที่กำหนดไว้แล้วในมาตราที่ 1

กองหินที่ใช้สำหรับบูชาเทพเจ้าของชาวมองโกล ที่ใช้เป็นแนวแบ่งเส้นเขตแดนระหว่างจีน-มองโกเลีย

แผนที่จุดเชื่อมต่อระหว่างเมืองเอ้อร์เหลียนของจีนและเมือง Zamyn-Uud ของประเทศมองโกเลีย

รวมถึงการทำแผนที่เขตแดนร่วมกัน ซึ่งจะเป็นแผนที่แทนเอกสารอ้างอิงในสัญญาฉบับนี้

มาตราที่ 4 ว่าด้วยการให้สัตยาบันตามสนธิสัญญา โดยที่เอกสารที่นอกเหนือนี้ถือว่าไม่มีผลใดๆ ทางกฎหมาย ทั้งนี้ สนธิสัญญาฉบับนี้ลงนามเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) ณ กรุงปักกิ่ง

หลังจากที่จีนและมองโกเลียลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยการปักปันเขตแดนระหว่างประเทศฉบับนี้แล้ว จีนยังคงมีการคุกคามทางการทหารต่อมองโกเลียตามแนวเขตแดนอยู่บ้าง ด้วยเพราะปัญหาเรื่องความขัดแย้งระหว่างจีนกับอดีตสหภาพโซเวียต ที่ทั้งสองฝ่ายต้องการแสดงอำนาจภายในภูมิภาคนี้ รวมถึงยังมีผู้นำบางคนของจีนยังมีแนวความคิดที่จะนำมองโกเลียกลับคืนสู่แผ่นดินมาตุภูมิด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้ นอกจากสนธิสัญญาว่าด้วยการปักปันเขตแดนระหว่างทั้งสองประเทศนี้แล้ว จีน-มองโกเลียยังมีการลงนามที่สำคัญร่วมกันอีก 2 สนธิสัญญา คือ สนธิสัญญาว่าด้วยกิจการกงสุลระหว่างสองประเทศ ลงนามเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1986) และสนธิสัญญาว่าด้วยการสร้างความสัมพันธ์ในความร่วมมืออันดีระหว่างกัน ลงนามเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1994) ยังผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นเรื่อยมา ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง ตามแนวเขตแดนระหว่างทั้งสองประเทศ

4.2 เมืองที่สำคัญตามแนวเขตแดนจีนกับมองโกเลีย

เมืองเออร์เหลียนฮ้าวเทอร์ (二连浩特市 เรียกย่อ เอ้อร์เหลียน) เป็นเมืองที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2509 (ค.ศ. 1986) หลังจากการอนุมัติของสำนักนายกรัฐมนตรี ด้วยเพราะการสร้างเส้นทางรถไฟสายหลักเชื่อมโยงกับประเทศมองโกเลียและโซเวียต ซึ่งบริเวณที่ตั้งของเมืองอยู่ติดกับชายแดนประเทศมองโกเลีย โดยตั้งอยู่ที่ตอนกลางของเขตปกครองตนเองมองโกเลียใน เป็นเส้นทางคมนาคมทางรถไฟสายเดียวที่จีนติดต่อเชื่อมโยงกับมองโกเลีย และเป็นหนึ่งในสิบสามเมืองชายแดนแรกที่จีนเปิดสู่ต่างประเทศ

ประตูประเทศใหม่ในเมืองเออร์เหลียนฮ้าวเทอร์

พิธีเปิดหลักเขตแดนหมายเลข 815 ที่เมืองเอ้อร์เหลียน

เมืองเอ้อร์เหลียนเป็นเมืองประตูทางตอนเหนือที่จะเปิดสู่ประเทศมองโกเลีย รัสเซีย และยุโรปตะวันออก โดยเป็นแหล่งรวบรวมและกระจายสินค้าที่สำคัญของประเทศ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเอ้อร์เหลียน คือ ประตูประเทศและหลักเขตแดน โดยประตูประเทศเก่าสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2527 (ค.ศ. 1984) มีหลักเขตแดนหมายเลข 357 แบ่งอาณาเขตทั้งสองประเทศต่อมาในปี พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) หลักเขตแดนหมายเลข 357 ได้กลายเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ไป สร้างหลักเขตแดนใหม่หมายเลข 815 แทนที่ และประตูประเทศใหม่ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) ที่ผ่านมา

ประตูประเทศเอ้อร์เหลียนได้รับการขนานนามว่าเป็นประตูประเทศขนาดใหญ่ทางตอนเหนือของจีน ตั้งเด่นเป็นตระหง่านที่ชายแดนจีนและมองโกเลีย เริ่มใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2527 (ค.ศ. 1984) มีขนาดความสูง 13.5 เมตร กว้าง 4.5 เมตร สูง 15.5 เมตร ห่างจากเส้นเขตแดน 106.5 เมตร เมื่ออยู่บนประตูประเทศสามารถมองเห็นเมือง **Zamyn-Uud** ของประเทศมองโกเลีย ประกอบด้วยอาคารที่ทำการของรัฐบาล อาคารบ้านเรือนของประชาชนที่มีลักษณะมองโกล ใต้อาคารประตูประเทศนี้มีเส้นทางรถไฟสายหลักเชื่อมต่อระหว่างกรุงปักกิ่ง กรุงอูลันบาตอร์ และกรุงมอสโคว จนได้รับการขนานนามว่า “สะพานเชื่อมเอเชีย-ยุโรป”

สำหรับหลักเขตแดนระหว่างเมืองเอ้อร์เหลียนกับ **Zamyn-Uud** หมายเลข 815 และ 816 เป็นบริเวณชายแดนเดียวที่มีหลักเขตแดนสองหมายเลข โดยอยู่ระหว่างทั้งสองเมืองเฉลี่ย 4.5 กิโลเมตร มีการทำพิธีเปิดหลักเขตแดนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) ซึ่งหลักเขตแดนสองหมายเลขนี้ใช้แทนหลักเขตแดนหมายเลข 357 ที่ใช้งานมาแล้วกว่า 40 ปี (ปัจจุบันตั้งแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งชาติ) ในวันนี้ หลักเขตแดนหมายเลข 815 (1) 815 (2) 816 (1) และ 816 (2) ทั้ง 4 หลักนี้ ตั้งอยู่ระหว่างสองข้างทางรางรถไฟที่เชื่อมระหว่างทั้งสองประเทศบนหลักเขตแดนทั้งสองด้านสลักตราแผ่นดินของสองประเทศ

เมือง **Zamyn-Uud** มีขนาด 9 ตารางกิโลเมตร ประชากรประมาณ 10,000 คน ประชากรในเขตเมืองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและ

แสดงหลักเขตแดนใหม่หมายเลข 815 ที่มีทหารจีนเฝ้าประจำการในเมืองเออร์เหลียนฮ้าวเทอร์

ประตูประเทศในเมือง Zamyn-Uud ประเทศมองโกเลีย

บริการ อาคารบ้านเรือนและสถานีรถประจำทาง ไม่เพียงแต่เป็นสถาปัตยกรรมร่วมระหว่างจีนกับมองโกเลีย ยังมีจัตุรัสหน้าสถานีรถประจำทางที่เป็นสถาปัตยกรรมยุโรปด้วยและอนุสาวรีย์อัศวิน Sukhbaatar นอกจากนี้ ยังมีอาคารที่ทำการรัฐบาล อาคารทำด้วยไม้ที่สวยงาม และกระโจมที่พักของชาวมองโกล

ปัจจุบัน เอ้อร์เหลียนและ Zamyn-Uud มีความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจการค้าเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และยังมีความร่วมมือทางด้านต่างๆ เช่น การกีฬา การเรียนการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ช่วงเทศกาลใหญ่ประจำปีต่างมีการแลกเปลี่ยนเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน สำหรับการเดินทางเข้าออกทั้งสองประเทศต่างต้อนรับประชาชนอีกฝ่ายด้วยมิตรไมตรีจิต

เมืองท่าเช่อเค่อ (策克口岸) อยู่ในเขตเมืองเอ๋อจี้น่าฉี (额济纳旗 Ejinaqi) ทางตะวันตกของเขตปกครองตนเองมองโกเลียใน เป็น 1 ใน 3 เมืองท่าที่สำคัญตามเขตชายแดนจีนและมองโกเลีย มีหลักเขตแดนระหว่างประเทศหมายเลข 572 เป็นจุดแสดงแนวเส้นเขตแดน โดยเมื่อปี พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) ได้รับการอนุมัติให้เป็นเมืองท่าตามฤดูกาล ต่อมาปี พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) จีนและมองโกเลียได้มีการเจรจาถึงการเปิดเมืองท่าเช่อเค่อให้เป็นเมืองท่าถาวร และเปิดเป็นทางการเมื่อวันที่ 29 มิถุนายนในปีเดียวกัน

เส้นทางคมนาคมที่ผ่านเมืองท่าเช่อเค่อแหล่งนี้ ถือว่าเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนเป็นอย่างมาก เพราะไม่ว่าจะเป็นทางรถไฟหรือรถยนต์ต่างถูกตัดผ่านไปยังเหมืองแร่ที่สำคัญของประเทศมองโกเลีย เพื่อลำเลียงมาเลี้ยงการเติบโตของเศรษฐกิจจีน เพียงแค่ระยะเวลาปีกว่าๆ มีการขนถ่ายสินค้ามากกว่า 5.4 ล้านตัน ผู้คนเดินทางเข้าออก 600,000 ครั้ง ปริมาณรถเข้าออกกกว่า 320,000 ครั้ง ด้วยศักยภาพทางเศรษฐกิจเช่นนี้ เมืองท่าเช่อเค่อจึงเป็นเมืองชายแดนที่มีเศรษฐกิจรองจากเมืองหม่านโจวหลี่ (ชายแดนติดต่อกับรัสเซีย) และเมืองเอ้อร์เหลียนฮ้าวเทอร์เท่านั้น

สำหรับเมืองท่าของประเทศมองโกเลียที่อยู่ตรงข้ามเมืองเช่อเค่อ คือ เมืองท่า Shivee Khuren (西伯库伦) ที่เปิดให้บริการอย่างเป็นทาง

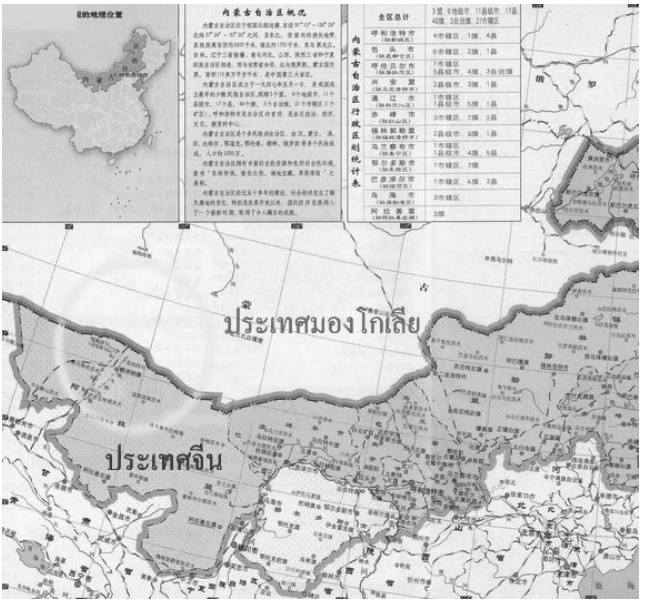

แผนที่เมืองท่าเซ่อเค่อ ชายแดนประเทศจีน-มองโกเลีย

ที่ทำการด่านศุลการกรประจำเมืองท่าเซ่อเค่อ

การเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2552 โดยได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลท้องถิ่นเมืองเอ๋อจี้น่าฉีจำนวน 3.5 ล้านหยวน (17.5 ล้านบาท) ในการก่อสร้างด่านศุลกากรขนาด 1,300 ตารางเมตร และอาคารที่พักเจ้าหน้าที่

นับตั้งแต่เปิดใช้งานเมืองท่าเช่อเค่อเป็นต้นมา จีนและมองโกเลียต่างได้รับประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่ายโดยยืนบนหลักการพัฒนาร่วมกัน ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือการค้าขายระหว่างประเทศ ส่วนการแปรรูปทรัพยากรแร่ธาตุและอุตสาหกรรมบริการเป็นวัตถุประสงค์รอง และการท่องเที่ยวตามแนวชายแดนเป็นเพียงกิจกรรมเสริมของการค้าขายเท่านั้น

ในปี พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009) เมืองท่าเช่อเค่อนำเข้าสินค้า 3.55 ล้านตัน ส่งออก 86,000 ตัน เพิ่มขึ้นจากปีที่แล้ว 87% และ 173% ปริมาณการค้าขายนำเข้าส่งออกรวม 169.16 ล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 153% ปริมาณการนำเข้าส่วนใหญ่เป็นถ่านหิน โดยคิดเป็น 97.44% จากปริมาณการนำเข้าสินค้าทั้งหมดของจีนเมื่อปีที่แล้ว

นอกจากเมืองเอ้อร์เหลียนและเมืองท่าเช่อเค่อที่มีความสำคัญตามแนวชายแดนจีน-มองโกเลียแล้วยังมีเมืองอื่นๆ ที่สำคัญอีกเป็นจำนวนมาก เมืองเหล่านี้ล้วนเป็นเมืองที่มีความสำคัญเชิงเศรษฐกิจ โดยทั้งสองประเทศได้มีการลงนามในสนธิสัญญาระบบการบริหารจัดการเมืองท่าในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) ซึ่งได้กำหนดขั้นตอนการผ่านทางใบอนุญาต การแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง และที่สำคัญคือการจัดตั้งเมืองท่าตามแนวชายแดน ประกอบไปด้วย

1) เมืองท่าหงซานจุ่ย-ต้าหยาง อยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 17 อยู่ที่ตำบลผู่ไห่ เขตอาเล่อไท่ ในเขตปกครองตนเองซินเจียงของจีน และตำบล **Sagsay** มณฑล **Bayanolgiy** ของมองโกเลีย เป็นเมืองท่าตามฤดูกาล เปิดในเพียง 3 ช่วงในหนึ่งปี คือ วันที่ 21 มิถุนายน - 5 กรกฎาคม, 1-20 สิงหาคม และ 1-15 กันยายน เวลาทำการ 11.00-18.00 น. ตามเวลากรุงปักกิ่ง

2) เมืองท่าถ่าเค้อชื่อเค่น-ปู้เออร์กาน อยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 124 อยู่ที่ตำบลชิงเหอ เขตอาเล่อไท่ ในเขตปกครองตนเองซินเจียงของจีน และตำบล **Bulgan** มณฑล **Hovd Aimag** ของมองโกเลีย เป็นเมืองท่าถาวรระหว่างประเทศ เวลาทำการ 10.00-19.00 น. ตามเวลา

กรุงปักกิ่ง

3) เมืองท่าอูลาซือถ่าย-เปยถ่าเก่อ อยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 163 อยู่ที่ตำบลฉี่ถ่าย เขตปกครองตนเองชนเผ่าหุ่ยชางจี่ ในเขตปกครองตนเองซินเจียงของจีน และตำบล **Bulgan** มณฑล **Hovd Aimag** ของมองโกเลีย เป็นเมืองท่าตามฤดูกาล เปิดในช่วงวันที่ 16-30 ของเดือนมีนาคม พฤษภาคม และกันยายนของทุกปี เวลาทำการ 10.00-19.00 น. ตามเวลากรุงปักกิ่ง

4) เหล่าเย่เมี้ยว-ปู้เออร์กาซือถ่าย อยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 354 อยู่ที่ตำบลปาหลี่คุน เขตฮามี่ ในเขตปกครองตนเองซินเจียงของจีน และตำบล **Altay** มณฑล **Govi-Altay** ของมองโกเลีย เป็นเมืองท่าตามฤดูกาล เปิดในช่วงวันที่ 11-30 ของเดือนกุมภาพันธ์ เมษายน มิถุนายน สิงหาคม ตุลาคม และธันวาคมของทุกปี เวลาทำการ 10.00-18.00 น. ตามเวลากรุงปักกิ่ง

5) เมืองท่ากานฉี่เหมาเต้า-กาซูซูไห่ถู่ อยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 703 อยู่ที่เมืองปาเยี่ยนเน่าเออร์ **(Bayannur)** ในเขตปกครองตนเองมองโกเลียในของจีน และมณฑล **Ömnögovi** ของมองโกเลีย เป็นเมืองถาวร เวลาทำการ 08.00-17.00 น. ตามเวลากรุงปักกิ่ง

6) เมืองท่าหม่านตูลา-หางจี่ อยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 757 อยู่ที่เมืองเปาโถว ในเขตปกครองตนเองมองโกเลียในของจีน และมณฑล **Dornogovi** ของมองโกเลีย เป็นเมืองท่าตามฤดูกาล เปิดในช่วงวันที่ 16-30 ของเดือนมีนาคม พฤษภาคม สิงหาคม และพฤศจิกายนของทุกปี เวลาทำการ 08.00-17.00 น. ตามเวลากรุงปักกิ่ง

7) เมืองท่าจูเอินกาต๋าปู้ฉี่-ปี้ฉี่เกอถู อยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 1046 อยู่ที่เมืองซีหลินกัวเล่อ **(Xilin Gol)** ในเขตปกครองตนเองมองโกเลียในของจีน และมณฑล **Sühbaatar** ของมองโกเลีย เป็นเมืองท่าถาวรระหว่างประเทศ เวลาทำการ 08.00-17.00 น. ตามเวลากรุงปักกิ่ง

8) เมืองท่าอาเออร์ซาน-ซงเปยเออร์ อยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 1382 อยู่ที่เมืองซิงอัน **(Hinggan)** ในเขตปกครองตนเองมองโกเลียในของจีน และมณฑล **Dornod** ของมองโกเลีย เป็นเมืองท่าตามฤดูกาลระหว่างประเทศเปิดในช่วงวันที่ 11-30 มิถุนายน, วันที่ 16-30

บรรยากาศที่นักท่องเที่ยวเที่ยวชมบริเวณเขตประตูประเทศจีน-มองโกเลีย

กรกฎาคม และวันที่ 16 สิงหาคม-25 กันยายน ของทุกปี เวลาทำการ 08.00-17.00 น. ตามเวลากรุงปักกิ่ง

9) เมืองท่าเอ่อปู้ตูเก่อ-ปาเยี่ยนฮูซูอยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 1423 อยู่ที่เมืองฮูหลุนเป้ยเออร์ (Hulun Buir) ในเขตปกครองตนเองมองโกเลียในของจีน และมณฑล Dornod ของมองโกเลีย เป็นเมืองท่าตามฤดูกาล เปิดในช่วงวันที่ 1-15 ของเดือนกุมภาพันธ์ พฤษภาคม สิงหาคม และพฤศจิกายนของทุกปี เวลาทำการ 08.00-17.00 น. ตามเวลากรุงปักกิ่ง

10) เมืองท่าอาย่อฮาซาเท้อ-ฮาปี่ย่อกา อยู่ใกล้กับหลักเขตแดนหมายเลข 1495 อยู่ที่เมืองฮูหลุนเป้ยเออร์ (Hulun Buir) ในเขตปกครองตนเองมองโกเลียในของจีน และมณฑล Dornod ของมองโกเลีย เป็นเมืองท่าตามฤดูกาล เปิดในช่วงวันที่ 6-25 มกราคม และวันที่ 10-31 เมษายน สิงหาคม เวลาทำการ 08.00-17.00 น. ตามเวลากรุงปักกิ่ง

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและมองโกเลียในปัจจุบัน

นับตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2492 (ค.ศ. 1949) เป็นต้นมาความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศแม้ว่าจะผ่านช่วงมรสุมบ้าง แต่ด้วยความเป็นเพื่อนบ้านยังคงต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเป็นไปในทิศทางที่ดีและเห็นผลได้เป็นที่ประจักษ์ชัด โดยในปี พ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1949) ทั้งสองฝ่ายได้มีการลงนามสนธิสัญญาว่าด้วยการสร้างความสัมพันธ์ในความร่วมมืออันดีระหว่างกัน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ สร้างความมั่นคง และพื้นฐานทางกฎหมายระหว่างประเทศต่อกัน

นอกจากนี้ ผู้นำประเทศระดับสูงของทั้งสองประเทศได้มีการเยือนซึ่งกันและกัน เช่น ในปี พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1994) อดีตประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินเดินทางเยือนประเทศมองโกเลีย ผู้นำทั้ง 2 ประเทศมีการแถลงการณ์ร่วมถึงการสร้างความสัมพันธ์ในความร่วมมือที่ดีของเพื่อนบ้านสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกันนำไปสู่ความมั่นคงของ 2 ประเทศ ในกาลต่อมา ผู้นำทั้ง 2 ประเทศเดินทางเยือนซึ่งกันและกันเสมอมา

หนึ่งในกิจกรรมของนายกรัฐมนตรีเวินเจี๋ยเป่าเดินทางเยือนมองโกเลีย เมื่อช่วงปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010)

ประเทศมองโกเลียเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญของจีนประเทศหนึ่ง ซึ่งอยู่ระหว่างประเทศจีนและรัสเซีย ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์มีความโดดเด่น หลายปีที่ผ่านมา รัฐบาลจีนมีการกำหนดนโยบายต่างประเทศต่อมองโกเลียด้วยความเป็นมิตรไมตรีเสมอมา แสดงความเคารพในอำนาจอธิปไตยของมองโกเลีย และเคารพต่อประชาชนมองโกเลีย

4.3.1 ความสัมพันธ์ทางการค้า ความร่วมมือทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจ

ปี พ.ศ. 2494 จีนและมองโกเลียเริ่มความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน ปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลของทั้งสองประเทศตั้งคณะกรรมการความร่วมมือระหว่างกันทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ปี พ.ศ. 2534 รัฐบาลทั้งสองได้ลงนามข้อตกลงทางการค้าฉบับใหม่ มีสาระสำคัญคือ ใช้การค้าแบบแลกเปลี่ยนเงินสดแทนการค้าแบบลงบัญชีระหว่างรัฐบาล และในปีเดียวกันยังได้มีการลงนามในข้อตกลงในการให้ความคุ้มครองการลงทุนด้วย ตามข้อมูลของศุลกากรประเทศจีน ปี พ.ศ. 2551 มูลค่าการค้ารวมของทั้งสองประเทศรวมกว่า 24.38 ร้อยล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งแบ่งเป็นจีนส่งออกจำนวน 9.06 ร้อยล้านเหรียญสหรัฐ จีนนำเข้าจำนวน 15.31 ร้อยล้านเหรียญสหรัฐ

การพัฒนาความสัมพันธ์ในความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันของทั้งสองประเทศ ตามข้อมูลสถิติของประเทศมองโกเลียเห็นว่า ถึงปลายปี พ.ศ. 2551 จีนมีการลงทุนในมองโกเลียทั้งหมด 4,628 โครงการ รวม 16.8 ร้อยล้านเหรียญสหรัฐ รักษาระดับการลงทุนเป็นประเทศที่จีนลงทุนมากที่สุดอันดับหนึ่งตลอดมา

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา ในการพัฒนาการค้าระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศ ขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาการค้าตามแนวชายแดนด้วยเช่นกัน ปัจจุบันจีนมีพื้นที่และหน่วยงานที่มีการพัฒนาการค้าชายแดนกับมองโกเลียต่างๆ มากมาย เช่น เขตปกครองตนเองมองโกเลียใน เขตปกครองตนเองซินเจียง เขตปกครองตนเองหนิงเซี่ย มณฑลเหอเป่ย มณฑลจี๋หลิน เป็นต้น

การเยือนมองโกเลียของเวินเจียเป่านายกรัฐมนตรีจีน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) โดยร่วมพิธีเปิดป้ายศูนย์วัฒนธรรมจีนในกรุงอูลันบาตอร์ ประเทศมองโกเลีย

4.3.2 การแลกเปลี่ยนและร่วมมือกันทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วัฒนธรรม และการศึกษา

จีนและมองโกเลียเริ่มสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมร่วมกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 ในไม่กี่ปีที่ผ่านมา โครงการการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างรัฐบาลทั้ง 2 ประเทศ ได้มีการบุกเบิกในหลากหลายช่องทาง หลายระดับชั้น หลายรูปแบบของความร่วมมือและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยในปี พ.ศ. 2537 ได้มีการลงนามร่วมกันในข้อตกลงความร่วมมือด้านวัฒนธรรมของจีนและมองโกเลียซึ่งในปี พ.ศ. 2540 เป็นครั้งแรกนับตั้งแต่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันที่รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมจีนเดินทางเยือนประเทศมองโกเลีย นับเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมืออันดีต่อกันและกัน

ปี พ.ศ. 2530 จีนและมองโกเลียได้ฟื้นฟูการแลกเปลี่ยนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระหว่างกันหลังจากขาดช่วงไปเป็นเวลากว่า 20 ปี โดยทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในแผนงานความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีปี พ.ศ. 2530-2531 และในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550 ได้เปิด "ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีจีน-มองโกเลีย" ขึ้น ในประเทศมองโกเลีย

ส่วนความร่วมมือทางด้านการศึกษา เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 ในหลายปีที่ผ่านมา การพัฒนาความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาของทั้งสองประเทศเป็นไปด้วยความราบรื่นเสมอมา ได้มีการลงนามในข้อตกลงด้านการศึกษาร่วมกันต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการรับรองวุฒิการศึกษาระหว่างกัน กองทุนช่วยเหลือนักศึกษามองโกเลีย การส่งครูสอนภาษาจีนไปช่วยสอนในประเทศมองโกเลีย หรือการจัดตั้งสถาบันขงจื่อในมหาวิทยาลัยมองโกเลียเมื่อเดือนพฤษภาคมปี พ.ศ. 2550

4.3.3 ความสัมพันธ์ทางด้านอื่นๆ

ด้วยการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและมองโกเลีย ความสัมพันธ์ทางด้านกงสุลของทั้ง 2 ประเทศก็มีการพัฒนาตลอดมา โดยในปี พ.ศ. 2529 ทั้งสองได้มีการลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยกิจการกงสุล และในปี พ.ศ. 2533 รัฐบาลมองโกเลียได้ตั้งสถานกงสุลใหญ่ที่นครหูเหอฮ้าวเทอร์ เมืองหลวงของเขตปกครองตนเองมองโกเลียใน และปี พ.ศ. 2539

ตั้งสำนักงานกงสุลที่เมืองเอ้อร์เหลียนฮ้าวเทอร์ และยกระดับเป็นสถานกงสุลใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2550 ปัจจุบันการเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่าง 2 ประเทศไม่จำเป็นต้องขอวีซ่าเดินทางเข้าประเทศแล้ว นำไปสู่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย

4.4 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

4.4.1 ความระมัดระวังที่หยั่งรากลึกเป็นปมเงื่อนที่สำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน

จากบทความในหนังสือพิมพ์ **Independent** ของหน่วยงานทหารมองโกเลียได้เขียนถึงความน่าจะเป็น 8 สิ่งที่มองโกเลียจะถูกรุกรานจากต่างประเทศ โดย 6-7 สิ่งนั้นสัมพันธ์กับจีนและรัสเซีย สำหรับรัฐบาลและประชาชนมองโกเลียแล้ว จิตใจที่ยังคงยึดติดกับรอยบาดแผลเก่าๆ ที่เกรงกลัวว่าสักวันหนึ่งจีนคงจะกลับมายึดครองมองโกเลียอีกครั้งหนึ่ง โดยหลังจากที่เกาะมาเก๊ากลับคืนสู่แผ่นดินมาตุภูมิแล้ว หนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ของมองโกเลียต่างพาดหัวข่าวว่า “ฮ่องกงและมาเก๊ากลับสู่อ้อมอกจีนแล้ว และเมื่อจีนรวมเกาะไต้หวันได้ เป้าหมายต่อไปก็คือ มองโกเลีย” การที่ประชาชนมองโกเลียยังคงมีความคิดเช่นนี้คงไม่แปลกอะไร ในเมื่อผู้นำจีนรุ่นเก่าบางคนยังคงมีความคิดที่จะนำมองโกเลียกลับคืนสู่จีนเช่นกัน ฉะนั้น ในการปฏิสัมพันธ์กับมองโกเลีย จีนควรที่จะเคารพในอำนาจอธิปไตยและเอกราชของมองโกเลียด้วยความจริงใจ เพื่อสร้างพื้นฐานความไว้เนื้อเชื่อใจในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน อันนำไปสู่การส่งเสริมความร่วมมือและแลกเปลี่ยนกันทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

4.4.2 แนวโน้มความเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

Mr. Nambaryn Enkhbayar นายกรัฐมนตรีมองโกเลียเป็นผู้ที่มีแนวคิดลึกซึ้งตามแบบตะวันตก ขณะเดียวกัน เขานับถือศาสนาพุทธนิกายวัชรยาน มีความสัมพันธ์กับองค์ดาไล ลามะแห่งทิเบตอย่างลึกซึ้ง เมื่อปี พ.ศ. 2542 เดินทางเยือนประเทศอินเดียได้เข้าเฝ้าองค์ดาไล

ลามะด้วย นอกจากนี้ได้มีกลุ่มนักศึกษาส่วนหนึ่งมักดำเนินกิจกรรมต่อต้านจีน หรือกระทั่งประกาศรณรงค์สร้าง “มหาประเทศมองโกเลีย” ซึ่งภายใต้การสนับสนุนต่อต้านจีนแผ่นดินใหญ่ขององค์ดาไล ลามะ ทำให้ความสัมพันธ์ของจีนและมองโกเลียเกิดความสั่นคลอน ในปี พ.ศ. 2552 มหาวิทยาลัยมองโกเลียได้ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แด่องค์ดาไล ลามะ การทำเช่นนี้ก่อให้เกิดผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 ประเทศ

5. บทสรุป

ประเทศมองโกเลียเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญของจีนประเทศหนึ่ง ด้วยความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกันระหว่างชาวจีนและชาวมองโกลที่ยาวนานกว่าพันปี ก่อให้เกิดความสลับซับซ้อนของผลประโยชน์และความขัดแย้งระหว่างกันไม่ว่าจะเป็นด้านความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เชื้อชาติ เป็นต้น และที่สำคัญด้วยจีน-มองโกเลียมีชายแดนร่วมกันกว่า 4,700 กิโลเมตรนั้น ก่อให้เกิดปัญหาและข้อพิพาทเรื่องชายแดนระหว่างกันเรื่อยมา

ภายหลังการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา ประเด็นข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างจีนกับมองโกเลียดูเหมือนว่าจะลดน้อยถอยลงภายหลังการประกาศเอกราชของมองโกเลีย ทั้งนี้ประเด็นสำคัญของปัญหาอยู่ที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคซึ่งรวมไปถึงประเทศรัสเซียที่เป็นพันธมิตรและคัตรูตัวฉกาจของจีนเองที่เป็นตัวจุดชนวนของจีนว่ามองมองโกเลียอย่างไร ยอมรับฐานะความเป็นเอกราชของมองโกเลียหรือไม่ หรือกระทั่งผลประโยชน์ร่วมกันของทั้ง 2 ฝ่ายในด้านต่างๆ

ทั้งนี้ ชาวจีนรุ่นก่อนมักจะได้รับการสั่งสอนว่าประเทศมองโกเลียเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีนมาก่อน ทว่าเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้นมาปกครองประเทศแล้ว สถานะที่เคยสร้างความเคลือบแคลงสงสัยระหว่างกันเริ่มที่จะมลายหายไป มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ มีการไปมาหาสู่กันในระดับผู้นำ และประชาชนโดยทั่วไป

ซึ่งอาจจะเป็นด้วยเพราะทั้งสองประเทศมีระบบการปกครองที่เหมือนกัน แม้ว่าจะมีผู้นำบางส่วนที่ยังมีแนวคิดเดิมๆ ที่ต้องการเอามองโกเลียกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของจีน

โดยปัญหาชายแดนระหว่างจีน-มองโกเลียได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อรัฐบาลทั้งสองประเทศได้ลงนามร่วมกันในสนธิสัญญาว่าด้วยการปักปันเขตแดน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2505 ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาที่ดี และนำมาซึ่งการลงนามในข้อตกลงและความร่วมมือระหว่างกันที่สำคัญอีกมากมาย ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันในทางเศรษฐกิจ การค้าขาย การแลกเปลี่ยนเทคโนโลยี การศึกษา วัฒนธรรม ฯลฯ ตั้งแต่ระดับรัฐบาลส่วนกลาง รัฐบาลท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้ประชาชนทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อันจะนำไปสู่ความผาสุกและการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

ในโลกปัจจุบันนี้ ความเจริญทางเศรษฐกิจที่ล้ำสมัยได้สร้างให้แต่ละประเทศต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันมากยิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนภายในประเทศเอง หรือเพื่อแสวงหาทรัพยากรทางธรรมชาติอันเป็นปัจจัยการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ความสัมพันธ์ของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันนี้ อาจจะเป็นการพึ่งพาที่เสมอภาคกัน หรือไม่เท่าเทียมกัน ขึ้นกับอำนาจต่อรองของประเทศ ทั้งนี้ใช่ว่าประเทศมหาอำนาจจะเป็นผู้ได้เปรียบเสมอไป จากประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและมองโกเลีย มีทั้งที่มองโกเลียได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ แต่ท้ายที่สุดของความขัดแย้งนั้น จะต้องแสวงหาทางออกเพื่อผลประโยชน์ร่วมของประชาชนทั้งสองฝ่ายด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งจีนและมองโกเลียได้มองเห็นศักยภาพในพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดนให้เป็นเมืองท่ารองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ อันจะก่อให้เกิดการค้าขาย การเดินทางไปมาหาสู่กันของประชาชน เป็นต้น ที่จะเป็นรากฐานของความมั่นคงของประเทศต่อไป

เชิงอรรถ

[1] สหภาพโซเวียตเป็นชื่อเรียกประเทศรัสเซียภายหลังจากเกิดการปฏิวัติรัสเซีย ในปี พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) จนถึงปี พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) เมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลายแล้วก็กลับมาใช้ชื่อประเทศรัสเซียเหมือนดั่งเช่นในปัจจุบัน ฉะนั้น การเรียกชื่อประเทศในงานเขียนชิ้นนี้จะเรียกชื่อตามช่วงเวลานั้นๆ

[2] มองโกเลียนอก หมายถึง เขตพื้นที่ประเทศมองโกเลียในปัจจุบัน ส่วนมองโกเลียใน คือ พื้นที่เขตปกครองตนเองมองโกเลียใน สาธารณรัฐประชาชนจีน

บรรณานุกรม

หนังสือ

เชียน ธีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศจีน.* สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ. 2541.

ทวีป วรดิลก. *เหมาเจ๋อตง ฮ่องเต้นักปฏิวัติ.* สำนักพิมพ์มติชน. กรุงเทพฯ. 2545.

พิทักษ์ไท เทพนอก. *วิเคราะห์การเมืองการปกครองของประเทศในเอเชีย.* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา. นครราชสีมา. พิมพ์ครั้งที่ 1, 2542.

วลาดิเมียร์ ยาเซเนฟ และเยฟเกนี่ สเตปานอฟ เขียน, วิเทศปริทัศน์ แปล. *พรมแดนของจีน : จากลัทธิแผ่อาณาเขตตามประเพณีมาสู่ลัทธิครองความเป็นเจ้าสมัยใหม่.* สำนักพิมพ์ P&S. กรุงเทพฯ.

วารสารภาษาไทย

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. “มองโกเลีย”, เอเชียรายปี 1998/2531, หน้า 121-129

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. “มองโกเลีย”, เอเชียรายปี 1999/2532, หน้า 155-162

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. “เอเชียตะวันออก”, เอเชียรายปี 1990/2533, หน้า 161-169

วารสารภาษาจีน

王优.《对中蒙政治、民族和经贸关系问题的几点认识》，《现代经济信息》，2009 年第 2 期，页 127-129

杨晓燕.《从历史观的差异考察中蒙关系中的文化冲突》，《内蒙古农业大学学报（社会科学院）》，2009 年第 4 期，页 324-328

邱济洲.《中蒙边境贸易建立正常边贸秩序》，《贸易关系》，1996 年第 8 期，页 24-27

郎萨仁・纳目斯特任（蒙古）.《中蒙边境区域合作问题》，东北亚区域合作发展国际论坛，第一届

สนธิสัญญา

สนธิสัญญาว่าด้วยเขตแดนระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย ลงนามในวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2505

《中华人民共和国和蒙古人民共和国边界条约》，1962 年 12 月 26 日签订有效

สนธิสัญญาว่าด้วยกิจการกงสุลระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย ลงนามในวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2529

《中华人民共和国和蒙古人民共和国领事条约》，1986 年 8 月 9 日签订有效

สนธิสัญญาว่าด้วยการบริหารจัดการเมืองท่าตามแนวชายแดนระหว่างรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนและรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย ลงนามในวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2534

《中华人民共和国政府和蒙古人民共和国政府关于中蒙边境口岸及其管理制度的协定》，1991年4月24日签订有效

สนธิสัญญาว่าด้วยการสร้างความร่วมมือฉันมิตรต่อกันระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย ลงนามในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2537

《中华人民共和国和蒙古人民共和国友好合作关系条约》，1994年4月29日签订有效

คำแถลง
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2509 ด้วยความร่วมแรงร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคล ในหมู่ผู้มีความรักในภารกิจบริหารการศึกษาจากสถาบันต่างๆ เมื่อเริ่มดำเนินงานโครงการตำราฯ มีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะเป็นมูลนิธิฯ เมื่อต้น พ.ศ. 2521 โดยมูลนิธิโครงการตำราฯ ได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์จากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเล่อร์เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมายเบื้องแรกของมูลนิธิโครงการตำราฯ ก็คือ ส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพ เฉพาะในด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เพราะต่างก็เห็นพ้องต้องกันในระยะนั้นว่า คุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาในแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการศึกษาในขั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยในการสร้างสรรค์ปัญญาความคิดริเริ่มและความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองเป็นส่วนรวม

พร้อมกันนี้มูลนิธิโครงการตำราฯ ก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่างๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปอย่างทั่วถึงในหมู่ผู้สอน ผู้เรียนและผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่งๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปลและการใช้ตำรานั้นๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้จัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภท ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปลเรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่งและงานวิจัย ในช่วงแรกๆ มูลนิธิโครงการตำราฯ เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่นๆ ด้วย นับตั้งแต่ก่อตั้งโครงการตำราฯ มาจนถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งจากนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม-กลั่นกรอง-ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมายเจตนารมณ์และนโยบายได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่างๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้ คือ (1) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (3) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (6) สาขาวิชาปรัชญา (7) สาขาวิชาจิตวิทยา (8) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้ มูลนิธิโครงการตำราฯ ยังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลปะ ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น “ชุด” ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น “ชุดชีวิตและงาน” ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่างๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง รวบรวมตำราสาขาวิชาต่างๆ หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

เพ็ชรี สุมิตร

ประธานคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปี 2554

(ก่อตั้ง พ.ศ. 2509 โดยนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ฯลฯ)

นางเพ็ชรี สุมิตร	ประธานและผู้จัดการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	รองประธาน
นายธเนศ อาภรณ์สุวรรณ	รองประธาน
นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายวิทยา สุจริตธนารักษ์	กรรมการ
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นางสาวศรีประภา เพชรมีศรี	กรรมการ
นายวีระ สมบูรณ์	กรรมการ
นายประจักษ์ ก้องกีรติ	กรรมการ
นายพิภพ อุดร	กรรมการ
นางสาวอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์ เลิศแก้วศรี	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายทรงยศ แววหงษ์	กรรมการและผู้จัดการทั่วไป

เลขอนุญาต ที่ ต. ๖/๒๕๑๙

เลขที่คำขอ ที่ ๖/๒๕๑๙

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

ตามที่ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์

ได้ขออนุญาตจัดตั้ง มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. ส่งเสริมการจัดทำตำราภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย

๒. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่ผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั่วราชอาณาจักร

๓. ส่งเสริมการเรียบเรียงงานวิจัย และตำราชั้นสูง และรวบรวมเอกสารทางวิชาการออกตีพิมพ์

๔. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

๕. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรมการศาสนาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตามคำสั่งและข้อบังคับของกรมการศาสนา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

(นายวัชระ เอี่ยมโชติ)
อธิบดีกรมการศาสนา

ประวัติผู้วิจัย

พวงทอง ภวัครพันธุ์
(Puangthong Pawakapan)

เกิดปี พ.ศ. 2507/1964 ที่กรุงเทพฯ จบชั้นมัธยมปลายจากโรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย ปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และปริญญาเอก ภาควิชาประวัติศาสตร์ จาก The University of Wollongong ประเทศออสเตรเลีย

ระหว่างปี พ.ศ. 2532-2542/1989-1999 เคยเป็นนักวิจัยสมทบ (Research Affiliate) ที่ Cambodian Genocide Program มหาวิทยาลัยเยล (Yale University) ประเทศสหรัฐอเมริกา และในระหว่างปี พ.ศ. 2553-2554/2010-2011 ได้รับเกียรติเป็นนักวิจัยอาคันตุกะ (Visiting Research Fellow) ที่ The Walter Shorenstein Asia Pacific Research Center มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) ประเทศสหรัฐอมริกา ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รณพล มาสันติสุข
(Ronnaphol Masuntisuk)

เกิดปี พ.ศ. 2523/1980 ที่จังหวัดสกลนคร จบการศึกษาชั้นมัธยมปลายการศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดอุดรธานี ปริญญาตรีวิทยาศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี พ.ศ. 2545/2002 และปริญญาสูงสุดจาก Management of Science and Engineering M.A. Shanghai Jiaotong University, People Republic of China ปี พ.ศ. 2550/2007 ปัจจุบัน เป็นนักวิจัยประจำศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย